

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง :
กรณีศึกษามัคคุเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์
ของ
วัลลภ รุจิขจร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

สิงหาคม 2558

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมรดกเทศก์วัดวัง :
กรณีศึกษามรดกเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

สิงหาคม 2558

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมรดกเทศก์วัดวัง :
กรณีศึกษามรดกเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สิงหาคม 2558

วัลลภ รุจิขจร. (2558). รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง : กรณีศึกษา
มัคคุเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรม
ศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์: อาจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทาง
สังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง (2) ศึกษาพฤติกรรมการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของ
มัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ และ (3)
ค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของ
สังคมและวัฒนธรรมไทย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการศึกษาเฉพาะ
กรณี (Case Study) และใช้การเลือกกรณีศึกษาแบบ Instrumental Cases โดยผู้วิจัยได้เลือก
กรณีศึกษา 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มมัคคุเทศก์วัดวังมีอาชีพ จำนวน 2 ราย กลุ่มมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่
จำนวน 2 ราย

ผลการศึกษาในเรื่องรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์
วัดวัง นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ช่วงการ
ประกอบวิชาชีพเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง และช่วงระยะความมั่นคงในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง โดย
จากผลการศึกษา พบว่า ในช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง และช่วงการประกอบ
วิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง นั้น ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพผ่านทางตัวแทน เนื้อหา และ
กลวิธีที่หลากหลาย โดยตัวแทนในการถ่ายทอดที่สำคัญ 6 กลุ่ม ได้แก่ ครู พ่อแม่ รุ่นพี่ เพื่อน
สื่อมวลชนและลูกทัวร์ โดยถ่ายทอดเนื้อหา 8 ส่วน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดและ
วัง คุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ ทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังที่ดี
บุคลิกภาพที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง วิชาพื้นฐานทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติของการเป็น
มัคคุเทศก์ การปฏิบัติที่ดีของมัคคุเทศก์วัดวัง กระบวนการทำงานจริง และเรื่องราวที่เป็นเกร็ด
ทางประวัติศาสตร์

ส่วนในช่วงระยะความมั่นคงในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง พบว่า หลังจากที่มัคคุเทศก์วัด
วัง ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังในช่วงต่าง ๆ มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง
ซึ่งได้รับเนื้อหาสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังอย่างยาวนาน จนได้ชื่อว่า เป็นมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นครู
เป็นผู้มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับนับถือทั้งในกลุ่มของมัคคุเทศก์วัดวังเอง และในกลุ่มลูกทัวร์ทั้ง
ชาวไทยและชาวต่างประเทศ เรียกได้ว่าเป็นก้าวเข้าสู่ความเป็นมืออาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้
เกิดความยึดมั่นในวิชาชีพนี้และไม่คิดจะเปลี่ยนตนเองไปทำงานในกลุ่มวิชาชีพอื่น โดยเลือกที่จะ
เป็นมัคคุเทศก์วัดวังต่อไปทั้งในปัจจุบันและในอนาคต จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าประเด็นที่
สำคัญที่เกี่ยวข้องกับช่วงระยะความมั่นคงในวิชาชีพ ของมัคคุเทศก์วัดวัง มีประเด็นที่สำคัญ 3
ประเด็น ได้แก่ 1) เงื่อนไขความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง ประกอบด้วย เงื่อนไขที่มาจาก

บุคคล และมาจากสภาพแวดล้อม 2) ลักษณะความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง ได้แก่ ลักษณะความมั่นคงที่มาจากภายใน และจากงานที่ทำ และ3) ผลของการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง มี 2 ประเด็น คือ การทำให้เกิดความเป็นมืออาชีพ และการเห็นคุณค่าในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง

ผลการศึกษาในเรื่อง กลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ พบว่า มีการถ่ายทอดผ่าน 4 กลวิธี ได้แก่ 1.การถ่ายทอดทางสังคมเป็นรายบุคคล เช่น การสอนด้วยวิธีการบรรยาย การทำให้เห็นในสถานการณ์จริง 2.การถ่ายทอดทางสังคมแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การบรรยายในสถานที่จริง การบรรยายในห้องเรียน การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เป็นต้น 3.การถ่ายทอดทางสังคมแบบมีตัวแบบและไม่มีตัวแบบ เช่น การถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง การแสดงให้เห็นผ่านสถานการณ์จริง เป็นต้น แนวทางในการพัฒนาการทำงานของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น สามารถแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาทางด้านความรู้ 2) การพัฒนาทางด้านเจตคติ 3) การพัฒนาทางด้านทักษะ

SOCIALIZATION MODELS AND SOCIALIZATION PROCESS OF ROYAL TEMPLES AND
PALACES : A CASE STUDY OF ROYAL TEMPELS AND PALACES TOUR GUIDE IN
BANGKOK

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Science Degree in Applied Behavioral Science Research
at Srinakharinwirot University
August 2015

Wanlop Ruchikachorn. (2015). *Sociolization Models and Sociolization Process of Royal Temples and Palaces : A Case Study Royal Tempels and Palaces Tour Guide in Bangkok*. Master thesis, M.S. (Applied Behavioral Science Research). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Thesis Advisor Committee: Dr.Thasuk Junprasert.

This research aims (1) to study the patterns and processes of professional social transfer of royal temples and palaces (wat-wang) tour guides, (2) to study the strategies to convey professional social knowledge of wat-wang tour guides as the recipient and the informant for new generation of wat-wang tour guides, and (3) to seek ways to improve the work of professional wat-wang tour guides which are consistent with social and cultural changes of Thailand

The research is based on qualitative research based on case study and instrumental cases method was used. Study subjects consisted of two groups; 2 professional wat-wang tour guides and 2 new generation of wat-wang tour guides.

Results of this current study could be divided into three sessions; preparation to be wat-wang tour guide, being professional wat-wang tour guide and stability of the profession of wat-wang tour guide. It was found that during the preparation to be wat-wang tour guides and being temples, the knowledge was transferred from the six major groups including teachers, parents, friends, media and tourists. These people transferred 8 contents to wat-wang tour guides and the contents includes history of the temples and the palaces, the kings' virtue, skills needed for being good wat-wang tour guide, personality, fundamental both in theory and practice of being a tour guide, good practice for wat-wang tour guide, actual performance, and history's tip.

For stability of the profession of wat-wang tour guide, it was found that after the tour guides have inherited social knowledge and become renowned and respected professional wat-wang tour guide, they start to hold firm to their profession and will not change to work in other fields. Data analysis showed three important issues that related to security of their career; 1) condition of their professional security consisted of condition from surrounding people and environment, 2) stability in their profession consisted of their inner security and their own work and 3) knowledge transfer of wat-wang tour guide resulted in creating professional tour guide and professional appreciation.

Results from knowledge transfer of wat-wang tour guide as the recipient and the informant showed that there are four ways of knowledge transfer as follows; 1) individual knowledge transfer by lecture or real practice; 2) informal and formal knowledge transfer by lecture at actual place, in the class, or discussion, etc; 3) procedure knowledge from teacher or senior by lecture and not procedure knowledges by parent and tourists 4) knowledge transfer through model and non-model by narration, demonstration, etc. The process that involves developing of the work of wat-wang tour guides could reflect changes in Thai society and culture in three areas; 1) the development of knowledge, 2) the development of attitudes 3) the development of skills .

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมัลลเทศก์วัดวัง
: กรณีศึกษามัลลเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร
ของ วัลลภ รุจิขจร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2558

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ)

.....ประธาน
(เรือโท ดร.ยงยุทธ แสนประสิทธิ์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุภาพร ณะชานันท์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ)

ประกาศคุณูปการ

การศึกษาในระดับมหาบัณฑิตนั้นเปรียบเสมือนเป็นการวิ่งมาราธอนของผู้วิจัย เป็นการวิ่งที่ระหว่างทางได้พบกับความสุขและความทุกข์มากมายในเวลาเดียวกัน ทั้งอ่อนล้า โรยแรง อยากจะสลະสิทธิ์เสียหลายครั้ง แต่ในใจก็มีเป้าหมายในใจของตนเองที่ต้องการวิ่งเข้าสู่เส้นชัยให้ได้แม้ว่าจะอ่อนล้าเพียงใดก็ตามที่ การวิ่งที่ยาวนานนี้ก็ได้ผู้วิจัยเปรียบตนเองเสมือนแก้วน้ำหนึ่งใบ บ้างก็สภาพเป็นแก้วที่เป็นเนื้อแก้วอันเปราะบางที่ท้อแท้ในการทำวิจัย บ้างก็เป็นเหมือนแก้วกระดาศที่เปื่อยและยุ่ยเมื่อมีความรู้สึกว่าคุณเองไม่สามารถทำการวิจัยให้สำเร็จลงได้ แต่แก้วใบนี้ก็มีกัลยาณมิตรรอบกายเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยเปรียบเสมือนกับหยดน้ำแต่ละหยดที่ลงสู่แก้วที่เต็มไปด้วยริ้วรอยต่างๆ มาช่วยชะให้รอยต่างๆ นี้หายไป ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ “มงคลสูตรคำฉันท์” จากมงคลสูตรพระสูตรแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความว่า “หนึ่งคืออย่าคบคนพาล เพราะจะพาประพฤติดิต หนึ่งคบกับบัณฑิต เพราะจะพาประสบผล หนึ่งกราบและบูชาอภิบุษนียชน ข้อนี้แหละมงคลอดิเรกอุดมดี” ซึ่งจากพระสูตรนี้เป็นสิ่งที่เป็นประจักษ์พยานยิ่งแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่งในความปรารถนาดีและหวังให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาระดับมหาบัณฑิตจากกัลยาณมิตรของผู้วิจัยในครั้งนี้

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยดีจากความเมตตาและกรุณาของอาจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำตั้งแต่ก่อนเริ่มพัฒนาเค้าโครงปริญญานิพนธ์ และให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างทันท่วงทีและเอาใจใส่ด้วยความเมตตาและเข้าใจผู้วิจัยเสมอมาตลอดระยะเวลาการทำปริญญานิพนธ์ จนกระทั่งสำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ อ.ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ ได้เคยเชิญ ให้โอกาส และเป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยเพื่อทำให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยกราบขอโทษอย่างยิ่งที่ทำให้ผิดหวังในตัวผู้วิจัยหลายๆ ครั้ง และกราบขอขอบคุณอย่างยิ่งที่เคยเชิญผู้วิจัยอย่างหนักจนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จได้ในวันนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา ไชยจุล อาจารย์ ดร.จรัส อุ่นจิตติวัฒน์ อาจารย์ ดร.สุภาพร ธาระชาพันธ์ และ อาจารย์ ดร.นริศรา พึ่งโพธิ์สภ ที่ให้ข้อเสนอแนะในช่วงสอบเค้าโครงปริญญานิพนธ์ รวมทั้ง เรือโท ดร.ยงยุทธ แสนประสิทธิ์ และอาจารย์ ดร.ฐาศุภร์ จันประเสริฐ ประธานและกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ขอขอบคุณคณาจารย์สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้การอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้วิจัยด้วยความรัก และความเมตตากรุณา พร้อมทั้งให้กำลังใจผู้วิจัยโดยเสมอมาว่าความสำเร็จนั้นอยู่อีกเพียงเอื้อมเท่านั้น

ขอกราบขอบพระคุณแทบเท้าด้วยจิตอันเปี่ยมล้นแต่บิดามารดาของผู้วิจัย ผู้ซึ่งอบรมเลี้ยงดูผู้วิจัยจนเติบโตใหญ่ ให้โอกาสผู้วิจัยทำในสิ่งที่ตนเองสนใจอยู่เสมอมา ไม่ว่าจะเป็นให้โอกาสทางการศึกษา ให้โอกาสในการทำงาน จนถึงวันผู้วิจัยสามารถนำปริญญาใบนี้เป็นของขวัญมอบแด่บิดามารดาและครอบครัวเพื่อให้เราทุกคนร่วมกันมีรอยยิ้มอีกครั้งหลังจากการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยอันยาวนานของผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ ดร.นัฐพร รุจิขจร อาจารย์นันทพร รุจิขจร อาจารย์ภุณีพันธุ์ รุจิขจร ที่เป็นบุคคลต้นแบบด้านความสำเร็จพร้อมทั้งเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณพระราชเวที (สุรพล ชิตญาโณ ป.ธ.๙ อ.ม.) พระอาจารย์ผู้ส่งมอบความรู้มากมายแด่ผู้วิจัยจนได้มาเป็นมัคคุเทศก์ทุกวันนี้ พระมหาวิเชียร สิริวิฑูมโน พระมหาสมเกียรติ ปญญาสิริ พระมหาปภังกร กิตติธโร คุณศรายุ ชัยสวัสดิ์ ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านประวัติศาสตร์แก่ผู้วิจัยและเป็นกำลังใจในการทำปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณคุณยุ้ย รังสิกานต์ มณีรุ่งเรืองโรจน์ ผู้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยได้เดินเข้าสู่เส้นทางความเป็นมัคคุเทศก์อันกลายเป็นอาชีพที่ข้าพเจ้ารักมากที่สุด และทำให้เกิดเป็นปริญญานิพนธ์เล่มนี้ขึ้นได้

ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์มิตรชัย กุลแสงเจริญ บุคคลผู้เป็นปฐมบรมครูในการถ่ายทอดวิชาความรู้ทางประวัติศาสตร์ เป็นครูผู้ให้อย่างแท้จริงและสอนผู้วิจัยให้รู้ว่าการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดีควรจะเป็นเช่นไร ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เผ่าทอง ทองเจือ ผู้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ร่วมทำงานและศึกษาเรียนรู้พร้อมทั้งถ่ายทอดสรรพวิชาและความรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณคดี พัสตราภรณ์ แก่ผู้วิจัยซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดปริญญานิพนธ์เล่มนี้ ขอขอบพระคุณอาจารย์ธรรมจักร พรหมพัว ผู้เป็นพี่และเพื่อนให้ข้อคิด ความรู้รวมถึงแนวทางต่างๆ ในการทำงานและการทำวิจัยให้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วันดา ขำเขียว ผู้ช่วยศาสตราจารย์กิติ ยิงยงใจสุข อาจารย์มงคล ศรีวัฒน์ อาจารย์ ดร.พุมวิทย์ บุญนาค อาจารย์วีรยุทธ เกิดในมงคล อาจารย์ภูติส ศิสิตศิษศักดิ์ อาจารย์เพชรวิภา คงอำ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี พิสนุพงศ์ อาจารย์ปิยะนาถ อังควาณิชกุล อาจารย์ ดร.สุรัสวดี อธิรัตน์ ที่ถามไถ่และให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุก ๆ ท่านที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ายิ่ง กรุณามอบข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยของผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย แม้ว่าจะพบอุปสรรคมากมายในการเก็บข้อมูลแต่ในท้ายที่สุดก็สามารถเก็บข้อมูลได้ตามที่ผู้วิจัยต้องการ

ขอขอบคุณกัลยาณมิตร ผู้เป็นมิตรแท้ทุก ๆ ท่าน นิสิตปริญญาโทควบเอกรหัส 52 ทุกท่านที่เป็นกำลังใจโดยเฉพาะพี่กล้วย ภัทรรัตน์ ไชยอัครกัลป์ ที่มีความเมตตาและกรุณาต่อผู้วิจัยมาโดยเสมอมาตั้งแต่การปฐมนิเทศวันแรกในสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และช่วยผู้วิจัยเตรียมสอบ 3 บทและเตรียมสอบปากเปล่า ช่วยปรับปรุงแก้ไขทุก ๆ จุดจนเกิดเป็นปริญญานิพนธ์เล่มนี้ขึ้นมาได้ ความสำเร็จในการศึกษาของผู้วิจัยในระดับมหาวิทยาลัยขอมอบความดีและสำเร็จต่าง ๆ ให้กับคุณณภัทรรัตน์ที่ทำให้ผู้วิจัยมีวันนี้ได้ ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งและขอขอบคุณจากใจจริง อีกทั้งขอขอบคุณพี่น้องร่วมรุ่น พี่หมู พี่ปุ่น พี่โส พี่อ้อ พี่ยุ้ย พี่หนูย พี่บัว พี่ชายน พี่ดี พี่พิช พี่ดำ โอ และพี่น้องชาว

สถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์ทุกท่านที่เมื่อพบเจอผู้วิจัยก็ไต่ถามและให้กำลังใจจนสำเร็จมีวันนี้ได้ ขอขอบคุณพี่ต้าที่ช่วยให้คำชี้แนะและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณพี่ก้อยที่ได้ช่วยเหลือผู้วิจัยในการตรวจคำผิด ขอขอบคุณป้านและป้อมที่ช่วยเหลือผู้วิจัยในการให้คำแนะนำในการทำรูปเล่มพร้อมทั้งเป็นกำลังใจให้จบการศึกษาไปพร้อมกัน อีกทั้งผู้วิจัยขอบคุณอย่างยิ่งในมิตรภาพที่ไม่เหนื่อยหน่ายในการเคี่ยวเข็ญผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จในวันนี้ ผู้วิจัยขอประกาศความดีงามแห่งมิตรภาพทั้ง 3 ท่าน คือ พี่ต้า ป้าน และป้อมไว้ ณ ที่นี้ ปริญญานิพนธ์นี้ สิ่ง que ผู้วิจัยได้รับมากกว่าความรู้ นั่นคือ “มิตรภาพ” ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ต้องใช้เวลาในการสร้างขึ้น มิใช่เพียงจ่ายเงินไปแล้วจะได้เพื่อนกลับมา ผู้วิจัยได้ตระหนักในการทำปริญญานิพนธ์แม้ว่าหนทางชีวิตจะมีดราม่าเพียงใด การมีมิตรดีเพียงหนึ่งก็ถือไฟมานำทางให้ผู้วิจัยไปสู่ทางสว่างได้นั้น นับว่าเป็นสิ่งประเสริฐนัก

ขอขอบคุณเพื่อน ส.ร.น.6/9 ร.บ.118 Trop.Ag #1 PH#11 รวมทั้งคณะครู ศพอ.พช. และบุคลากรในบริษัทเผ่าทอง ทองเจือและเพื่อนจำกัดทุกท่าน รวมถึงกลุ่มต่างๆที่ ผู้วิจัยมีโอกาสร่วมงานและพบปะสังสรรค์ ญาติสนิทมิตรสหายทุกท่านที่แม้ไม่ได้เอ่ยนาม แต่ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งที่ทุกท่านสอบถามผู้วิจัยด้วยความห่วงใยและให้กำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณคุณเนต มธูรา หทัยวัฒนมงคลที่ให้กำลังใจและอยู่เคียงข้างผู้วิจัยจนปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้ในวันนี้

ด้วยสำนึกในความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หากส่วนใดในปริญญานิพนธ์นี้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ไม่มากก็น้อยก็ขอให้มีผู้นำไปสานต่อเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาหรือการทำงานเพื่อต่อยอดองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป

วัลลภ รุจิขจร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ขอบเขตด้านวิธีวิทยาการวิจัย.....	4
ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	5
ขอบเขตด้านพื้นที่.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมัลคัลเทสต์.....	7
แนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน (Work Socialization).....	10
แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยาและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง.....	15
แนวคิดทางสังคมวิทยา.....	15
แนวความคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction).....	15
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ (Role Theory).....	17
แนวคิดทฤษฎีปรีวรรตนิยม (Exchange Theory).....	19
แนวคิดทางจิตวิทยา.....	21
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory).....	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	21
การศึกษาเฉพาะกรณี.....	24
ความหมายและลักษณะสำคัญของการศึกษาเฉพาะกรณี.....	24
การออกแบบการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพ.....	27
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	28
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	28
การตรวจสอบความถูกต้อง/เชื่อถือได้ (trustworthy) และความจริงแท้ (authentic).....	29
กรอบแนวคิด.....	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	31
สนามวิจัย.....	31
ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย.....	32
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	33
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	37
ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	38
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	39
การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล.....	40
การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล.....	41
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	41
ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา.....	42
การเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง.....	46
การใช้ชีวิตกับครอบครัว.....	47
พื้นฐานของครอบครัว.....	47
การใช้ชีวิตในครอบครัว.....	49
การใช้ชีวิตในโลกการศึกษา.....	50
การศึกษาระดับประถมศึกษา.....	50
การศึกษาระดับมัธยมศึกษา.....	52
การศึกษาระดับอุดมศึกษา.....	53
การประกอบอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง.....	56
การเริ่มทำงานเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง (ระยะทดลองปฏิบัติงาน).....	56
การทำงานเมื่อเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง (ระยะประกอบอาชีพ).....	58
ความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง.....	62
เงื่อนไขความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง.....	62
ลักษณะความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง.....	64
ผลของการถ่ายทอดทางสังคม.....	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
แนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีวะมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับ	
การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย.....	70
การพัฒนาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีวะมัคคุเทศก์วัดวัง.....	70
การพัฒนาด้านเจตคติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีวะมัคคุเทศก์วัดวัง.....	73
การพัฒนาด้านทักษะในการทำงานของอาชีวะมัคคุเทศก์วัดวัง.....	75
5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	78
ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย.....	78
สรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....	79
รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง.....	80
กลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง ทั้งในฐานะ	
ผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่.....	96
แนวทางการพัฒนาการทำงานของมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการ	
เปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย.....	97
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	101
ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ.....	101
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	101
บรรณานุกรม.....	103
ภาคผนวก.....	107
ภาคผนวก ก	108
ภาคผนวก ข	123
ภาคผนวก ค	127

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	129

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา.....	44
2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน กลวิธี เนื้อหา และการนำไปประยุกต์ใช้กับการ เป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ในช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง.....	84
3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน กลวิธี เนื้อหา และการนำไปประยุกต์ใช้กับการ เป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ในช่วงเริ่มทำงาน(ฝึกงาน).....	88
4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน กลวิธี เนื้อหา และการนำไปประยุกต์ใช้กับการ เป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ในช่วงเริ่มทำงาน (ทำงาน).....	91

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1 แสดงความสัมพันธ์ของเงื่อนไข ลักษณะ และผลของการถ่ายทอดทางสังคมใน วิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง.....	95
---	----

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันประเทศไทยก็ยังเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก โดยเฉพาะจากการจัดอันดับของ tripadvisor เว็บไซต์ท่องเที่ยวชื่อดังของโลกได้รายงานว่าการท่องเที่ยวในประเทศไทย นั้นเป็นจุดหมายปลายทางอันดับที่ 13 ของโลกที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกให้ความสนใจมากที่สุด ถือได้ว่าเป็นเป้าหมายอันดับ 1 ของทวีปเอเชีย โดยได้รับความสนใจมากกว่ากรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้อันดับที่ 15 ที่มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจท่องเที่ยว ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวมากที่สุดเป็นอันดับ 8 ของโลก อีกทั้งพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจท่องเที่ยวมากที่สุดเป็นอันดับที่ 11 ของโลก (tripadvisor: 2556)

ในการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นมีสถานที่ท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายมาก ทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การชมพระราชวัง วัดวาอาราม ศาสนสถาน การท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น การท่องเที่ยวในป่า การไปเที่ยวทะเล การไปเที่ยวน้ำตก เป็นต้น หรืออีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบันนั้นก็คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่รบกวนธรรมชาติ เป็นการอยู่กับธรรมชาติ กับทัศนียภาพเบื้องหน้า พืชพรรณ และสัตว์ต่างๆ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ที่กำลังได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่วโลก แต่การท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่เป็นที่นิยมของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวต่างชาติ นั้นนิยมเป็นอย่างมาก เพราะในประเทศอื่นๆ เขาจะไม่สามารถพบเห็นสิ่งเหล่านี้ได้คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยความที่ประเทศไทยนั้นเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา โดยนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ โดยศาสนาพุทธเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณปีพ.ศ.236 โดยการเผยแพร่สมณทูตพระโสณะและพระอุตตระของพระเจ้าอโศกมหาราช (พระพรหมคุณาภรณ์. 2552: 38) ศาสนาพุทธก็สถิตสถาพรตราบจนถึงปัจจุบัน อิทธิพลจากศาสนาทำให้เกิดการสร้างพระอารามรวมถึงพระราชวังต่างๆ ขึ้นพร้อมทั้งคติความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาที่เกี่ยวข้องในทางการปกครองและวิถีชีวิต ซึ่งพระอารามและพระราชวังเหล่านี้ได้สถิตสถาพรผ่านกาลเวลามายาวนาน แต่ยังคงความสวยงามและคุณค่าทางศิลปะให้กับนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมได้ ซึ่งการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยอาจจะยังไม่มี ความเข้าใจถึงศิลปวัฒนธรรม รวมไปถึงความหมายในเชิงโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมต่างๆ ได้ง่ายเท่าใดนัก หน้าที่นี้จึงตกเป็นหน้าที่ของมัคคุเทศก์ที่จะต้องทำการต้อนรับนักท่องเที่ยวเหล่านี้พร้อมด้วยการบรรยายข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ด้วยความเรียงของศิลปวัฒนธรรม โบราณคดี ประวัติศาสตร์ รวมไปถึงสถาปัตยกรรมนั้น เป็นเรื่องที่เป็นศาสตร์อีกแขนงหนึ่งที่ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

“มัคคุเทศก์” “ไกด์” หรือ “Tour Guide” นั้น มาจากรากศัพท์ในภาษาสันสกฤตว่า มค. มคฺค หรือ มรรค แปลว่า ทาง และ อุทฺเทศก แปลว่า ผู้นำ, ผู้บอก, ผู้อธิบาย เมื่อนำทั้งสองคำมาสนธิกันจะมีความหมายว่า ผู้นำเที่ยว, ผู้ชี้ทาง (เปลื้อง ณ นคร) จากความหมายข้างต้นนี้เป็นการอธิบายถึงความหมายของมัคคุเทศก์ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของอาชีพมัคคุเทศก์ ที่ทำหน้าที่พานักท่องเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและเข้าใจถึงคุณค่าในศิลปวัฒนธรรม เสมือนเป็นทูตทางวัฒนธรรมของชาติและมัคคุเทศก์เปรียบเสมือนกับทูตที่มอบกุญแจเมืองให้แก่แก่นักท่องเที่ยวมาเยือน และทำให้นักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีความเข้าใจในเรื่องข้อมูลกับสถานที่นั้นได้อย่างดี สอดคล้องกับที่ เถกิง สวาสดิ์พันธ์ ได้กล่าวว่า “มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากเป็นพิเศษและเปรียบเสมือนเป็นผู้แทนของคนไทย หรือเป็นทูตคนที่ 2 ของประเทศจึงควรทำหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างภาพพจน์ที่ดีแก่ชาติ และหลีกเลี่ยงให้ภาพพจน์ของชาติเสียหาย ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย รวมทั้งมีความเข้าใจในสถาบันของชาติอย่างถูกต้อง” (บุปผา คุ่มมานนท์. 2537: 5) ธนากร ชยางศุ มัคคุเทศก์อาชีพดีเด่น ปี 2543 ก็ได้พูดถึงมัคคุเทศก์เอาไว้ว่า “มัคคุเทศก์สำคัญต่อการท่องเที่ยวมาก นักท่องเที่ยวเข้ามาประเทศไทยสัมผัสกับคนๆ เดียวคือมัคคุเทศก์ บริษัททัวร์ พนักงานต้อนรับ คนขายของตามร้านอาหารตามโรงแรม ประชาชนคนไทย ฯลฯ เขาสัมผัสเพียงประเดี๋ยวประด๋าวเท่านั้น แต่คนที่เขาสัมผัสอยู่ตลอดเวลาของการมาเที่ยวเมืองไทยคือมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์จึงเปรียบเหมือนทูตวัฒนธรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวชอบหรือไม่ชอบประเทศไทยได้ เป็นผู้ที่ถ่ายทอดความเป็นไทยให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ซึ่งเขาจะประทับใจหรือไม่กลับมาเที่ยวเมืองไทยอีกครั้งหรือไม่ นั่น มัคคุเทศก์ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ (ชญานันท์ อัครธรรมานนท์. 2546: 21) ซึ่งในปัจจุบันอาชีพมัคคุเทศก์นี้มีความแพร่หลายเพิ่มขึ้นโดยมีหลักสูตรในมหาวิทยาลัยทั้งในหลักสูตรระดับปริญญาตรี และหลักสูตรการอบรมมัคคุเทศก์ระยะสั้น 6 เดือนในมหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งรับรองโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อจบครบตามหลักสูตรก็จะได้รับประกาศนียบัตรเพื่อนำไปขึ้นทะเบียนเป็นมัคคุเทศก์ ซึ่งด้วยความที่มีหลักสูตรระยะสั้น 6 เดือนสำหรับบุคคลภายนอก (สำนักบริการวิชาการมหาวิทยาลัยศิลปากร: 2556) ด้วยทำให้อาชีพนี้มีผู้ให้ความสนใจที่จะประกอบอาชีพนี้มากขึ้นเป็นจำนวนมากขึ้นในทุกๆ ปี โดยจากวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2551 ถึงปัจจุบันมีผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์รายใหม่ถึง 34,241 ราย (ฐานข้อมูลธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์กลางข้อมูล: 2556) จากการทบทวนงานวิจัยของอัญชลี นิลสนธิ (2549: 10) ที่ศึกษาเรื่อง “คุณลักษณะที่เป็นจริงและที่คาดหวังของมัคคุเทศก์ในความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ กรณีศึกษาวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง” กล่าวว่านักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความคาดหวังต่อคุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่จะนำชมพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยนักท่องเที่ยวทั้งชายและหญิงมีความต้องการจะมากขึ้นชมความสวยงามของพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดารามและถ่ายรูปเก็บเป็นที่ระลึก แต่มัคคุเทศก์ได้สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวโดยมัคคุเทศก์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระบรมมหาราชวังและ

วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นอย่างดี สามารถอธิบายส่วนต่างๆ ได้อย่างละเอียดจึงเกิดเป็นความประทับใจ เช่นเดียวกับงานวิจัยของเบญจมาศ กนกฉันท (2549: 60) ที่ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการเข้าชมพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต” กล่าวว่านักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาชมพระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต มีความคาดหวังในสิ่งที่จะได้รับการท่องเที่ยว เนื่องจากสถานที่ที่ไปเป็นโบราณสถานและเป็นพิพิธภัณฑ์

มัคคุเทศก์วัดวังเป็นผู้ที่รองรับหน้าที่ในการบรรยายทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ต่างๆ โดยปัจจุบันมัคคุเทศก์วัดวังเหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็นชมรมขึ้น โดยมีกลุ่มเครือข่ายสังคมหรือ social network เป็นช่องทางในการติดต่อ พร้อมทั้งให้ความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเอาไว้ เช่น ชมรมสยามทัศน์, ชมรมพิพิธสยาม เป็นต้น โดยชมรมเหล่านี้จะมีมัคคุเทศก์วัดวังประจำอยู่ เมื่อวันที่ยังมัคคุเทศก์วัดวังนั้นมีวันหยุดจากงานประจำ ก็จะจัดการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนให้กับสมาชิกชมรมที่สนใจ โดยท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดและวังรวมถึงชุมชนบริเวณโดยรอบ ซึ่งมัคคุเทศก์วัดวังนี้ทำหน้าที่เป็นทั้งมัคคุเทศก์และวิทยากรในคนๆ เดียวกัน เพื่อมอบความรู้ในข้อมูลเชิงลึกกว่ามัคคุเทศก์ทั่วไปให้กับนักท่องเที่ยว

แต่ด้วยความที่มัคคุเทศก์วัดวังเหล่านี้มีการฝึกฝนที่ทำได้ยากยิ่ง ต้องอาศัยกระบวนการหาความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ การเคยพบ การเคยเห็น การเคยสัมผัส หรือจากคำบอกเล่าจากครูบาอาจารย์, คำพูดของคนโบราณ บางเรื่องอาจมิได้มีการบันทึกเอาไว้ว่าเป็นลายลักษณ์อักษรก็จะใช้เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา ซึ่งมีทั้งตำนาน, นิทานปรัมปรา รวมทั้งเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ บางเรื่องอาจต้องอาศัยจากการอ่านจารึก, สมุดไทย, พงศาวดาร เป็นต้น อีกประเด็นสำคัญคือมัคคุเทศก์วัดวังเหล่านี้ต้องอาศัยประสบการณ์ทางอาชีพที่ยาวนาน กว่าที่จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ทำให้การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เกิดการ “ตกหล่น” กล่าวคือ กว่าที่ครูคนหนึ่งจะมีการปลูกปั้นสร้างศิษย์สักคนหนึ่งให้กลายเป็นมัคคุเทศก์วัดวังได้ ครูนั้นอาจเป็นฝ่ายจากศิษย์ไปก่อนด้วยความร่วงโรยทางสังขาร ทำให้ไม่สามารถเกิดมัคคุเทศก์วัดวังได้อย่าง “รุ่นต่อรุ่น” ทำให้มัคคุเทศก์วัดวังเหล่านี้มีจำนวนที่ค่อนข้างน้อยมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย ดังนั้น การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง เพราะการถ่ายทอดนั้นอาจหมายถึงองค์ความรู้ทั้งจากประสบการณ์ตรง จากการอ่านหนังสือ ตำรา หรือได้รับการถ่ายทอดมาอีกต่อหนึ่งจากครูหรือผู้รู้ เป็นต้น บุคลิกในลักษณะการพูด เพราะอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังนั้นถือเป็นอาชีพที่ต้องใช้การพูดเป็นสื่อ ต้องมีวาทีศิลป์ที่ดีเพื่อให้การเล่าเรื่องหรือการบรรยายในสถานที่นั้นให้มีความน่าสนใจ มีความสนุกสนาน ผู้ฟังเข้าใจการถ่ายทอดได้ โดยการใช้ภาษาต่างๆ ไปได้ เป็นต้น โดยเทคนิคเหล่านี้ไม่ได้มีในตำราเรียนหรือในหลักสูตรการสอนอย่างตายตัวหรือสามารถค้นหาได้จากแบบสอบถาม แต่เป็นประสบการณ์การทำงานที่ซ้ำซ่อยาวนานจึงจะสามารถสื่อสิ่งเหล่านี้ออกมาได้ ทำให้การถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นของมัคคุเทศก์จึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สามารถนำไปศึกษาต่อ เพื่อพัฒนาในรูปแบบการทำงานชนิดอื่นๆ ได้อีกด้วย

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้นและความที่ประเทศไทยของเรามีสถานที่ที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์จำนวนมากทั้งวัดวาอารามและพระราชวังต่าง ๆ จึงต้องมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับวัดวังโดยเฉพาะ เนื่องด้วยความรู้เหล่านี้เป็นความรู้ที่ต้องมีการสั่งสมความรู้เป็นจำนวนมากและใช้เวลาอย่างยาวนาน รวมถึงต้องเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะทางมีความรู้ความสามารถ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบและกระบวนการการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร พร้อมทั้งทำความเข้าใจในกลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ว่ามีวิธีการอย่างไร และเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทยควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง
2. เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่
3. เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง : กรณีศึกษามัคคุเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดขอบเขตการวิจัยทั้งในด้านวิธีวิทยาการวิจัย ด้านผู้ให้ข้อมูลหลักและด้านพื้นที่ในการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านวิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมัคคุเทศก์วัดวังของมัคคุเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่า มัคคุเทศก์วัดวัง ได้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพมาอย่างไรบ้าง โดยศึกษาถึง ตัวแทน เนื้อหา และกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพทั้งในมุมมองของผู้รับการถ่ายทอดมาในอดีต และตนเองในฐานะตัวแทนในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพต่อมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนและเป็นขั้นตอนที่มีรายละเอียด ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) และใช้การเลือกกรณีศึกษาแบบ Instrumental case เป็นวิธีการในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เนื่องจากเป็นการเลือกกรณีศึกษาที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอาชีพ เพื่อใช้สนับสนุนการตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ครบทุกข้ออย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกรณีศึกษาเป็นมัคคุเทศก์วัดวังที่มีคุณลักษณะ

เฉพาะ สามารถเป็น Information-Rich case หรือกรณีศึกษาที่สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างละเอียด ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุด

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่ 1 คือ มัคคุเทศก์วัดวังม้ออาชีพที่มีความรู้ความสามารถในการพานักท่องเที่ยวชมจุดต่าง ๆ ในเขตวัดวังซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ฯลฯ

2. กลุ่มที่ 2 คือ มัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ มัคคุเทศก์วัดวังที่มีความรู้ความสามารถในการพานักท่องเที่ยวชมจุดต่าง ๆ ในเขตวัดวังซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ฯลฯ

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้เป็นสนามในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนของวัดและส่วนของวัง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ส่วนของวังที่ผู้วิจัยใช้เป็นสนามในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต และวังอื่น ๆ ที่อยู่ภายในเขตกรุงเทพมหานคร

2. ส่วนของวัดที่ผู้วิจัยใช้เป็นสนามในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม วัดกัลยาณมิตร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดอื่น ๆ ภายในเขตกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ได้องค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการและกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพ มัคคุเทศก์วัดวัง ในมุมมองของผู้ได้รับการถ่ายทอด ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับผู้สนใจประกอบอาชีพ มัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ รวมถึงนิสิตนักศึกษาผู้สนใจจะประกอบอาชีพนี้อีกด้วย

2. ทำให้ได้แนวทางสำหรับการประยุกต์ใช้ ทั้งในระบบการคิด ระบบการทำงาน ในมุมมองของผู้ถ่ายทอดจากผู้ที่มีเป็นมัคคุเทศก์วัดวังที่มีประสบการณ์ในอาชีพนี้เป็นระยะเวลานาน ซึ่งจะมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ในการสร้างมัคคุเทศก์รุ่นใหม่ต่อไปในอนาคตได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้นำทาง ในที่นี้หมายถึงผู้นำเที่ยวโดยเป็นการพานักท่องเที่ยวตั้งแต่ 1 คนขึ้นไปหรือเป็นคณะท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ พร้อมทั้งให้ข้อมูลในสถานที่นั้นได้อย่างถูกต้อง

วัด หมายถึง สถานที่ในประเทศไทยที่เป็นศาสนสถาน ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์-ฮินดู ซิกข์ ศาลเจ้าจีน เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม วัดกัลยาณมิตร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดอื่น ๆ ภายในเขตกรุงเทพมหานคร

วัง หมายถึง พระราชนิเวศน์หรือถิ่นที่อยู่ของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ รวมถึงราชสกุลต่างๆ ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้ เช่น พระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต และวังอื่น ๆ ที่อยู่ภายในเขตกรุงเทพมหานคร

มัคคุเทศก์วัดวัง หมายถึง ผู้นำเที่ยวเช่นเดียวกับมัคคุเทศก์ทั่วไป แต่เป็นการนำเที่ยวเฉพาะด้านคือด้านวัดและวัง โดยต้องมีการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเชิงโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ไทย สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมและศิลปะไทย ในสถานที่ต่างๆ ที่เป็นวัดและวังทั่วประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง และศึกษากลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ รวมถึงค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ทบทวน และรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในภาพกว้าง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเท่านั้น โดยผู้วิจัยพยายามไม่นำทฤษฎีมาเป็นกรอบหรือนำมาครอบงำปรากฏการณ์ในการศึกษา และจะให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

- 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมัคคุเทศก์
- 2 แนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน
- 3 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยาและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 แนวคิดทางสังคมวิทยา
 - 1) แนวคิดเกี่ยวกับปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์
 - 2) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่
 - 3.2 แนวคิดทางจิตวิทยา
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม
- 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 5 การศึกษาเฉพาะกรณี
- 6 กรอบแนวคิดการวิจัย

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์ หรือคำทับศัพท์ที่เรียกกันทั่วไปว่า “ไกด์” หรือ “Tour Guide” นั้น มาจากรากศัพท์ในภาษาสันสกฤตว่า มค. มคฺค หรือ มรรค แปลว่า ทาง และ อุทุเทศก แปลว่า ผู้นำ, ผู้บอก, ผู้อธิบาย เมื่อนำทั้งสองคำมาสนธิกันจะมีความหมายว่า ผู้นำเที่ยว, ผู้ชี้ทาง (เปลื้อง ณ นคร) เป็นคำที่ใช้เรียกผู้ประกอบอาชีพนำพานักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ พร้อมทั้งอธิบายเนื้อหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ และเป็นผู้ดูแลนักท่องเที่ยวนั้นๆ ตลอดการเดินทาง ซึ่งผู้ที่ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์จะต้องมีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับเส้นทางตลอดจนความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในท้องถิ่นหรือสถานที่ที่นำเที่ยวนั้นๆ เป็นอย่างดี

สามารถอำนวยความสะดวกความปลอดภัย และให้ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งสามารถนั้นหาการสร้าง ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งผู้ทำหน้าที่นี้ถือเป็นอาชีพสำคัญในวงการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพราะมีโอกาสได้เข้าไปใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยว สร้างความเชื่อใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ง่าย หากได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและมีความซื่อสัตย์ในการทำงาน ในทางกลับกัน ถ้ามีคฤศก์ปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสมหรือไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้ภาพลักษณ์ในทางลบขึ้น เนื่องด้วยมีคฤศก์มีหน้าที่เหมือนกับเป็นทูตทางวัฒนธรรมหรือเป็นผู้แทนของคนในประเทศนั้นๆ เพราะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวที่สุด ดังนั้นมีคฤศก์เป็นได้ทั้งผู้ส่งเสริมหรือทำลายภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศได้นั่นเอง

ในเชิงกฎหมายนั้นได้ให้ความหมายของคำว่ามีคฤศก์ตามความในพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมีคฤศก์ พ.ศ.2551 มาตราที่ 4 ได้กล่าวว่ามีคฤศก์ หมายถึง ผู้ให้บริการเป็นปกติธุระในการนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ โดยให้บริการเกี่ยวกับคำแนะนำและความรู้ด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว (ฉันทิช วรรณอนม. 2551: 1)

กล่าวได้ว่ามีคฤศก์มีบทบาทอื่นๆ ที่ต้องเองต้องปฏิบัตินอกจากการเป็นผู้นำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อันได้แก่

- 1.) บทบาทของครู เพราะต้องทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวต่างๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวควรทราบ
- 2.) บทบาทของนักจิตวิทยา เพราะต้องรู้จักจิตวิทยาของนักท่องเที่ยวว่าต้องการอะไร มากน้อยเพียงใด ซึ่งความต้องการนั้นจะแตกต่างกันตามวัย ฐานะ พื้นเพ ความรู้ และอาชีพของนักท่องเที่ยว
- 3.) บทบาทของนักแสดง มีคฤศก์ต้องสวมบทบาทของนักแสดงในบางครั้งเพื่อสร้างบรรยากาศการนำเที่ยวให้มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น
- 4.) บทบาทของนักการทูต โดยมีคฤศก์ควรอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศหรือท้องถิ่นของตนให้นักท่องเที่ยวฟังอย่างไร จึงจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกที่ดีและตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

ในด้านหน้าที่ของมีคฤศก์ มีภารกิจและความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

- 1.) อำนวยความสะดวกในการเดินทางแก่นักท่องเที่ยวที่อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของตนทั้งในด้านของการจัดที่นั่งในยานพาหนะ การนำชมสถานที่ต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในกำหนดการ การรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม การใช้ห้องน้ำ และการพักผ่อน ความรับผิดชอบของมีคฤศก์จะเริ่มตั้งแต่เมื่อออกเดินทางจนกระทั่งสิ้นสุดการเดินทางแต่ละครั้ง
- 2.) อธิบายนำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในรายการ โดยให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นสอดแทรกไว้ด้วย รวมทั้งการอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจขณะเดินทางอยู่ในยานพาหนะ

3.) ดูแลความปลอดภัยและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยวระหว่างการเดินทาง ทั้งในด้านของสุขภาพอนามัย และทรัพย์สินส่วนตัว โดยระมัดระวังไม่ให้เกิดอุบัติเหตุและการโจรกรรมอันเนื่องจากการฉกชิงวิ่งราว หรือการลักทรัพย์สินที่นักท่องเที่ยววางไว้ในยานพาหนะที่จอด ขณะเดินทางไปชมสถานที่

มัคคุเทศก์นั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ มัคคุเทศก์แบ่งประเภทตามลักษณะของธุรกิจนำเที่ยว และ มัคคุเทศก์แบ่งประเภทตามขอบเขตของเขตพื้นที่และลักษณะของการปฏิบัติงาน

มัคคุเทศก์แบ่งประเภทตามลักษณะของธุรกิจนำเที่ยว แบ่งเป็น 3 ประเภทย่อยๆ คือ

- 1.) มัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวต่างชาติในประเทศไทย (Inbound Tour)
 - 2.) มัคคุเทศก์นำคนไทยไปท่องเที่ยวต่างประเทศ (Outbound Tour)
 - 3.) มัคคุเทศก์นำเที่ยวให้แก่คนไทยภายในประเทศ (Domestic Tour)
- ประเภทที่ 1 และ 2 ต้องมีความรู้ทางภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี ส่วนในประเภทที่ 3 ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ภาษาต่างประเทศ

มัคคุเทศก์แบ่งประเภทตามขอบเขตของเขตพื้นที่และลักษณะของการปฏิบัติงาน แบ่งเป็น 3 ประเภทย่อยๆ คือ

- 1.) มัคคุเทศก์ทั่วราชอาณาจักร
- 2.) มัคคุเทศก์เฉพาะพื้นที่
- 3.) มัคคุเทศก์เฉพาะทาง

อีกสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือคุณลักษณะที่ดีของมัคคุเทศก์ มีดังนี้

- 1.) มีบุคลิกดี
- 2.) มีความรู้ดี
- 3.) มีมนุษยสัมพันธ์ดี
- 4.) มีจิตวิญญาณของความเป็นมัคคุเทศก์

โดยมัคคุเทศก์วัดวังนั้นจัดอยู่ในประเภทมัคคุเทศก์เฉพาะทาง ซึ่งมัคคุเทศก์วัดวังนั้นมีอยู่จำนวนไม่มากนักในจำนวนมัคคุเทศก์ทั้งหมด เนื่องจากมัคคุเทศก์ในสาขานี้มีความจำเป็นจะต้องมีการสั่งสมความรู้ความสามารถอย่างยาวนานเพื่อนำมาใช้ในการบูรณาการความรู้สำหรับการบรรยายให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมากจะเป็นมัคคุเทศก์ที่มีประสบการณ์ในการเดินทางทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมัคคุเทศก์ทั่วไปที่เรียกว่า มัคคุเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ) และมัคคุเทศก์ทั่วไป (ไทย) สามารถนำเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักรไทยเช่นเดียวกัน (กรมการท่องเที่ยว: 2557) สามารถนำเที่ยวได้ในวัดและวัง แต่มัคคุเทศก์เหล่านี้จะไม่ข้อมูลเชิงลึกทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นสหสาขาวิชาที่มัคคุเทศก์วัดวังควรมีในตนเอง เพราะความรู้เหล่านี้ไม่สามารถสร้างขึ้นได้ในวันเดียวหรืออ่านหนังสือเพียงเล่มเดียวแล้วจะมีความรู้เทียบเท่าได้กับ

มัลลเทศก์วัดวังที่มีความรู้ความสามารถท่านอื่นได้ แต่ต้องอาศัยประสบการณ์และความรู้ความสามารถรอบตัวเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในงาน โดยอาจเป็นการเชื่อมโยงความรู้ทั้งความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์เข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการผสมผสานความรู้แล้วสามารถนำไปบรรยายหรืออธิบายต่อให้กับนักท่องเที่ยวได้ เช่น มีความรู้ในทางด้านนาฏศิลป์ก็สามารถโยงเรื่องราวความรู้ทางนาฏศิลป์เข้ากับเรื่องของจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือสามารถอธิบายเรื่องราวของพระราชพิธีจากภาพจิตรกรรมฝาผนังตามพระอารามต่างๆ ได้ ซึ่งการเชื่อมโยงความรู้เหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวได้มากขึ้นกว่าการเล่าจากภาพที่เห็น ซึ่งต้องอาศัยจากประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถของแต่ละมัลลเทศก์วัดวังแต่ละท่านได้สั่งสมมาอย่างยาวนานอีกด้วย

2. แนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน (Work Socialization)

กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมนับเป็นประสบการณ์ทางสังคมของคนเรา ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพ ค่านิยม เจตคติ แรงจูงใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่บุคคลใดก็ตามมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น โดยมีพฤติกรรมทางสังคมที่สอดคล้องกัน การถ่ายทอดทางสังคมเป็นประสบการณ์ของมนุษยชาติ ซึ่งจะต้องมีการปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต นับตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ระยะเวลาของชีวิตสมรส ระยะเวลาที่มีบทบาทเป็นพ่อแม่ และวัยสูงอายุ (งามตา วณิชทานนท์, 2545: 5: อ้างอิงจาก Mussen & Rosenzweig, 1973)

การถ่ายทอดทางสังคม เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนได้รับการเรียนรู้ เพื่อที่จะปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมและการปฏิบัติต่างๆ ในสังคม โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม จะช่วยให้คนเราสามารถเรียนรู้ประสบการณ์และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและประสบการณ์ที่สังคมยอมรับ การถ่ายทอดทางสังคมจึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน สังคมเป็นผู้กำหนดรางวัลและข้อห้ามที่เหมาะสม ส่วนผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กก็จะนำรางวัลและข้อห้ามเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมต่อไป (งามตา วณิชทานนท์, 2545: 5-6: อ้างอิงจาก Watson & Lindgren, 1979)

การถ่ายทอดทางสังคม มีความหมายสองนัย คือ หมายถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้บุคคลได้เรียนรู้วัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษาพูด เขียน มารยาทสังคมและระเบียบประเพณีต่างๆ เป็นต้น และหมายถึงการพัฒนาบุคลิกภาพ ทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน เนื่องจากสังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน และกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมากกว่าสภาพธรรมชาติ บุคคลจำเป็นต้องได้รับการถ่ายทอดทางสังคม เพื่อที่จะได้มีบุคลิกภาพเช่นเดียวกับบุคคลอื่นและรู้จักระเบียบของสังคมหรือวัฒนธรรม มิฉะนั้นแล้วเขาก็จะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับสัตว์ชนิดอื่นไม่สามารถเข้าสังคมกับมนุษย์ได้ (วิรัตน์ ปานศิลา, 2542: 36: อ้างอิงจาก จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, 2540: 43) พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ ยังกล่าวว่า การถ่ายทอดทาง

สังคมทำหน้าที่ในการธำรงรักษากลุ่มทางสังคม โดยการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนตนเองของบุคคลให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกลุ่ม การถ่ายทอดทางสังคมในแง่นี้จึงมีผลดีต่อบุคคลและต่อสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ นั่นคือ การถ่ายทอดทางสังคม เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางของการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของสังคม เมื่อพิจารณาทางด้านตัวบุคคล ความหมายของการถ่ายทอดทางสังคม คือวิถีทางที่บุคคลเรียนรู้ ทักษะ ค่านิยม แรงจูงใจและบทบาทที่เหมาะสมกับตำแหน่งของเขาในกลุ่มหรือสังคม (วิริติ ปานศิลา. 2542: 36-37; อ้างอิงจาก พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. 2529: 1-2) วิริติ ปานศิลาได้กล่าวสรุปความหมายการถ่ายทอดทางสังคมว่าเป็น กระบวนการที่บุคคลยอมรับความรู้ บรรทัดฐาน ค่านิยม จนเกิดเป็นความผูกพันต่อกลุ่มหรือสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ และแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องหรือเหมาะสมตามความคาดหวังต่อพฤติกรรมในกลุ่ม หรือในสังคมที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ โดยนัยนี้การถ่ายทอดทางสังคมจึงเป็นกลไกการควบคุมทางสังคมที่ส่งผลถึงการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป การถ่ายทอดทางสังคม จึงเป็นกระบวนการซับซ้อนเกี่ยวข้องกับบุคคลตลอดช่วงชีวิตอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กับขั้นตอนแต่ละขั้นของชีวิต (วิริติ ปานศิลา. 2542: 37)

กล่าวโดยสรุปว่า กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมคือ กระบวนการการถ่ายทอดที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ บรรทัดฐาน ค่านิยม วัฒนธรรม จนก่อให้เกิดเป็นสิ่งที่กลายเป็นความผูกพันต่อสังคมหรือกลุ่มที่คนคนนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ ตามความคาดหวังต่อพฤติกรรมในกลุ่มหรือสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นกลไกควบคุมทางสังคมที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล

การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน (Work Socialization) เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในวัยผู้ใหญ่เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพนั้นๆ (Stryker, 1978: 326) การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ การถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ (Professional Socialization) และการถ่ายทอดทางสังคมในองค์กรการ (Organizational Socialization) (Yung. 1994: 19) โดยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้รับการถ่ายทอดวิชาชีพในระหว่างการศึกษากับระบบการศึกษาในสถาบันวิชาชีพนั้น (Hayden. 1995:271-276) ในขณะที่การถ่ายทอดทางสังคมในองค์กรการจะเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเรียนรู้เกี่ยวกับเจตคติ ค่านิยมและบรรทัดฐานต่างๆ ที่จำเป็นในการดำรงบทบาทองค์กรและในการมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกขององค์กรการ (Jewell. 1998: 172 citing Louis. 1980) ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในองค์กรการนั้นจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องโดยเริ่มตั้งแต่ก่อนที่บุคคลจะเข้าทำงานเล็กน้อยแล้วค่อยๆ ดำเนินต่อไปตลอดชีวิตการทำงาน (Feldman; & Arnold 1983: 175)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่าการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนที่บุคคลได้มาซึ่งความรู้ทักษะและสำนึกแห่งอัตลักษณ์แห่งอาชีพ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของสมาชิกในวิชาชีพนั้นๆ การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานยังรวมไปถึงการซึมซับเอาค่านิยม และ

บรรทัดฐานของกลุ่มเข้าสู่พฤติกรรม โดยบุคคลจะมีการยกเลิกลักษณะบางอย่างทางสังคมที่เขาอยู่ในวัฒนธรรมและเกิดลักษณะทางสังคมที่ถูกยึดโดยสมาชิกในอาชีพ ผลผลิตสุดท้ายของการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน คือ บุคคลที่ผ่านกระบวนการนี้มีทั้งความสามารถทางความคิด มีการซึมซับเอาค่านิยมและเจตคติที่เป็นสิ่งที่ต้องการในทางอาชีพ และเป็นสิ่งที่คาดหวังของสาธารณะโดยรวม (Cohen. 1981: 14 อ้างอิงจาก วิริติ ปานศิลา"2542: 44)

ซูเปอร์ (Super. 1957) และผู้ร่วมงานได้ทำการศึกษาแบบฉบับการประกอบวิชาชีพเป็น การศึกษาเป็นระยะเวลายาว 20 ปี โดยได้ลำดับขั้นพัฒนาการทางอาชีพเอาไว้ 5 ระยะดังนี้

1.ระยะเจริญเติบโต (growth stage) เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 14 ปี ลักษณะทั่วๆ ไปได้แก่การพัฒนา โหมดทัศน์ด้วยการเลียนแบบจากบุคคลสำคัญในครอบครัวและโรงเรียน แบ่งเป็นชั้นย่อย คือ

ก.) ระยะที่เด็กยังไม่มี ความสนใจในอาชีพ อยู่ในช่วงแรกเกิดถึง 3 ปี เด็กจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว

ข.) ระยะจินตนาการด้านอาชีพ ระยะนี้อยู่ในช่วง 4 ปีถึง 10 ปี เด็กจะมีจินตนาการด้านอาชีพตามความเพ้อฝันของตนเอง

ค.) ระยะสนใจในอาชีพ ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 11 ปี ถึง 12 ปี เด็กจะมีความสนใจมากขึ้น ความสนใจนี้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในการเลือกเป้าหมายและกิจกรรม

ง.) ระยะพิจารณาความสามารถของตนเองเป็นพื้นฐานในการพิจารณาเกี่ยวกับอาชีพ

2.ระยะสำรวจ (exploration stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 15 ปีถึง 24 ปี ในระยะนี้บุคคลจะสำรวจตนเองและสำรวจอาชีพเพื่อแสวงหาข้อมูลและประสบการณ์ ซึ่งได้จากกิจกรรมในโรงเรียน การทำงานพิเศษ ระยะการสำรวจแบ่งออกเป็นชั้นย่อยๆ ดังนี้

ก.) ระยะการทดลองเลือกอาชีพ อยู่ในช่วงอายุ 15 ปี ถึง 17 ปี เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาและทดลองเลือกอาชีพโดยอาศัยเหตุผลหลายประการ เช่นความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ แต่ยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกอาชีพที่แน่นอน

ข.) ระยะหวั่นไหวหวั่นต่อ อยู่ในช่วงอายุ 18 ปี ถึง 21 ปี เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาเลือกอาชีพจากปัจจัยต่างๆ ที่เป็นจริง เช่น โอกาสที่จะได้ประกอบอาชีพนั้นๆ ในระยะนี้บุคคลเริ่มฝึกหัดหรือศึกษาเฉพาะด้าน

ค.) ระยะทดลองปฏิบัติงานและเริ่มเข้าสู่งานอาชีพ

3.ระยะเริ่มต้นประกอบอาชีพ อยู่ในช่วงอายุ 25 ปี ถึง 44 ปี บุคคลเริ่มทำงานที่ถาวรเมื่อได้พบงานที่เหมาะสมหรืองานที่พอใจ ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงในระยะต้นๆ แบ่งเป็นชั้นย่อยคือ

ก.) ระยะทดลองปฏิบัติงาน ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 25 ปี ถึง 30 ปี เป็นระยะที่บุคคลได้ตัดสินใจประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว แต่ถ้าอาชีพยังไม่มีความเหมาะสม หรือยังไม่พอใจก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่ได้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงหนึ่งหรือสองครั้ง ก่อนที่จะได้งานที่เหมาะสม

ข.) ระยะประกอบอาชีพ ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 31 ปี ถึง 44 ปี เป็นระยะที่บุคคลได้พบอาชีพที่เหมาะสม บุคคลจะมีความมั่นคงในอาชีพเพื่อสร้างหลักฐานให้ตนเอง

4.ระยะความมั่นคงในอาชีพ ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 45 ปี ถึง 64 ปี เป็นช่วงที่ชีวิตมีความมั่นคงและแสวงหาความก้าวหน้าในการทำงาน บุคคลจะยึดมั่นในอาชีพเดิมและพยายามรักษาวานที่เหมาะสมกับตนไว้

5.ระยะประสิทธิภาพ การทำงานลดลง อายุ 65 ปี จนกระทั่งตาย เป็นช่วงที่มีส่วนร่วมในงานลดลง

ตัวชและไรท์แมน (บังกอร์ โสพล. 2538: อ้างอิงจาก Deaux; & Wrightman. 1991) ได้แบ่งการอบรมถ่ายทอดสังคมขององค์การ ของกลุ่มหรือองค์กรออกเป็น 9 ขั้นตอนได้แก่

1. ขั้นแสวงหาและคัดเลือก (Investigation) เป็นระยะก่อนการเป็นสมาชิกขององค์การ (Perspective member) คือเป็นระยะของการสืบเสาะแสวงหาเพื่อให้รู้จักและเข้าใจกันระหว่างองค์การและบุคคล เป็นขั้นที่บุคคลแสดงหากกลุ่มหรือองค์กรที่ตนปรารถนาจะเข้าเป็นสมาชิกด้วย โดยพิจารณาจากความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรนั้นเท่าที่ตนจะหาได้ จัดเป็นการถ่ายทอดทางสังคมขององค์การให้กับบุคคลที่เข้าสมัครรับการคัดเลือกเข้าทำงาน นอกจากนี้กระบวนการของการคัดเลือกซึ่งประกอบด้วยการพิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัคร การทดสอบความสามารถ การสัมภาษณ์ ฯลฯ ล้วนมีส่วนในการอบรมถ่ายทอดระบบวัฒนธรรมและสังคมในองค์การให้ผู้สมัครได้เรียนรู้เกี่ยวกับองค์กรทั้งสิ้น ซึ่งช่วยให้ผู้สมัครเกิดการเตรียมพร้อมที่จะยอมรับสังคมขององค์การอย่างเข้มข้นต่อไป

2. ขั้นบรรจุเข้าทำงาน (Entry) เป็นช่วงที่อยู่ระหว่างระยะก่อนการเป็นสมาชิกกับการเป็นสมาชิกใหม่ ในขั้นนี้องค์การมักจัดให้มีการปฐมนิเทศ มีงานเลี้ยงต้อนรับน้องใหม่ หรืออาจมีพิธีการสาบานตนก่อนเข้ารับตำแหน่ง ขั้นนี้จะเป็นการอบรมถ่ายทอดทางสังคมแบบเป็นทางการเพื่อชี้แจงระเบียบ นโยบายสวัสดิการต่างๆ แนะนำบุคคล สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ รวมไปถึงการสร้างข้อผูกมัดและการแสดงความจริงใจและความพร้อมของสมาชิกใหม่

3. ขั้นเรียนรู้ (Socialization/Learning) บุคคลเกิดจากการเรียนรู้จากคำชี้แนะพร้อมทั้งให้การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวปฏิบัติและปฏิบัติตนในที่ทำงานต่อการฝึกอบรมในหน้าที่ซึ่งกระทำต่อเนื่องจากขั้นที่ 2 ในระยะการเรียนรู้นี้ สมาชิกใหม่จะได้รับการถ่ายทอดอบรมทางสังคมขององค์การที่ไม่เป็นทางการจากหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ขั้นนี้บุคคลจึงได้รับการกระตุ้นให้ซึมซาบวัฒนธรรมและระเบียบประเพณีองค์การจากสื่อหรือบุคคลต่างๆ ที่กล่าวมาและเป็นขั้นตอนของการปรับตัวเข้าสวมบทบาทใหม่ในองค์การด้วย

4. ขั้นยอมรับ (Acceptance) เป็นช่วงเปลี่ยนอีกช่วงหนึ่ง ซึ่งบุคคลที่เข้าทำงานในองค์การหรือเป็นสมาชิกของกลุ่มเกิดการยอมรับและเปลี่ยนแปลง ค่านิยม ทัศนคติ และจิตลักษณะต่างๆ ให้สอดคล้องกับองค์กร มีความผูกพันแน่นแฟ้นกับองค์กรและบุคคลอื่นๆ ในองค์การ โดยผ่าน

ขั้นตอนจากการเป็นสมาชิกใหม่เป็นสมาชิกโดยสมบูรณ์ ความสงสัยในบทบาทและความสามารถของตนรวมทั้งความคลางแคลงใจที่เพื่อนร่วมงานมีต่อตนได้หมดไป การถ่ายทอดทางสังคมขององค์การที่เด่นชัด คือ การผ่านข้อผูกพันเรื่องการทดลองงาน ถึงขั้นนี้แล้วความผูกพันในองค์การของบุคคลมักจะสูงขึ้นอย่างมาก

5. ขั้นดำรงรักษา (Maintenance) เป็นขั้นที่บุคคลมีความรู้สึกเป็นสมาชิกขององค์การอย่างเต็มที่องค์การพยายามรักษาสมาชิกไว้ด้วยค่าตอบแทน การให้การเสริมแรงต่างๆ โดยให้รางวัล โบนัสเลื่อนขั้นหรือผลตอบแทนอื่นๆ เท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งส่งเสริมพัฒนาสมาชิกให้มีความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในขั้นนี้บุคคลได้ผ่านการเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ขององค์การบุคคลมักรู้สึกไม่สบายใจและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างอัตโนมัติด้วยความเชี่ยวชาญและคุ้นเคย

6. ขั้นหักเห (Divergence) การเจรจาต่อรองบางครั้งไม่ประสบความสำเร็จ กลุ่มหรือองค์การไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลได้ต่อไป บุคคลจะเริ่มหันหนีมองหาที่ทำงานใหม่ มีปัญหาและข้อคำถามต่างๆ เกิดขึ้นในใจ ความรู้สึกผูกพันกับกลุ่มหรือองค์การเดิมลดลง ในขณะที่เริ่มหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับกลุ่มหรือองค์การใหม่

7. ขั้นถ่ายทอดทางสังคมอีกครั้ง (Resocialization) เป็นความพยายามของกลุ่มหรือองค์การที่จะเรียกความสำนึกในสมาชิก เรียกความสำนึกในสมาชิกภาพกลับคืนมา องค์การจะต้องพยายามจูงใจหรือให้แรงเสริมจนเป็นที่พึงพอใจแก่ทั้งฝ่ายบุคคลและองค์การ เช่น การให้รางวัล โบนัส เลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น

8. ขั้นออกจากการเป็นสมาชิก (Exit) อาจเป็นตามวาระ การเกษียณอายุราชการหรือวาระฉุกเฉิน คือ การลาออกหรือให้ลาออก ทั้งกลุ่มหรือองค์การต่างมีการเตรียมตัวเพื่อวาระนี้สำหรับการเกษียณอายุ กลุ่มหรือองค์การมีการโยกย้ายบุคคลไปอยู่ตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลน้อยลง

9. ขั้นจดจำความหลัง (Remembrance) แม้ว่าความผูกพันจะลดลงแต่ความจดจำใจความสัมพันธะระหว่างกลุ่มกับบุคคลทั้งที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ ยังคงอยู่และสะท้อนถึงอนาคตขององค์การด้วย บุคคลรุ่นต่อไปมีการรับรู้ในส่วนนี้และนำมาใช้ประกอบการประเมินกลุ่มหรือองค์การหลายๆ องค์การตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้และพยายามกล่าวถึงผู้เกษียณออกไปในทางที่ดีเป็นตัวแทนแก่คนรุ่นหลังต่อไป

สำหรับมัลคอล์มคัทเลอร์นั้นเป็นอาชีพที่จะต้องปรับตนเองให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมและการปฏิบัติต่างๆ ในสังคมมากที่สุดอาชีพหนึ่ง เพราะมัลคอล์มคัทเลอร์นั้นต้องพบปะกับชาวต่างชาติมากมายที่เป็นนักท่องเที่ยวในกลุ่มของตนเอง และจะต้องปรนนิบัติกับนักท่องเที่ยวในแต่ละชาติไม่เหมือนกัน เนื่องด้วยวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวจะเป็นนักท่องเที่ยวไทยไปเที่ยวต่างประเทศ (Outbound) หรือนักท่องเที่ยวต่างประเทศมาเที่ยวประเทศไทย (Inbound) ด้วยความที่แต่ละประเทศมีวัฒนธรรมที่ต่างกันอย่างทำให้มัลคอล์มคัทเลอร์จึงต้องมีความตื่นตัวและปรับตัวให้เข้ากับนักท่องเที่ยวของตนเองในแต่ละวันที่มีการ

เปลี่ยนแปลง ดังนั้นการถ่ายทอดทางสังคมจึงถือเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่ง เพื่อให้บุคคลทุกคนมีความเข้าใจและสามารถปรับตัวตามบุคคลหรือคณะนั้นๆ ไปได้ เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์ข้างหน้าที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง ซึ่งการเรียนรู้วัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษาพูด เขียน มารยาทสังคม และระเบียบประเพณีต่างๆ นั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของบุคคลที่จะไม่ทำให้งานของตนเองนั้นเกิดความผิดพลาดขึ้น จากความแตกต่างของวัฒนธรรมในแต่ละชาตินั้นเอง อีกหนึ่งสิ่งสำคัญคือบุคคลทุกคนจะผ่านการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานถึงสองครั้งด้วยกันนั่นก็คือ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ กล่าวคือ ได้เริ่มศึกษามาตั้งแต่ครั้งอยู่ในระบบการศึกษา จนกระทั่งจบการศึกษาในสาขาวิชาชีพนั้นๆ จากนั้นจึงได้รับการถ่ายทอดทางสังคมในองค์กรต่อมา โดยการถ่ายทอดทางสังคมนี้จะถูกถ่ายทอดตลอดชีวิตการเป็นบุคคลของบุคคลคนนั้นๆ ซึ่งบุคคลจะได้นำความรู้จากการที่ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพและการถ่ายทอดทางสังคมในองค์กรมาใช้ ซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานและความรู้ที่ได้รับจากการสั่งสมประสบการณ์การทำงานมาใช้ เพื่อมาเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนางานของตนเองให้สำเร็จลุล่วง

3. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยาและจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดทางสังคมวิทยา

1) แนวความคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction)

การกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) หมายถึง ลักษณะการประพฤติปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ในสังคมที่อาศัยการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งภาษาและอากัปกริยา ท่าทางที่เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งมนุษย์เรานั้นได้ตอบกันด้วยการแปลความหมายของการกระทำระหว่างกันและกัน อ่านเจตนารมณ์ของกันและกันว่าการกระทำของฝ่ายหนึ่งนั้นมีความหมายว่าอย่างไร เพื่อว่าจะได้ตอบโต้การกระทำของฝ่ายนั้นได้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ที่แสดงเอาไว้ ซึ่งการปฏิบัติต่อกันอย่างมีสัญลักษณ์เป็นการเข้าใจความหมายของการกระทำระหว่างกันซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ มีความจำเป็นอย่างมากสำหรับมนุษย์ (ฮอมเดียน สดมณี. 2523: 32-33)

มนุษย์ตอบโต้การกระทำของกันและกันบนพื้นฐานของความหมายของอากัปกริยา แปลความหมายของอากัปกริยาของกันและกัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้อากัปกริยาทั้งหลายกลายเป็นสัญลักษณ์ซึ่งแฝงไว้ด้วยความคิดของผู้เข้าร่วมปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสัญลักษณ์เป็นสิ่งแทนการกระทำทั้งหมด พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์จึงเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างมีความเข้าใจในสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างกัน ถ้าปัจเจกบุคคลที่เข้ามาประพฤติปฏิบัติต่อกันไม่แปลความหมายของอากัปกริยาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน หรือไม่ยอมกระทำตอบโต้ อากัปกริยาของอีกฝ่ายหนึ่งให้เป็นไปตามความหมาย เจตนารมณ์ของอีกฝ่าย การกระทำที่ร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกันจนเจือกันอันเป็นคุณลักษณะใหญ่ของชีวิตสังคมก็คงจะไม่เกิดขึ้น หรือกล่าวได้ว่าสังคมมนุษย์อยู่บนพื้นฐานของการตกลงร่วมกัน คือการรับรู้ในความหมายของการกระทำระหว่างกัน อันก่อให้เกิดการเข้าใจร่วมกันและคาดหวังร่วมกัน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำด้วยสัญลักษณ์ เป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค (Micro) ที่ให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคนและช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์ยิ่งขึ้น ซึ่ง จอร์จ เฮร์เบิร์ต มิด ได้กล่าวถึงเรื่องของจิต (Mind) ตัวตน (Self) และสังคม (Society) โดย มิด มีความเห็นว่าคุณลักษณะเด่นของจิตมนุษย์มี 3 ประการ คือ 1) จิตมีความสามารถใช้สัญลักษณ์กำหนดสิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อม สามารถทำให้รู้จักสิ่งต่างๆ 2) จิตสามารถฝึกซ้อมแนวทางการกระทำต่อสิ่งต่างๆ ก่อนที่จะลงมือกระทำจริง 3) จิตสามารถหักห้ามแนวการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมไม่ควร แต่อย่างไรก็ตาม มิด ยังมีความเชื่ออีกว่า จิตเป็นผลผลิตทางสังคม (Social Product) คือไม่มีมาตั้งแต่กำเนิด จิตเกิดจากการที่มนุษย์สัมพันธ์กัน โดยในขั้นแรกทารกที่เกิดมาจะมีความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิด ทารกจะเลือกสรรท่าทาง (gesture) ต่างๆ ที่เขาแสดงออกไปอย่างเดาสัมกับบุคคลเหล่านั้นที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นกระทำทางบวก การเลือกสรรเช่นนี้อาจเป็นได้ทั้งการสอนของคนและการเดาสัมเอาเอง ซึ่งการเลือกท่าทางเช่นนี้เมื่อดำเนินไปเรื่อยๆ จนกระทั่งพบ “ความหมายทั่วไป” (Common meanings) ของท่าทางเหล่านั้นที่เข้าใจตรงกัน มิด ให้ความหมายทั่วไปนี้ว่า “ท่าทางตามประเพณี” (Conventional gesture) ซึ่งความสามารถในการตีความท่าทางตามประเพณี ที่มีความหมายทั่วไปของมนุษย์นี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาจิต อัดตา และสังคม คือ เมื่อมนุษย์รับรู้และตีความท่าทางแล้วก็แสดงว่า มนุษย์มีความสามารถ “สวมบทบาทของผู้อื่น” เมื่อสามารถอ่านและตีความท่าทางตามประเพณีที่ไม่ได้แสดงออกมาอย่างเปิดเผยได้ บุคคลก็สามารถฝึกซ้อมแนวปฏิบัติตอบในใจ เพื่อเลือกแนวทางที่จะให้ความร่วมมือจากผู้อื่นก่อนที่จะแสดงออกมาจริงได้

อัดตาทางสังคม เป็นการที่มนุษย์สามารถให้ความหมายกับตนเอง ซึ่งการตีความหมายท่าทางต่างๆ ของบุคคลอื่นไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่จะสามารถนำมาประเมินผลตนเองได้ด้วย มิด กล่าวว่า เมื่อบุคคลได้เห็น “ภาพตนเอง” (self-image) จากสายตาของคนอื่นที่สัมพันธ์กับตนมาระยะหนึ่ง จากภาพของตนเองที่มีลักษณะชั่วคราวนี้จะค่อยๆ ผังลึกลงในที่สุดกลายเป็น “ความคิดเกี่ยวกับตนเอง” ซึ่งมีมิติขั้นตอนของการพัฒนาอัดตาที่เป็นการเปลี่ยนแปลงภาพตนเองที่มีลักษณะชั่วคราวไปจนผังลึกลงไปไว้ 3 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 ขั้นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (role-taking) ซึ่งการสวมบทบาทของผู้อื่น มิด เรียกว่า ขั้นการเล่นบทบาท (play stage) ในขั้นนี้ญาติผู้พี่ญาติเจอาจะมีโอกาสได้เรียนรู้การสวมบทบาทของบุคคลสำคัญ เช่น พ่อ แม่ พี่ หรือ น้องที่ อาจทำให้เกิดการความสำนึกเกี่ยวกับตนเอง แต่ความสำนึกเกี่ยวกับตนเองยังไม่เป็นไปในลักษณะของภาพที่ผังแน่น ขั้นที่ 2 ขั้นเกมกีฬา (game stage) ขั้นนี้ญาติสามารถสวมบทบาทคนอื่น เอาอย่างคนอื่นได้มากขึ้น สามารถร่วมมือกับผู้อื่นได้มากขึ้น และขั้นสุดท้าย บุคคลสามารถสวมบทบาทของบุคคลทั่วไป (generalization other)

นอกจากนั้น มิด ยังเชื่ออีกว่า สังคมเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากการปรับตัวระหว่างการกระทำระหว่างมนุษย์ โดยที่จิตและอัดตา ทำให้สามารถมองเห็นสังคมในสภาพที่ไหลเลื่อนไปมา และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามที่เห็นควร โดยอัดตา ประกอบด้วย I และ Me โดยที่ I คือ เป็นปัจเจก

ชน เป็นตัวตน หรืออัตตาที่ตอบสนองต่อทัศนคติของผู้อื่นโดยทันทีทันใดตามธรรมชาติ ส่วน Me คือเป็นการรับรู้ทัศนคติของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง

ในมุมมองของผู้วิจัยมองว่าเรื่องการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ นั้นสามารถนำมาอธิบายการทำงานของมัคคุเทศก์ว่าเป็นอาชีพที่ต้องมีการถ่ายทอดความรู้ โดยเป็นความรู้ที่ต้องมีความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ถ่ายทอดความรู้กับผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ทั้งสองฝ่ายต่างต้องปฏิบัติสัมพันธ์กันในเชิงสัญลักษณ์โดยเป็นการสื่อให้ทราบว่าฝ่ายที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้นั้นเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการที่จะถ่ายทอด ส่วนผู้ที่เป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้ก็ต้องสื่อออกมาได้ว่าตนเองนั้นมีความพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดนั้นๆ ได้ เพราะหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเกิดความไม่เข้าใจในสัญลักษณ์ที่ได้แสดงออกไปแล้วนั้นก็ส่งผลกระทบต่อการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้เสียไปหรือผิดไปจากความตั้งใจ อีกทั้งเนื้อหาการสื่อสารที่ได้รับหากมีความผิดพลาดไปก็จะส่งผลกระทบต่ออาชีพการงานของมัคคุเทศก์นั้นๆ อีกสิ่งหนึ่งที่มีได้กล่าวเอาไว้ในเรื่องของ “ท่าทางตามประเพณี” (Conventional gesture) และมนุษย์มีความสามารถ “สวมบทบาทของผู้อื่น” นั้น มัคคุเทศก์เองก็เช่นเดียวกัน เมื่อมัคคุเทศก์ผู้รับการถ่ายทอดความรู้มีความต้องการที่จะรับความรู้จากมัคคุเทศก์ผู้ทำการถ่ายทอดนั้น เขาก็จะต้องดูลักษณะท่าทางของผู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับเขาว่าเขามีความพร้อมหรือความต้องการจะถ่ายทอดความรู้ให้กับตนเองหรือไม่ และในฐานะที่ตนเป็นผู้รับความรู้ควร “สวมบทบาท” อย่างไรให้เหมาะแก่การเป็นผู้รับความรู้ นั้น โดยอาจสวมบทบาทสมมุติว่าตนเองนั้นเป็นมัคคุเทศก์รุ่นพี่ และมีมัคคุเทศก์รุ่นน้องมาขอให้ถ่ายทอดความรู้ให้ เราจะอยากให้รุ่นน้องคนนั้นทำตัวอย่างไร จึงจะควรค่าแก่การถ่ายทอดวิชาให้ ในส่วนของมัคคุเทศก์ที่เป็นผู้ถ่ายทอดก็เช่นกัน ต้องมองภาพว่าหากตนเองเป็นมัคคุเทศก์รุ่นน้อง เราจะอยากให้มัคคุเทศก์รุ่นพี่ถ่ายทอดอะไรให้กับเรา และถ่ายทอดอย่างไรเพื่อเป็นผลดีกับรุ่นน้องมากที่สุด

2) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ (Role Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์เป็นทฤษฎีที่ศึกษาเรื่องของปัจเจกชน ซึ่งการศึกษาปัจเจกชนที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องของบทบาท (Role) ดังนั้น ความรู้เรื่องของบทบาทจึงนับเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยทฤษฎีบทบาทจะกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์และลักษณะของปัจเจกชน แล้วชี้ให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างสังคมและมนุษย์นั้นก็คือบทบาทนั่นเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550: 169-177)

นักทฤษฎีบทบาทอธิบายว่า มนุษย์แต่ละคนก็จะมีตำแหน่งต่างๆ ที่แน่ชัด มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม มนุษย์ในสังคมต้องเชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ต้องปรับตัว ต้องสวมบทบาทของคนอื่นๆ และประการสุดท้าย มนุษย์ในสังคมต้องอาศัยภาพตัวตน ทักษะในการสวมบทบาทเข้าช่วยเป็นสไตล์ของตนเองในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม

สำหรับนักทฤษฎีบทบาท สังคมมนุษย์เป็นโครงข่าย (Networks) ของตำแหน่งทางสังคม (positions) หรือสถานภาพ (statuses) โดยมีปัจเจกชนเป็นผู้แสดงบทบาท ทั้งนี้ไม่ว่า ตำแหน่งแต่

ละตำแหน่งหรือกลุ่มสังคมอันประกอบด้วยตำแหน่งทางสังคมจำนวนหนึ่ง ล้วนแต่มีความคาดหวัง (จากสังคม) เป็นกรอบให้ผู้ดำรงตำแหน่งต้องแสดง ดังนั้น สังคมมนุษย์จึงประกอบด้วยโครงข่าย สถานภาพและความคาดหวังจำนวนมากนั่นเอง โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงสถานภาพ เรามักจะมองที่ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยสังคมหน่วยต่างๆ เช่น สถานภาพพ่อก็จะแสดงถึงความสัมพันธ์ต่อไปถึง สถานภาพแม่และสถานภาพลูกหลาน เป็นต้น

โดยนักทฤษฎีบทบาทแบ่งความคาดหวังอันที่เป็นกรอบสำหรับสถานภาพออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความคาดหวังจาก “บท” (Expectation from the “script”) สำหรับโลกของความเป็นจริง “บท” (script) ก็คือ บรรทัดฐานทางสังคม (norms) นั่นเองซึ่งสังคมทุกสังคมจะกำหนดเอาไว้กว้าง ๆ ว่าผู้ดำรงตำแหน่งใดจะต้องแสดงหรือทำอะไร อย่างไร เช่น ในสังคมไทย พ่อแม่จะต้องดูแลอบรมลูก นักเรียนจะต้องเรียนหนังสือและเชื่อฟังครู เป็นต้น เมื่อความคาดหวังประเภทนี้กำหนดไว้กว้าง ๆ บุคคลก็อาจประพฤติปฏิบัติแตกต่างกันไปบ้างตามเหตุการณ์ สถานที่ หรือความต้องการของบุคคล นั้น ๆ แต่อย่างไรเสียก็ต้องอยู่ภายในขอบเขตของบรรทัดฐานของสังคม

2. ความคาดหวังจาก “ผู้แสดง” อื่น (Expectation from other “players”) ในสังคมมนุษย์ ตามความคิดของนักทฤษฎีสำนักนี้ ที่มนุษย์คนอื่นในสังคมก็มีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม ของมนุษย์ด้วยกัน ความคิดเช่นนี้ก็เป็นการมองเดียวกับความคิดเรื่อง significant others และ generalized others ของ Mead และเรื่อง Looking-glass self ของ Cooley นั่นเอง เพียงแต่ว่า ความคิดของทั้งสองท่านนี้ใช้อธิบายการเกิดของตัวตน (self) แต่ของทฤษฎีบทบาทใช้ในความสัมพันธ์ทางสังคมทั่วไป นอกจากความคาดหวังตามบทบาทซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการกล่าวถึง บุคคลในครอบครัว ที่จะเป็กรอบให้บุคคลจะแสดงพฤติกรรมใดๆ ตามบรรทัดฐานทางสังคมแล้ว คนเรายังต้องมีการแสดงบทบาทตามความคาดหวังของคนอื่นๆ ร่วมกันไปด้วย

3. ความคาดหวังจาก “ผู้ชม” (Expectation from the “Audience”) ประเภทสุดท้ายของความคาดหวังตามความคิดของทฤษฎีบทบาทเอามาจากผู้ชมละคร กล่าวคือ ผู้แสดงจะต้องดูว่า ผู้ชมชอบอย่างไร ไม่ชอบอย่างไร แล้วแสดงบทบาทตามความต้องการของผู้ชม ผู้ชมมีความสำคัญ ต่อผู้แสดงละครเพราะละครจะดำรงอยู่ได้หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ชมเป็นผู้ตัดสิน ในสังคมมนุษย์ก็มี บุคคลหรือจริง ๆ แล้วเป็นกลุ่มบุคคลทำนองนี้เช่นเดียวกัน ตามความคิดของทฤษฎีบทบาท กลุ่ม บุคคลเหล่านี้จะมีอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม หากมีคนเชื่อว่ามียู่จริงก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม ของคนในทางที่เขาจะทำตาม ทำให้เหมือนกับ “ผู้ชม” ทำหรือต้องการ ความคิดนี้ตรงกับความคิด เรื่อง generalized others ของ Mead และความรู้สังคมวิทยาทั่วไปเรียกว่า กลุ่มอ้างอิง (reference group)

มัคคุเทศก์เองก็เป็นผู้ที่มีบทบาทหลายอย่างในคนๆ เดียวกัน กล่าวคือ บทบาทหลักนั้นคือ เป็นผู้นำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แต่ในบทบาทอื่นๆ นั้นมัคคุเทศก์ก็ สามารถเป็นทั้งทูตทางวัฒนธรรมเหมือนกับผู้ที่ทำหน้าที่การประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยให้

แพร่หลายออกสู่สายตาชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นทั้งครู ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้หรือข้อมูลในการท่องเที่ยวที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นทั้งดาราจำเป็นเพราะความสนุกสนานในการท่องเที่ยวจะช่วยเสริมอรรถรสของการท่องเที่ยวให้มีความสนุกสนานเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยนักท่องเที่ยวจะมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับมัคคุเทศก์มากขึ้น เป็นลักษณะของการละลายพฤติกรรมอย่างหนึ่งเช่นกัน ที่กล่าวมาเป็นบทบาทโดยรวมที่มัคคุเทศก์จะได้ประสบพบเจออยู่เป็นนิจ มัคคุเทศก์หนึ่งคนเองก็สามารถที่จะเชื่อมโยงบทบาทไปยังสายงานอื่นๆ ได้อีกด้วย แต่บทบาททั้งหมดของมัคคุเทศก์ที่ได้กล่าวขึ้นมาข้างต้นนั้นเป็นการเชื่อมโยงบทบาทหลักของตนไปสู่บทบาทรองนั่นเอง

3) แนวคิดทฤษฎีปริวรรตนิยม (Exchange Theory)

ทฤษฎีปริวรรตนิยม นั้นนับได้ว่าเป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญมากทฤษฎีหนึ่งในทางสังคมวิทยา เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่นำเอาแนวคิดไปใช้ได้กับความสัมพันธ์ทางสังคมขนาดเล็กระหว่างบุคคลจนกระทั่งระดับสังคมได้ และเป็นแนวทางการอธิบายทางพฤติกรรมและปรากฏการณ์ทางสังคมด้วย ทฤษฎีปริวรรตนิยมนั้นได้นำแนวคิดเรื่องรางวัลของนักพฤติกรรมนิยมมาใช้ดีความเพื่อให้นักปริวรรตนิยมมองว่าพฤติกรรมคือสิ่งที่ถูกผลักดันมาจากความต้องการทางจิต โดยทฤษฎีปริวรรตนิยมนั้นอาจแบ่งกว้างๆ ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ 1.) ประเภทที่พัฒนามาจากความรู้ด้านจิตวิทยาพฤติกรรม เรียกว่า ปริวรรตนิยมพฤติกรรม (Exchange Behaviorism) เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างคนสองคนหรือกลุ่มคนขนาดเล็ก อาจเรียกว่า ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) ในสถานการณ์ใดๆ สิ่งมีชีวิตจะก่อพฤติกรรมที่ให้ผลตอบแทนมากที่สุด และขณะเดียวกันให้ผลร้ายน้อยที่สุด
- 2) สิ่งมีชีวิตจะประพาศพฤติกรรมในอดีตที่ให้ผลตอบแทน
- 3) สิ่งมีชีวิตจะประพาศเข้ากับสถานการณ์ที่คล้ายกับในอดีต ซึ่งให้ผลตอบแทน
- 4) สิ่งกระตุ้นในอดีตให้ผลตอบแทน จะก่อให้เกิดพฤติกรรมทำนองเดียวกับอดีตอีก
- 5) การประพาศจะเกิดขึ้นต่อไปเรื่อยๆ ตราบที่มันยังให้ผลตอบแทน
- 6) สิ่งมีชีวิตจะแสดงความโกรธ หากพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งในอดีตเคยก่อผลตอบแทน แต่ปัจจุบันไม่ก่อผลตอบแทนเช่นนั้นอีก

7) สิ่งมีชีวิตยังได้รับรางวัลจากพฤติกรรมเฉพาะอย่างใดมากขึ้นเท่าใด พฤติกรรมนั้นก็ลดลงเพียงนั้น และสิ่งมีชีวิตนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะประพาศแบบอื่น เพื่อหารางวัลอย่างอื่นต่อไป

ซึ่ง George C. Homans ได้นำเสนอทฤษฎีปริวรรตนิยมของตนเองโดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประพาศระดับต้น (first-order abstraction) มี 10 ข้อดังต่อไปนี้

- 1) หากความถี่ของการกระทำระหว่างกันของคน 2 คน หรือมากกว่า 2 คน เพิ่มขึ้นระดับของความชอบพอกันก็จะสูงขึ้น หรือกลับกัน

2) การเพิ่มขึ้นของความรู้สึกชอบพอของคน จะแสดงออกด้วยการเพิ่มการกระทำระหว่างกัน หรือกลับกัน

3) การกระทำระหว่างกันของคนยิ่งบ่อยมากขึ้นเท่าใด ความคล้ายคลึงของการกระทำและความรู้สึกก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น หรือกลับกัน

4) คนยังมีตำแหน่งในกลุ่มสูงกลุ่มใด เขาก็จะยิ่งกระทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มมากขึ้นเพียงนั้น หรือกลับกัน

5) คนยังมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด เขาก็จะยิ่งมีขอบเขตของการกระทำกว้างขวางมากขึ้นเพียงนั้น

6) คนยังมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด จำนวนคนที่จะเป็นผู้ริเริ่มการกระทำให้เขา ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ก็จะมีมากขึ้นเพียงนั้น

7) ยิ่งคนมีตำแหน่งทางสังคมสูงขึ้นมากเพียงใด จำนวนคนที่เขาจะต้องริเริ่มกิจกรรมให้โดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

8) คนยังมีตำแหน่งทางสังคมใกล้เคียงกันมากเพียงใด เขาก็จะยิ่งมีการกระทำระหว่างกันบ่อยมากขึ้นเพียงนั้น

9) คนยังมีการกระทำระหว่างกันถี่มากขึ้นเพียงใด ขณะที่ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มการกระทำระหว่างกันมากกว่าใคร ความชอบพอกันก็จะยิ่งมีมากขึ้น และจะมีความสะดวกใจในการที่คนเหล่านี้จะรวมอยู่ในวงเดียวกัน

10) เมื่อคนสองคนมีการกระทำระหว่างกัน หากคนหนึ่งทั้งสองยังเป็นผู้ริเริ่มการกระทำระหว่างกันให้อีกคนหนึ่งมากขึ้นเพียงใด อีกคนหนึ่งจะยิ่งเพิ่มความเคารพ (ศรัทธา) มากขึ้นเพียงนั้น และจะยิ่งพยายามลดความถี่ของการกระทำระหว่างกันให้น้อยลงเพียงนั้น

และ ประพจน์ระดับสูง (higher-order proposition) มี 5 ข้อดังนี้

1) หากในอดีตมีสถานการณ์กระตุ้นเฉพาะอย่างหนึ่งเป็นเหตุให้การกระทำของคนๆ หนึ่งได้รับรางวัลแล้ว และหากมีสถานการณ์กระตุ้นทำนองเดียวกันมีอยู่ในปัจจุบัน คนๆ นั้นก็จะกระทำอย่างเดียวกัน หรือคล้ายกันกับในอดีตอีก

2) ภายในเวลาจำกัดระยะหนึ่ง หากการกระทำของคนหนึ่งเป็นประโยชน์กับอีกคนหนึ่งมากเพียงใด ผู้ได้รับประโยชน์ก็จะแสดงพฤติกรรมนั้นบ่อยขึ้นเพียงนั้น

3) ยิ่งการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดของคนคนหนึ่งเป็นประโยชน์ต่อคนอื่นคนหนึ่งมากเพียงใด เขาก็จะยิ่งกระทำกิจกรรมที่ได้รับประโยชน์นั้นบ่อยเพียงนั้น

4) ยิ่งบุคคลหนึ่งได้รับการกระทำอันเป็นประโยชน์จากอีกบุคคลหนึ่งบ่อยมากเพียงใดบุคคลนั้นจะยิ่งรู้สึกว่าการกระทำนั้นมีค่าลดน้อยลงเพียงนั้น

5) ยิ่งบุคคลหนึ่งมีความรู้สึกที่ กฎเกณฑ์การแลกเปลี่ยนไม่ยุติธรรมแก่เขามากขึ้นเพียงใด เขาก็จะแสดงกิริยาอย่างหนึ่งที่เรารู้จักว่าโกรธมากขึ้นเพียงนั้น

3.2 แนวคิดทางจิตวิทยา

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory)

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา มีแนวความคิดที่ว่าพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบการกระทำของผู้อื่น ซึ่งแบนดูรา (Bandura) ได้แบ่งตัวแบบออกเป็น 4 ประเภทหลัก คือ

1. ตัวแบบทางพฤติกรรม (Behavioral Modeling) หมายถึง ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมให้บุคคลเห็น เช่น พ่อแม่ทิ้งขยะลงถังให้ลูกเห็น ซึ่ง Bandura จะให้ความสำคัญกับการเป็นตัวแบบทางพฤติกรรมเพราะมีอิทธิพลอย่างมากในการเสริมสร้างพฤติกรรมใหม่

2. ตัวแบบทางวาจา (Verbal Modeling) หมายถึง การมีตัวแบบที่พูด บอกหรือเขียน บอกว่าจะทำอะไรอย่างไร เพราะมนุษย์สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้จากการฟัง การพูดบอกของผู้อื่น หรือจากการอ่านจากสิ่งที่ผู้อื่นเขียน เช่น การทำอาหารจากหนังสือหรือตำรา

3. ตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) หมายถึง การมีตัวแบบภาพหรือเสียงที่ผ่านสื่อต่างๆ คือ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์

4. ตัวแบบสัมผัส (Kinesthetic Modeling) หมายถึง การมีตัวแบบโดยใช้การสัมผัส เช่น เด็กหุหนวก ตามเวลาจะเรียนออกเสียงอาจจะต้องมีการสัมผัสปากของครูผู้สอน

สำหรับมัลคอล์มก็เช่นกันเป็นอาชีพหนึ่งที่ต้องมีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมเช่นกัน โดยต้องมีการเรียนรู้จากตัวแบบต่างๆ ที่ได้กล่าวเอาไว้ข้างต้นนั้น ในตัวแบบทางพฤติกรรมนั้น มัลคอล์มผู้ทำการถ่ายทอนั้นจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับมัลคอล์มผู้รับการถ่ายทอนั้นกระทำตามตนเอง เช่น การแต่งกาย, มารยาทและการวางตัว, จริยธรรมในการเป็นมัลคอล์ม, การบรรยายที่ถูกต้อง เป็นต้น หรือในส่วนของตัวแบบทางวาจา มัลคอล์มผู้ทำการถ่ายทอนเองก็ต้องเป็นตัวแบบที่ดีแก่มัลคอล์มผู้รับการถ่ายทอน นั่นคือ การออกเสียงอักขระได้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ, การใช้วาจาที่สุภาพ, การบรรยายที่ดี ซึ่งการที่มัลคอล์มผู้รับการถ่ายทอนนั้นมีตัวแบบเป็นมัลคอล์มผู้ทำการถ่ายทอนที่ดีก็จะส่งผลให้การทำงานนั้นมีประสิทธิภาพเหมือนอย่างที่มีมัลคอล์มผู้ทำการถ่ายทอนได้ออกกล่าวและปฏิบัติเอาไว้ ส่งผลให้เป็นบรรทัดฐานที่ดีต่อมัลคอล์มรุ่นต่อไปในการที่จะเป็นมัลคอล์มที่ดีก็จะต้องมีตัวแบบที่ดีจากแต่ละรุ่นสู่แต่ละรุ่น

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพที่ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาของสมพล มาสุปรีดิ์ (2548) ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่อาชีพ และการดำรงอาชีพของอาชีพตัวตลก โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวตลกจำนวน 7 คน ซึ่งผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่มีแบบแผนขั้นตอนที่ต่อเนื่องแบ่งเป็นสามขั้นตอน คือ ขั้นที่หนึ่ง ขั้นก่อนการเข้าสู่อาชีพตัวตลกและมีโอกาสเข้าสู่เครือข่ายอาชีพผ่านการแนะนำชักชวนของเพื่อนที่ทำอาชีพตัวตลกชักชวนของเพื่อนที่ทำอาชีพตัวตลก และรู้จักอาชีพตัวตลกผ่านสื่อ เช่น

ภาพยนตร์ต่างประเทศ รายการโทรทัศน์ โดยเงื่อนไขการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพ เกิดจากการมองว่า อาชีพตัวตลกเป็นอาชีพทางเลือกที่ดีกว่า เช่น รายได้สูงกว่า และแต่ละคนมีทักษะพื้นฐานจากอาชีพเดิมที่สามารถนำมาประยุกต์กับอาชีพตัวตลกได้ และภาวะจำยอมก็เป็นเงื่อนไขหนึ่ง ขั้นที่สองเมื่อตัดสินใจก้าวเข้าสู่อาชีพตัวตลกแล้ว ตักตลกแต่ละคนต้องมีการเรียนรู้และปรับตัว มีการฝึกฝนทักษะเพิ่มเติม โดยกระทำผ่านเพื่อนร่วมงาน ศึกษาจากสื่อ เช่น วีดีโอ ซีดี หนังสือของต่างประเทศ และจากการลองผิดลองถูกด้วยตนเอง มีการเรียนรู้และปรับกลยุทธ์ที่ใช้ในการจัดการกับปัญหาสถานการณ์ที่ต่างกันไป และเงื่อนไขในการดำรงอาชีพจนถึงปัจจุบัน พบว่า เกิดจากประสบความสำเร็จในการทำงาน เช่น การได้รับการยอมรับจากคนดู มีความสนุกกับงานและรายได้ดีด้วย ส่วนขั้นตอนของการดำรงอาชีพตัวตลก เนื่องจากอาชีพนี้เป็นอาชีพที่ต้องปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นตัวตลกต้องมีการพัฒนาทักษะในอาชีพ เพื่อให้สามารถดำรงอาชีพอยู่ได้ ผลการวิจัยสะท้อนถึงการเลือกการประกอบวิชาชีพของกลุ่มตัวอย่างได้เป็นอย่างดีว่าถูกถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ ทั้งก่อนเข้าสู่อาชีพที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อมากมาย และในระหว่างทำงานก็ผ่านการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ ทั้งก่อนเข้าสู่อาชีพที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อมากมาย และในระหว่างทำงานก็ผ่านการถ่ายทอดจากเพื่อนร่วมงาน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่างานวิจัยนี้มีการศึกษากระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ 3 ขั้นตอน คือ ก่อนเข้าสู่อาชีพที่ศึกษาถึงเงื่อนไขในการตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพ ตัวแทน เนื้อหา และกลวิธีที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ ระยะระหว่างอาชีพหรือหลังการตัดสินใจเข้าสู่วิชาชีพ แสดงถึงการปรับตัวของบุคคลเพื่อแก้ไขปัญหาที่ได้พบในการประกอบอาชีพ และระยะมั่นคงเชิงอาชีพที่บุคคล รู้สึกประสบความสำเร็จในการทำงานและสามารถดำรงอาชีพนั้นต่อไป ซึ่งระยะในการศึกษานั้น

งานวิจัยของวิริติ ปานศิลา (2542) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน จิตลักษณะและการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบล ภาคเหนือในประเทศไทย โดยศึกษาจากบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบลที่ปฏิบัติงานในสถานอนามัยเขตภาคเหนือ โดยศึกษาบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบลที่ปฏิบัติงานในสถานอนามัยเขตภาคเหนือในประเทศไทย จำนวน 634 คน ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดสังคมวิชาชีพพบว่าการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบล ซึ่งการทบทวนงานวิจัยในทั้งสองรูปแบบทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของนักออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมนั้น การใช้วิธีในการศึกษาเชิงคุณภาพจึงมีความเหมาะสมในการตอบวัตถุประสงค์งานวิจัยเพื่อจะได้คำตอบที่ลึกซึ้งในแต่ละขั้นตอนของการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ

สมพล มาสุปรีดี (2548) เกี่ยวกับ กระบวนการเข้าสู่อาชีพ และการดำรงอาชีพของอาชีพตัวตลก ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของตัวแทนในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ คือ ในขั้นที่หนึ่ง ขั้นก่อนการเข้าสู่อาชีพตัวตลกการเข้าสู่กลุ่มอาชีพโดยผ่านการแนะนำชักชวนของเพื่อนที่ทำอาชีพตัวตลก และรู้จักอาชีพตัวตลกผ่านสื่อ เช่น ภาพยนตร์ต่างประเทศ รายการโทรทัศน์ และ

ระยะที่สองเมื่อตัดสินใจก้าวเข้าสู่อาชีพตัวตลกแล้ว ตัวตลกแต่ละคนต้องมี มีการฝึกฝนทักษะเพิ่มเติม โดยกระทำผ่านเพื่อนร่วมงาน ศึกษาจากสื่อ เช่น วีดีโอ ซีดี หนังสือของต่างประเทศ ซึ่งแสดงถึงตัวแทนในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพคือ กลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพ และสื่อมวลชน

กมลวรรณ การมปราชญ์ (2553) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการอบรมกล่อมเกลากลายเป็นนักแสดงด้านจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยทำการศึกษาเชิงลึกกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นกรณีศึกษาทั้งสิ้น 3 ราย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ตัวแทนในการอบรมกล่อมเกลากลายเป็นนักแสดงด้านจริยธรรมให้กับกรณีศึกษาได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษาสื่อมวลชน และพรรคการเมือง โดยตัวแทนเหล่านี้จะเป็นตัวแทนในการกล่อมเกลานักการเมืองมีจริยธรรมด้านการเมือง ซึ่งการศึกษาแสดงถึงการที่บุคคลจะสามารถประกอบอาชีพให้มีจริยธรรมได้นั้น จะต้องมีการกล่อมเกลาก่อนหรืออีกนัยคือการถ่ายทอดทางสังคมจากตัวแบบต่างๆ ในสังคม

กนก วงศ์ปิ่นเพชร (2551) ที่ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมในการทำงานและคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ของการปรับตัวในการทำงานของนายทหารชั้นประทวนของกองทัพบก ที่บรรจุเข้ารับราชการใหม่สังกัดเหล่ากำลังรบ : การศึกษา 3 ระยะ พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและสัมพันธภาพระหว่างผู้บังคับบัญชาโดยตรงกับนายทหารชั้นประทวนบรรจุใหม่ ส่งผลทางตรงต่อผลการปฏิบัติงานของทหาร และการปรับตัวในการทำงาน ซึ่งแสดงถึงตัวแทนที่สำคัญในการถ่ายทอดทางสังคมวิชาชีพคือพี่เลี้ยงจะสามารถช่วยบุคคลในการปรับตัวในการทำงานได้

ณัฐพล ธรรมรักษาสี (2557) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของนักออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมืออาชีพ ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดที่สำคัญช่วงหนึ่งก่อนเข้าสู่วิชาชีพคือช่วงชีวิตเสมือนจริงของวิชาชีพ นักออกแบบนั้นมีโอกาสลงทำงานจริงในสายวิชาชีพก่อนเข้าสู่การทำงานจริงในอนาคตจากการทำงานอดิเรกเพื่อสร้างรายได้และการฝึกงานตามหลักสูตร ในช่วงการทำงานในระหว่างวิชาชีพนั้น นักออกแบบได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เพื่อเสริมความรู้ให้สามารถทำงานที่มีความหลากหลายมากขึ้นและได้รับการถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อเข้าสู่ระยะมั่นคงเชิงวิชาชีพได้ผลการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ 2 ส่วนคือเกิดความเป็นมืออาชีพและมีความยึดมั่นผูกพันในวิชาชีพ

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพสามารถสรุปได้ว่า การถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ หมายถึง กระบวนการอันซับซ้อนที่บุคคลรับการถ่ายทอดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะ ความรู้ บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิชาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตั้งแต่บุคคลยังไม่เริ่มประกอบวิชาชีพจนบุคคลสามารถประกอบวิชาชีพจนประสบความสำเร็จ ตลอดจนออกจากวิชาชีพ ซึ่งมีความสำคัญต่อบทบาทในการประกอบวิชาชีพ และบุคคลสามารถประกอบวิชาชีพได้ตามความคาดหวังของสังคม และจากการทบทวนแนวคิดและเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ ผู้วิจัยพบว่า การถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพมีลักษณะที่สามารถแบ่งเป็นขั้นของการถ่ายทอดได้

โดยผู้วิจัยได้สรุปและประยุกต์แนวคิดทั้งหมดที่ได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัย เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษากระบวนการการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง

5. การศึกษาเฉพาะกรณี

เป็นการสืบค้นหาความรู้ความจริงอย่างละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่สนใจ ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทหรือระบบที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจง (Specific context or bounded system) ปรากฏการณ์ที่สนใจนั้นอาจเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล โครงการ เหตุการณ์ ชุมชนหรือองค์การเฉพาะรายหนึ่งหรือหลายรายก็ได้ที่นักวิจัยเลือกมาทำการศึกษา การศึกษาเฉพาะกรณีมีความหมายตั้งแต่การบันทึกและการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติบุคคล (Case record or case history) สำหรับนำไปใช้ในด้านต่างๆ รวมถึงการนำข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการวิจัยที่ต้องการหาความรู้ความจริงจากกรณีศึกษานั้นมาทำการวิเคราะห์และตีความหมายอย่างละเอียดเข้มข้น โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อต้องการศึกษาหรือเรียนรู้กรณีศึกษาที่สนใจเฉพาะ (intrinsic interest) และเพื่อต้องการทำความเข้าใจปรากฏการณ์บางอย่างที่สนใจ โดยอาศัยการศึกษาวิจัยจากกรณีเฉพาะ (Extrinsic interest) ผลการศึกษาจากกรณีเฉพาะที่ดำเนินการภายใต้สภาพเหตุการณ์จริง (Real life situation) ให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์สำหรับนำไปใช้ปฏิบัติงานในองค์การใดองค์การหนึ่ง และเป็นประโยชน์โดยอ้อมสำหรับนำไปใช้ทำวิจัยในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องให้กว้างขวางลุ่มลึกต่อไป การศึกษาเฉพาะกรณีจึงถูกนำไปใช้ในการแสวงหาความรู้ความจริงในหลากหลายสาขาวิชานั้นเอง (Merriam. 1998; Simons. 1980; Yin. 2003)

เนื่องจากการนำไปใช้ในหลากหลายวิชา การศึกษาเฉพาะกรณีจึงมีรูปแบบ และระเบียบวิธีดำเนินการแตกต่างกันไป ถึงแม้ว่าใช้สืบค้นหาความรู้ความจริงเพื่อตอบหัวข้อปัญหาวิจัยที่ศึกษาจากกรณีเฉพาะอย่างเดียวกันก็ตาม ดังนั้นการศึกษาเฉพาะกรณีจึงมีทั้งงานวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมวิธีระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Stake. 1994, 1995) โดยการสืบค้นหาความรู้ความจริงในประเด็นต่างๆ ทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่มีแนวโน้มเป็นเชิงคุณภาพตามฐานคติของกระบวนทัศน์แบบตีความ/สร้างสรรค์นิยม (Merriam. 1998; Stake. 1994, 1995) มากกว่าเชิงปริมาณตามฐานความคิดความเชื่อของกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำเสนอเนื้อหาสาระการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพ (Qualitative case study) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ความหมายและลักษณะสำคัญของการศึกษาเฉพาะกรณี

นักวิธีวิทยาการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญให้คำจำกัดความแตกต่างกันใน 3 แง่มุมหลัก คือ (1) กรณีหรือสิ่งที่นักวิจัยทำการสืบค้นหาความรู้ความจริง (the case or object of inquiry) (2) การ

สืบค้นหาความรู้ความจริง (process of inquiry) และ (3) ผลผลิตสุดท้ายของการสืบค้นหาความรู้ความจริง (end product of inquiry) ที่สะท้อนมากจากการให้คำจำกัดความของ

Stake (1988: 258, 1995: 2) ให้ความหมายกว้างๆ ว่า เป็นการศึกษาเกี่ยวกับระบบใดระบบหนึ่งที่มีจุดเน้นของความสนใจอยู่ที่การประกอบเข้าด้วยกันของส่วนต่างๆ (Working parts) ได้อย่างผสม ผสานกลมกลืน และเกิดขึ้นภายในระบบที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจง (Bounded and integrated system) ตามความหมายโดยนัยนี้แสดงว่า จุดเน้นของการศึกษาวิจัยมุ่งตรงไปที่กรณีหรือสิ่งที่ศึกษา ซึ่งเป็นระบบใดๆ ที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจง ณ เวลาและปริภูมิ (สถานที่) หนึ่งๆ (Time and space) และที่นำไปใช้เป็นหน่วยสำหรับการวิเคราะห์ (Unit of analysis) มากกว่ามุ่งเน้นไปที่วิธีการศึกษาวิจัย ดังสะท้อนจากถ้อยคำของ Stake (1994: 236) ที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “Case study is not a methodological choice, but a choice of object to be studied) (การศึกษาเฉพาะกรณีไม่ใช่ทางเลือกหนึ่งของวิธีการวิจัย แต่เป็นทางเลือกหนึ่งของสิ่งที่ทำการศึกษา)

Yin (2003: 3) ให้คำจำกัดความไว้ว่า เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ความจริงเชิงประจักษ์ (empirical inquiry) แบบหนึ่งที่ใช้ศึกษาปรากฏการณ์ร่วมสมัยใดๆ ซึ่งเกิดขึ้นจริงในบริบท ณ ช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อขอบเขตระหว่างปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาและบริบทแวดล้อมไม่ชัดเจน ความหมายโดยนัยนี้มุ่งเน้นไปที่วิธีการและกลยุทธ์การสืบค้น (investigation) หรือตรวจสอบ (examination) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้น และนักวิจัยมีความสนใจอยากทราบความรู้ความเป็นจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้น โดยไม่ได้แยกศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวออกจากบริบทที่อยู่แวดล้อม การสืบ ค้นหาความรู้ความจริงแบบนี้มีลักษณะตรงข้ามกับการวิจัยเชิงทดลองในห้องปฏิบัติการที่นักวิจัยพยายามควบคุมหรือแยกปรากฏการณ์ที่ศึกษาออกจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เข้ามามีอิทธิพลหรือเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ต้องการสืบค้นหาความรู้ความจริง Merriam (1988, cited in Merriam, 1988: 27) กล่าวไว้ว่า เป็นการพรรณนาและวิเคราะห์กรณีตัวอย่างปรากฏการณ์หรือหน่วยของสังคม (social unit) ที่กระทำอย่างละเอียดลุ่มลึก และเป็นแบบองค์รวมเช่นเดียวกับวอลคอต (Wolcott, 1990; cited in Merriam, 1988: 27) ที่เห็นว่าการศึกษาเฉพาะกรณีเป็นผลผลิตสุดท้ายของการวิจัยภาคสนามซึ่งเป็นการสืบค้นหาความรู้ความจริงเชิงธรรมชาติ (naturalistic inquiry) มากกว่ามุ่งเน้นไปที่กลยุทธ์หรือระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการสืบค้นหาความรู้ความจริง

ถึงแม้ว่าความหมายของการศึกษาเฉพาะกรณีจะมีความแตกต่าง แต่พอสรุปความหมายของการ ศึกษาเฉพาะกรณีว่าหมายถึงการแสวงหาความรู้ความจริงเชิงประจักษ์ เพื่อตรวจสอบ วินิจฉัย พรรณนา อธิบาย ตีความปรากฏการณ์หรือหน่วยทางสังคมในระบบที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจงภายในช่วงเวลาหนึ่ง และภายใต้บริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่จริง โดยสะท้อนให้เห็นลักษณะสำคัญของการศึกษาเฉพาะกรณี จึงนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยแบบนี้โดยรวม ดังนี้

1. The study of particular instances เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่เป็นสถานการณ์ บุคคล หรือกลุ่มบุคคลในขอบเขตที่เฉพาะเจาะจง

2. In-depth study of the case เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ในเชิงลึก รวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย โดยอาจใช้วิธีในเชิงคุณภาพภายในขอบเขตที่เฉพาะเจาะจง และมุ่งพรรณาปรากฏการณ์นั้นอย่างละเอียดลุ่มลึกและครอบคลุมครบถ้วนทุกแง่มุม

3. Study of a phenomenon in its natural context ผู้วิจัยจะต้องลงสนามวิจัยและสัมผัสกับ ผู้ถูกวิจัย/ประเด็นที่วิจัย ในสภาพจริงตามบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่ ไม่มีการจัดกระทำใดๆ และใช้ ประเด็นปัญหาเป็นศูนย์กลางในการสืบค้นหาคำตอบ (Problem centered)

4. Representation of both the 'Emic' and 'Etic' perspective ผู้วิจัยต้องนำเสนอ ปรากฏการณ์ที่ศึกษาทั้งสองมุมมอง คือ มุมมองภายในที่มาจากทัศนะของบุคคลภายในสนามวิจัย จริงๆ หรือนำเสนอพฤติกรรมจริงที่สังเกตได้ภายในบริบทแวดล้อมที่เป็นอยู่ในสนามวิจัย (emic view) และมุมมองภายนอกที่มาจากการตีความของนักวิจัย (etic view)

การศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพ มีคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่ง คือ การสรุปอ้างอิงข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษากรณีเฉพาะรายหนึ่งข้ามไปยังกรณีเฉพาะรายอื่นที่อยู่ในสภาวะการณ์ต่างกัน ควรดำเนินไปแบบธรรมชาติ (Naturalistic generalization) ภายใต้หลักการเปรียบเทียบความคล้ายคลึงของกรณีที่ทำ การศึกษาและหัวข้อปัญหาที่ต้องการสืบค้นหาคำตอบในสภาวะการณ์แตกต่างกันมากกว่าการสรุปอ้างอิงที่ดำเนินไปแบบอัตโนมัติตามภูติพิสัยสากล (propositional generalization) ภายใต้กฎหลักการเชื่อมโยงในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลกัน (cause effect linkages) ซึ่ง Stake (1995: 85-87) สนับสนุนแนวคิดการสรุปอ้างอิงหรือการถ่ายโอนข้อค้นพบจากการศึกษาเฉพาะกรณีในลักษณะนี้ มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. มุ่งเน้นการศึกษาอย่างลึกซึ้งซึ่งต่อประเด็นปัญหาใด ๆ ในกรณีใดกรณีหนึ่งที่เป็นระบบภายในขอบ เขตเฉพาะเจาะจง เช่น บุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน องค์กร โครงการ เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์

2. การแสวงหาความรู้ความจริงดำเนินไปแบบธรรมชาติ (naturalistic inquiry) ใช้ประเด็นปัญหาเป็นศูนย์กลางในการสืบค้นหาคำตอบ (problem centered) และมีขอบข่ายในการศึกษาขนาดเล็ก

3. มุ่งพรรณนาปรากฏการณ์ที่สนใจอย่างละเอียดลุ่มลึกเห็นภาพพจน์ (lifelike description) และครอบคลุมครบถ้วนในทุกแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการสืบค้นหาคำตอบ (thick description)

4. ให้ความสนใจต่อการสรุปอ้างอิงผลการวิจัยจากกรณีเฉพาะใดๆ ไปยังกรณีเฉพาะอื่นๆ หรือไปสู่ประชากรของกรณีเฉพาะ (population of case) ในวงกว้างน้อยกว่าการเข้าใจอย่างถ่องแท้ต่อความสลับซับซ้อน (complexity) และความมีเอกลักษณ์ของกรณีเฉพาะที่ทำการศึกษา (particularity)

5. นำเสนอรายงานการวิจัยซึ่งถือเป็นผลผลิตขั้นสุดท้ายของการศึกษาเฉพาะกรณีด้วยวิธีการที่หลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และจากมุมมองของบุคคลหลากหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มนักวิจัย กลุ่มผู้เข้าร่วมในการวิจัย และกลุ่มผู้อ่านรายงานการวิจัย

6. ให้ความสำคัญกับการพรรณนา และอธิบายกรณีศึกษาหรือปรากฏการณ์ที่สนใจว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างและทำไมจึงเกิดขึ้น (what happen and why) กระทำในรูปของการบอกเล่าเรื่องราวเฉพาะในฉากเหตุการณ์สำคัญๆ พร้อมทั้งแสดงข้อมูลหลักฐานพยานประกอบ โดยอาศัยการรับรู้และการตีความหมายของนักวิจัยที่มีต่อเหตุการณ์นั้นโดยตรง

7. มุ่งเน้นสืบค้นหาแบบแผน (patterns) ความสัมพันธ์ของพฤติกรรม หรือกรณีศึกษา หรือปรากฏการณ์ที่สนใจ ทั้งที่เป็นตามคาดหมายและไม่เป็นไปตามคาดหมาย รวมทั้งที่เป็นไปอย่างเปิดเผยและแฝงเร้นว่ามีลักษณะของความคงเส้นคงวา (consistency) หรือสอดคล้องตรงกัน (correspondent) ภายใต้เงื่อนไขและสภาวะการณ์แบบใดแบบหนึ่งหรือไม่ อย่างไร เช่น แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างมัคคุเทศก์ผู้ถ่ายทอดและมัคคุเทศก์ผู้รับการถ่ายทอด เป็นต้น

8. ความรู้ความจริงจากการศึกษาเฉพาะกรณีที่มีรากฐานมาจากการตีความข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จากสนามหรือสถานที่ทำการศึกษาวิจัยจริง มีลักษณะให้อารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้อ่านมาก เหมือนกับผู้อ่านได้เข้าไปสัมผัสหรืออยู่ในปรากฏการณ์นั้นจริง เนื่องจากนักวิจัยเลือกใช้ถ้อยคำในการถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นอยู่ในระดับเดียวกับประสบการณ์ของเรา ดังนั้นผู้อ่านสามารถนำความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ส่วนตัวเข้ามาช่วยในการตีความหมายได้ ซึ่งนำไปสู่การถ่ายโอนเชิงธรรมชาติหรือถ่ายโอนข้อสรุปที่ได้จากกรณีศึกษาข้ามไปสู่ประชากรของกรณีศึกษาที่อยู่ภายในใจของผู้อ่านแต่ละคน

แม้ว่าการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพแต่ละประเภทจะมีระเบียบวิธีแตกต่างกันแต่ถ้าพิจารณาโดยรวมแล้ว สามารถสรุปอย่างกว้างๆ ดังนี้

1. การออกแบบการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพ เป็นขั้นตอนเบื้องต้นก่อนทำการเก็บข้อมูล มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างคร่าวๆ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย (1) การกำหนดประเด็นคำถามการวิจัย (2) กำหนดขอบเขต การเลือกกรณี และการเลือกตัวอย่าง อาจพิจารณาเงื่อนไขของสถานที่ (setting) และเวลา (time) กรณีศึกษา (case) ต้องมีคุณสมบัติที่สามารถกำหนดขอบเขตให้ชัดเจน (ช่าย โพรสิตา. 2547) คือ มีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีเวลาและสถานที่แน่นอน โดยทั่วไปกรณีศึกษาจะอยู่ที่วัตถุประสงค์และประเด็นคำถามของผู้วิจัยเป็นหลัก

Stake (2000. อ้างอิงจาก ช่าย โพรสิตา. 2547) จำแนกการเลือกกรณีตัวอย่างเป็น 3 ประเภท คือ

1. การเลือกกรณีเพื่อประโยชน์ของความอยากรู้ในสิ่งนั้นเป็นหลัก (intrinsic cases) เป็นการเลือกตามความสนใจของนักวิจัย อยากทำความเข้าใจ เปิดเผยรายละเอียดของกรณีนั้น โดยไม่มีจุดประสงค์อื่น

2. กรณีที่ใช้เพื่อแสดงสิ่งอื่น (instrumental cases) เป็นการเลือกเพราะนักวิจัยเห็นว่า กรณีนั้นเป็นตัวอย่าง หรือเป็นตัวแทนของกรณีอื่น และใช้กรณีนั้นเพื่อแสดงอะไรบางอย่าง เช่น แสดงตัวอย่างของเรื่องที่กำลังนำเสนออยู่ในขณะนั้น หรือแสดงตัวอย่างเพื่อสนับสนุนข้อสรุป หรือโต้แย้งอย่างใดอย่างหนึ่งของตน

3. นักวิจัยเลือกการศึกษาหลายๆ กรณีเพื่อใช้สนับสนุนเรื่องเดียวกัน (collective case study) เป็นการสืบค้นหาความรู้ความจริงหลายๆ รายเพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งที่ต้องการแสดงนั้นมีความชัดเจนและมีความมั่นใจในข้อสรุปที่ได้

ข้อสำคัญในการเลือกกรณีศึกษาต้องคำนึงถึงว่าเป็นกรณีที่สามารถให้ข้อมูลได้มาก (Information rich cases) คือ เป็นกรณีที่มีอะไรที่เราจะเรียนรู้อะไรได้มากเกี่ยวกับกรณีอื่นๆ ที่คล้ายกัน (ซึ่งไม่ได้ถูกเลือกมาศึกษา) ข้อควรคำนึงถึงอีกประการ คือ นักวิจัยควรมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ศึกษาพอสมควร (ชาย โพธิ์ธิตา. 2547)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เทคนิคหลายแบบ เนื่องจากจุดเด่นอยู่ที่การให้ภาพชัดเจนสมบูรณ์ ข้อมูลที่หลากหลายจึงจำเป็น นักวิจัยอาจรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึก ค้นคว้าและทบทวนจากเอกสาร หรือจากสื่อทัศนูปกรณ์ และร่องรอยหลักฐานต่างๆ ข้อมูลอาจเป็นทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และควรเป็นข้อมูลที่ให้บริบทอย่างเพียงพอ ประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย และได้ข้อมูลหลักฐานที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ ตรงตามจุดมุ่งหมายสอดคล้องกับประเด็นคำถามของการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล มีองค์ประกอบสำคัญ (Miles. & Huberman. 1994) คือ (1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) ทำให้ข้อมูลเป็นระเบียบทั้งในกายภาพและเนื้อหาพร้อมที่จะแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบได้ (2) การแสดงข้อมูล (Data display) ส่วนใหญ่อยู่ในรูปการพรรณนาอันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้าด้วยกันตามกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อบอกเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา และ (3) การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงของผลการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) อาจจะอยู่ในรูปของคำอธิบาย กรอบแนว ความคิด หรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาวิเคราะห์นั้น

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเฉพาะกรณีจำแนกได้ 2 วิธีการหลัก (stake. 1995 อ้างอิงจาก งามอาจ นัยวัฒน์. 2548) คือ

1. ค้นหาคำสรุปผลรวม (Categorical aggregation) เป็นวิธีค้นหาคำความหมายโดยรวมของข้อมูลย่อยหลายหน่วย มุ่งเน้นความหมายรวมที่เผยออกมาจากกลุ่มของกรณีตัวอย่าง หรือเหตุการณ์เฉพาะที่สนใจหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรวบรวมมาได้ในสภาวะการณ์แตกต่างกัน (Collection of instances)

2. การตีความโดยตรง (Direct interpretation) เป็นวิธีค้นหาคำความหมายของข้อมูลเฉพาะในส่วนที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษเพียงอย่างเดียว มุ่งเน้นค้นหาคำความหมายที่เผยมาจากกรณีตัวอย่างที่สนใจเพียงเหตุการณ์เดียวเท่านั้น (Single instance)

การวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย คำถามและวัตถุประสงค์ในการศึกษา ตลอดจนบริบทของกรณีศึกษาด้วยเสมอ

4. การตรวจสอบความถูกต้อง/เชื่อถือได้ (trustworthy) และความจริงแท้ (authentic)

ควรทำอย่างต่อเนื่อง ดำเนินการในระหว่างการเก็บ และวิเคราะห์ข้อมูล เช่น วิธีการเชื่อมโยงแบบสามเส้าด้วยการอาศัยแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี หรือให้นักวิจัยเก็บข้อมูลหลายคนควบคู่ไปกับการให้ผู้เกี่ยวข้องตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อเชื่อมโยงและความสอดคล้องระหว่างข้อมูลหลักฐานว่า มีความสมเหตุสมผล และเป็นไปได้หรือไม่ เพียงใด นอกจากนี้การวิพากษ์เกี่ยวกับที่มา และเนื้อหาของข้อมูลแหล่งต่างๆ ว่ามีความน่าเชื่อถือได้ ความคงเส้นคงวา ความครอบคลุมครบถ้วน และความสอดคล้องกับประเด็นคำถามการวิจัยหรือไม่ เพียงใด ก็เป็นวิธีหนึ่งที่นักวิจัยสามารถนำมาใช้ตรวจสอบความถูกต้อง/เชื่อถือได้ในระดับเบื้องต้นระหว่างทำการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

การจำแนกระเบียบวิธีการ ทำขึ้นเพื่อความสะดวกต่อการนำเสนอรายละเอียด และความง่ายต่อการทำความเข้าใจ ในทางปฏิบัติการวิจัยมีลักษณะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เป็นแบบพลวัต และยืดหยุ่น ปรับได้ตามความเหมาะสมกับเงื่อนไขต่างๆ นอกจากนี้การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ตีความ และการตรวจสอบคุณค่าด้านความถูกต้องเชื่อถือได้ ยังบูรณาการเชื่อมโยงกันอย่างกลมกลืน ไม่แยกขาดเป็นอิสระออกจากกันเพราะระเบียบวิธีการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพเป็นไปตามฐานความคิดความเชื่อของกระบวนทัศน์แบบตีความ/สร้างสรรค์นิยม

6. กรอบแนวคิด

ในการศึกษาเรื่อง รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมรดกเทศก์วัดวัง : กรณีศึกษามรดกเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาในเรื่องที่มีความซับซ้อน เป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้สามารถศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมรดกเทศก์วัดวังของมรดกเทศก์วัดวังที่มีคุณลักษณะเฉพาะทั้งในด้านประสบการณ์ ความรู้ความสามารถได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมรดกเทศก์วัดวัง 2) เพื่อศึกษากลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมรดกเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดไปยังมรดกเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ และ 3) เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมรดกเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์มาจากแนวคิดการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน ที่ได้ประมวลไว้ข้างต้น ซึ่งมีลักษณะการศึกษาเป็นกระบวนการ ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการศึกษาว่า การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานของความเป็นมรดกเทศก์วัดวังนั้น เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสำคัญกับบริบทของอาชีพ ทั้งในเรื่องสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ รวมไปถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับการทำอาชีพมรดกเทศก์วัดวัง

มุ่งเน้นให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพนั้น ๆ โดยรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดของแต่ละบุคคลอาจมีความเหมือนหรือแตกต่างกัน แต่จะนำมาซึ่งผลของการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานทั้งหมดนี้จะทำให้บุคคลสามารถก้าวเข้าสู่การทำงานในบทบาทของมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยยังได้ประยุกต์แนวคิดเรื่องการปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เรื่องการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ นำมาอธิบายการทำงานของมัคคุเทศก์วัดวังว่าเป็นอาชีพที่ต้องมีการถ่ายทอดความรู้ โดยเป็นความรู้ที่ต้องมีความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ถ่ายทอดความรู้กับผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ทั้งสองฝ่ายต่างต้องมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงสัญลักษณ์โดยเป็นการสื่อให้ทราบว่าฝ่ายที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้นั้นเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการที่จะถ่ายทอด ส่วนผู้ที่เป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้ก็ต้องสื่อออกมาได้ว่าตนเองนั้นมีความพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดนั้นๆ ได้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา (Bandura) มาเป็นแนวทางในการศึกษา กล่าวคือ สมาชิกในกลุ่มของมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ นอกจากที่จะได้รับการถ่ายทอดทางสังคมในการทำงานโดยตรงจากมัคคุเทศก์วัดวังผู้มีประสบการณ์มายาวนานแล้ว มัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ก็น่าจะได้เรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ของมัคคุเทศก์วัดวังในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องเนื้อหา การปฏิบัติตัว และด้านอื่นๆ โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบการกระทำของมัคคุเทศก์วัดวังผู้มีประสบการณ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดอีกด้วย

โดยข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อเสนอแนะพื้นฐานในการพัฒนาอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง ให้คงอยู่ต่อไป เนื่องจากเป็นอาชีพที่มีคุณค่ากับประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศไทย รวมทั้งมีความสำคัญกับการท่องเที่ยวด้านอารยธรรม และประวัติศาสตร์ของประเทศไทยต่อไปในอนาคต โดยการศึกษา รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง : กรณีศึกษา มัคคุเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการค้นหาแนวทางในการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย จากกลุ่มกรณีศึกษาเดียวกัน และศึกษาเพิ่มเติมกับกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอันได้แก่ นักท่องเที่ยว เพื่อน ครอบครัว ตลอดจนอาจารย์ของมัคคุเทศก์วัดวังที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะและแนวทางที่สำคัญ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมรดกสู่เทศกาลวัดวัง : กรณีศึกษา มรดกสู่เทศกาลวัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณี ซึ่งการศึกษานี้เป็นการศึกษารายกรณีของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเฉพาะเจาะจง มีขอบเขตที่ชัดเจน และมีความสมบูรณ์ในกรณีศึกษาเองโดยอาศัยการศึกษาทำความเข้าใจและมุ่งแสดงรายละเอียดพร้อมทั้งบริบทอย่างสมบูรณ์ของกรณี que เลือกมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพและกลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมรดกสู่เทศกาลวัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไปยังมรดกสู่เทศกาลวัดวังรุ่นใหม่ ของมรดกสู่เทศกาลวัดวัง โดยจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมและค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมรดกสู่เทศกาลวัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย การวิจัยนี้เป็นการมุ่งแสดงรายละเอียดของประสบการณ์ผ่านการถ่ายทอดเรื่องราวจากอดีตจนถึงปัจจุบันจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในวิธีการวิจัยคุณภาพนั้นเป็นการแสวงหาความรู้ ความจริงทางสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และสังคม รวมถึงการรับรู้ สภาพจิตใจ ความรู้สึก การตีความหมายของตนเอง และการตีความหมายจากสังคมในบริบทด้านต่าง ๆ การศึกษาในรูปแบบเฉพาะกรณีจะทำให้ทราบถึงกระบวนการความเป็นมาของการประกอบอาชีพ ความรู้สึกนึกคิด มุมมองต่ออาชีพ ได้อย่างลึกซึ้ง วิธีการดำเนินการวิจัยของผู้วิจัยประกอบด้วยรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 1 สนามวิจัย
- 2 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย
- 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5 ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 7 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล
- 8 การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

1. สนามวิจัย

พื้นที่ที่ใช้เป็นสนามในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนของวัดและส่วนของวัง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ส่วนของวังที่ผู้วิจัยจะใช้เป็นสนามในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต และวังอื่น ๆ ที่อยู่ภายในเขตกรุงเทพมหานคร

2. ส่วนของวัดที่ผู้วิจัยใช้เป็นสนามในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดอรุณราชวราราม วัดกัลยาณมิตร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดอื่น ๆ ภายในเขตกรุงเทพมหานคร

พื้นที่ที่ใช้เป็นสนามในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกวัดและวังที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ อีกทั้งกรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกให้ความสนใจเข้ามาท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ 13 ของโลก และเป็นอันดับที่ 1 ของเอเชีย โดยการจัดอันดับของ Trip Advisor เว็บไซต์ท่องเที่ยวอันดับ 1 ของโลก (Trip Advisor: 2556) ได้ทำการจัดอันดับเอาไว้ อีกทั้งกรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทย ศิลปวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจึงถูกหล่อหลอมขึ้นมาเป็นเวลากว่า 233 ปีนับตั้งแต่สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ (จดหมายเหตุการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์: 2525)

2. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเลือกกรณีศึกษาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กรณีศึกษาที่มีคุณลักษณะตรงตามที่กำหนดไว้ เพื่อที่จะสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างละเอียด ครบถ้วน และสมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยจึงได้ทำการเก็บข้อมูลทั้งผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 4 ราย เมื่อได้ข้อมูลที่จะละเอียดครบถ้วนจนสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ชัดเจนและลึกซึ้ง กล่าวคือ จะเลือกกรณีศึกษาจนได้ข้อมูลเหมือนกัน ได้เป็นแบบแผนที่แน่นอน แม้สัมภาษณ์คนอื่น ๆ ต่อไปก็ไม่ได้ข้อมูลใหม่เพิ่มเติมอีก ผู้วิจัยจึงหยุดเก็บข้อมูล

โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่ 1 คือ มัคคุเทศก์วัดวังที่มีความรู้ความสามารถในการพานักท่องเที่ยวชมจุดต่าง ๆ ในเขตวัดวังซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ฯลฯ โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

- 1.1 เป็นผู้ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังมากกว่า 10 ปีขึ้นไป
- 1.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มมัคคุเทศก์ร่วมอาชีพ
- 1.3 เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลมัคคุเทศก์ดีเด่นของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- 1.4 เป็นผู้ที่เคยหรือยังนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ
- 1.5 เป็นผู้ที่สามารถนำเที่ยวได้มากกว่า 2 ภาษาขึ้นไป (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่น ๆ)

1.6 เป็นมัคคุเทศก์มืออาชีพอิสระ (Freelance Professional Tour Guide)

2. กลุ่มที่ 2 คือ มัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ มัคคุเทศก์วัดวังที่มีความรู้ความสามารถในการพานักท่องเที่ยวชมจุดต่าง ๆ ในเขตวัดวังซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์แก่

นักท่องเที่ยวนั้นทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ฯลฯ โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

- 2.1 เป็นผู้ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังตั้งแต่ 1-5 ปี
 - 2.2 เป็นสมาชิกในกลุ่มของมัคคุเทศก์วัดวังที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มที่ 1
 - 2.3 เป็นผู้ได้รับการยอมรับหรือได้รับการคัดเลือกจากผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มที่ 1
- ในฐานะผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่สำคัญที่สุดของงานวิจัย คือ นักวิจัย ซึ่งต้องมีความรู้และความสามารถในการเก็บข้อมูล แต่เพื่อให้การเก็บข้อมูลได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกประเด็นที่ต้องการจะเก็บ และมีความลึกซึ้งในการสัมภาษณ์ จึงต้องมีการสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยระหว่างที่มีการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกภาคสนาม และทำการบันทึกเทป (ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล) รวมทั้งทำการสังเกตบริบท ท่าทางต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยเตรียมความพร้อมของเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. แบบคัดเลือกมัคคุเทศก์ในดวงใจ แบบคัดเลือกนี้เป็นแบบคัดเลือกที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นเพื่อใช้คัดเลือกมัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพ โดยการรวบรวมรายชื่อมัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพที่ได้รับการกล่าวถึงและยอมรับจากการสอบถามเพื่อนมัคคุเทศก์ร่วมอาชีพในเบื้องต้น จากนั้นนำแบบคัดเลือกมัคคุเทศก์ในดวงใจให้มัคคุเทศก์วัดวังและมัคคุเทศก์ทั่วไปให้คะแนน โดยคัดเลือกมัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพที่ได้รับการคัดเลือก 4 อันดับแรกจากนั้นจึงทำการติดต่อเพื่อเข้าสัมภาษณ์มัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพท่านนั้น

2. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของมัคคุเทศก์วัดวัง ผู้มีประสบการณ์มายาวนาน แนวคำถามเกี่ยวกับมุมมองการได้รับการถ่ายทอดทางสังคมของมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ แนวคำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญในการตรวจทานและแก้ไข และได้ทำการทดลองสัมภาษณ์ก่อนจะนำไปเก็บกับกรณีศึกษาจริง ซึ่งแนวคำถามเหล่านี้ เป็นคำถามปลายเปิดที่เน้นให้กลุ่มตัวอย่างสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างเปิดกว้างและยืดหยุ่น ประกอบด้วย

- 1.1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา สาขาวิชาที่จบการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง เป็นต้น

- 1.2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์ประวัติชีวิตที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้ง 2 กลุ่ม โดยแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview Guideline) โดยคำถามเป็นคำถามที่ตรงกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการ

ศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่เน้นให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างเปิดกว้างและยืดหยุ่น และประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นเพียงแนวคำถามที่กำหนดไว้เบื้องต้นเท่านั้น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ โดยผู้วิจัยจะแบ่งคำถามในการสัมภาษณ์ตามระยะของการศึกษาแยกตามประเด็นในการศึกษา 3 ประเด็น คือ ตัวแทน เนื้อหา และกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพ โดยมีตัวอย่างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ดังนี้

ตัวอย่างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1

1. คุณเริ่มมาสนใจอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังได้อย่างไร
2. อะไรเป็นแรงบันดาลใจให้คุณรู้สึกว่าการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังเป็นอาชีพที่หาเลี้ยง

ชีพได้

3. ทำไมคุณจึงมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของวัดและวัง
4. คุณเริ่มศึกษาเรื่องเกี่ยวกับวัดและวังตั้งแต่เมื่อไหร่ (คำตอบอาจเป็นอายุ, ช่วงชั้นที่ศึกษาในขณะนั้น เป็นต้น)
5. คุณรู้สึกว่าการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังเป็นสถานที่ที่พิเศษกว่าสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ อย่างไร
6. คุณมีใครเป็นต้นแบบในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังหรือไม่

(ในส่วนข้อที่ 1-6 นี้เป็นคำถามในช่วงแรก ซึ่งเป็นคำถามนำ เพื่อสอบถามข้อมูลทั่วไปและเส้นทางการเข้าสู่อาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง)

7. คุณคิดว่ามัคคุเทศก์วัดวังมีความแตกต่างจากมัคคุเทศก์ประเภทอื่นอย่างไร
8. คุณคิดว่ามัคคุเทศก์วัดวังมีความสำคัญอย่างไร
9. คุณรู้สึกอย่างไรเมื่อมีคนบอกว่ามัคคุเทศก์วัดวังคือทิวทัศน์ธรรมชาติ
10. คุณคิดว่ามีความจำเป็นหรือไม่ที่นักท่องเที่ยวจะต้องจ้างมัคคุเทศก์วัดวัง
11. คุณมองว่าอะไรคือจุดเด่นของมัคคุเทศก์วัดวังที่มัคคุเทศก์ประเภทอื่นไม่มี
12. นักท่องเที่ยวของคุณในการดูแลของคุณ ส่วนมากเป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติ

(ในข้อที่ 7-12 นี้เป็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องความสำคัญของอาชีพและเรื่องการทำงานเบื้องต้นของมัคคุเทศก์วัดวัง)

13. อยากให้คุณช่วยเล่าประสบการณ์การทำงานของคุณให้เราฟัง
14. ความรู้ที่คุณได้มานั้น ส่วนมากมาจากในชั้นเรียน, การอ่านหนังสือ หรือการฟัง

จากผู้รู้

15. เนื้อหาการบรรยายของคุณ มีได้มาจากการสรุปหลักจำบ้างหรือไม่
16. นอกจากค้นคว้าอ่านหนังสือแล้ว คุณมีการอ่านหรือค้นคว้าจากสิ่งอื่นบ้าง

หรือไม่ (อาจยกตัวอย่างเช่น จารึก, หนังสือเก่า, พงศาวดาร เป็นต้น)

17. เมื่อคุณเคยได้รับการถ่ายทอดจากครูบาอาจารย์ คุณมีการถ่ายทอดความรู้นี้สู่คนรุ่นต่อไปหรือไม่

18. คุณมีลูกศิษย์ที่เป็นตัวแทนหรือเป็นผู้ช่วยคุณในการบรรยายบ้างหรือไม่

19. ช่วยเล่าให้เราฟังว่าคุณมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ลูกศิษย์อย่างไร

20. คุณให้ลูกศิษย์ของคุณยึดอะไรของคุณเป็นแบบอย่างบ้าง ความรู้, บุคลิกภาพ หรือมีอะไรอย่างอื่นบ้างไหม

(ในข้อที่ 13-20 นั้นเป็นคำถามในเรื่องของการถ่ายทอดจากผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1 ไปยังผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 2)

ตัวอย่างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 2

1. คุณเริ่มมาสนใจอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังได้อย่างไร

2. อะไรเป็นแรงบันดาลใจให้คุณรู้สึกว่าคุณอยากเป็นอาชีพที่หาเลี้ยง

ชีพได้

3. ทำไมคุณจึงมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของวัดและวัง

4. คุณเริ่มศึกษาเรื่องเกี่ยวกับวัดและวังตั้งแต่เมื่อไหร่ (คำตอบอาจเป็นอายุ, ช่วง

ชั้นที่ศึกษาในขณะนั้น เป็นต้น)

5. คุณรู้สึกว่าคุณวัดและวังเป็นสถานที่ที่พิเศษกว่าสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ อย่างไร

6. คุณมีใครเป็นต้นแบบในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังหรือไม่

(ในส่วนข้อที่ 1-6 นี้เป็นคำถามในช่วงแรก ซึ่งเป็นคำถามนำ เพื่อสอบถามข้อมูลทั่วไปและเส้นทางการเข้าสู่อาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง)

7. คุณคิดว่ามัคคุเทศก์วัดวังมีความแตกต่างจากมัคคุเทศก์ประเภทอื่นอย่างไร

8. คุณคิดว่ามัคคุเทศก์วัดวังมีความสำคัญอย่างไร

9. คุณรู้สึกอย่างไรเมื่อมีคนบอกว่ามัคคุเทศก์วัดวังคือทูตวัฒนธรรม

10. คุณคิดว่ามีความจำเป็นหรือไม่ที่นักท่องเที่ยวจะต้องจ้างมัคคุเทศก์วัดวัง

11. คุณมองว่าอะไรคือจุดเด่นของมัคคุเทศก์วัดวังที่มีมัคคุเทศก์ประเภทอื่นไม่มี

12. นักท่องเที่ยวของคุณในการดูแลของคุณ ส่วนมากเป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติ

(ในข้อที่ 7-12 นี้เป็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องความสำคัญของอาชีพและเรื่องการทำงานเบื้องต้นของมัคคุเทศก์วัดวัง)

13. อยากให้คุณช่วยเล่าให้เราฟังว่าคุณเริ่มมาทำงานเป็นมัคคุเทศก์วัดวังได้อย่างไร

14. คุณเริ่มตามรุ่นพี่หรืออาจารย์ของคุณ (ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1) ตั้งแต่เมื่อไหร่

15. ช่วงแรกที่คุณเริ่มตามรุ่นพี่นั้น คุณมีหน้าที่อะไรบ้าง

16. รุ่นพี่มีการถ่ายทอดความรู้ให้คุณอย่างไร (หากไม่มีการถ่ายทอดโดยตรง ให้

ถามข้อ 17 หากมีการถ่ายทอดโดยตรง ให้ถามข้อ 18)

17. ถ้าไม่มีการถ่ายทอดความให้คุณ แล้วคุณมีวิธีการเรียนรู้ได้อย่างไร

18. อะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่คุณได้เรียนรู้จากมัคคุเทศก์รุ่นพี่ของคุณ

19. นอกจากคุณได้ช่วยงานบรรยายนำชมแล้ว คุณมีหน้าที่อื่นๆ ที่ต้องช่วยรุ่นพี่ของคุณบ้างไหม เช่น คำนวณหาข้อมูล, คำนวณ ฯลฯ

20. คุณมีเทคนิคอะไรพิเศษไหม ที่จะช่วยให้คุณเก่งเหมือนอย่างรุ่นพี่ของคุณ เช่น จด short note คำบรรยายแล้วทำความเข้าใจเป็นของตนเอง หรือ ฝึกพูดหน้ากระจกกับตัวเองบ่อยๆ หรือคุณมีเทคนิคอื่นๆ จะนำเสนอเราไหม

ตัวอย่างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลรอง

1. คุณมีความเกี่ยวข้องกับมัคคุเทศก์วัดวัง (ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1 หรือ 2) อย่างไร

2. คุณเริ่มมาเที่ยววัดและวังกับมัคคุเทศก์คนนี้ตั้งแต่เมื่อไหร่
3. คุณคิดว่าเขาบรรยายนำชมดีหรือไม่
4. คุณคิดว่าเขามีเทคนิคหรือจุดเด่นอะไรที่ดีกว่ามัคคุเทศก์คนอื่น ๆ
5. คุณคิดว่าเขามีจุดด้อยอะไรบ้างหรือไม่
6. คุณอยากให้เขาปรับปรุงหรือเพิ่มเติมในจุดใดบ้างหรือไม่
7. คุณคิดว่าการมีมัคคุเทศก์วัดวังสำคัญหรือไม่

*หมายเหตุ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ เพื่อเป็นแนวในการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่านั้น โดยสามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

3. แบบกรอบสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมในการศึกษา ผู้วิจัยจะใช้แบบกรอบสังเกตเพื่อทำการสังเกตพฤติกรรมของมัคคุเทศก์วัดวังในขณะทำการสัมภาษณ์ โดยจะสังเกตบริบทรอบข้างที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ทั้งบรรยากาศการทำงานในที่ทำงาน สิ่งของที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ บุคลิกภาพ สายตา ท่าทาง ฯลฯ ซึ่งการสังเกตนั้นผู้วิจัยจะกระทำการร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ และเป็นการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีอื่น โดยผู้วิจัยมีตัวอย่างกรอบของการสังเกต ดังต่อไปนี้

- ฉากและบุคคล (Setting) ได้แก่ บรรยากาศการทำงาน สิ่งแวดล้อมในการทำงาน เป็นต้น
- พฤติกรรม (Acts) ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพ ลักษณะเด่นของผู้ให้ข้อมูล เป็นต้น
- ความสัมพันธ์ (Relationship) ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแทนในการถ่ายทอดและผู้ถูกถ่ายทอด ความสัมพันธ์ของเนื้อหาและกลวิธี ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรม
- การมีส่วนร่วม (Participation) ได้แก่ การสังเกตว่า มีบุคคลใดมีส่วนร่วมบ้างในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ

- ความหมาย (Meaning) การหาความหมายที่ซ่อนอยู่ในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพที่เกิดขึ้น ความหมายของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก เป็นต้น

4. อุปกรณ์ภาคสนาม ได้แก่

- สมุดบันทึก ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลทุกครั้งในการเก็บข้อมูล ทั้งจากการสัมภาษณ์ และการสังเกต

- เครื่องมือบันทึกเสียง ผู้วิจัยใช้เครื่องมือนี้เพื่อช่วยบันทึกรายละเอียดขณะที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในทุกครั้ง ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล เพื่อป้องกันการขาดตกบกพร่องในรายละเอียดขณะที่ทำการจดบันทึก

- กล้องถ่ายภาพ ผู้วิจัยใช้เพื่อบันทึกภาพที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจากบริบทของกรณีศึกษา เช่น สถานที่ บรรยากาศในที่ทำงาน บุคลิกภาพ การแต่งกาย เป็นต้น

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อทำความเข้าใจถึงรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพและกลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ และค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต กับมัคคุเทศก์วัดวัง โดยใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพ บนประเด็นการศึกษาทั้ง 3 ประเด็น คือ ตัวแทน เนื้อหา และกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคม รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ในลักษณะสนทนาพูดคุยอย่างเป็นกันเอง กับผู้ให้ข้อมูล เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน โดยผู้วิจัยเตรียมประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ทุกครั้ง เพื่อช่วยให้สามารถสัมภาษณ์ได้ครบทุกประเด็นและทุกรายละเอียดที่ต้องการศึกษา แต่จะไม่นำออกมาอ่าน ลักษณะของคำถามอาจปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ และเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลอย่างละเอียดที่สุดตามมุมมองของผู้ให้ข้อมูล (Emic view) เมื่อสัมภาษณ์จบจะทำการสรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตรวจสอบว่าข้อมูลถูกต้องหรือไม่ ซึ่งเป็นวิธีการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของข้อมูล

การสังเกต (Observation) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสังเกตร่วมกับการสัมภาษณ์ สังเกตบริบทที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล ทั้ง การแสดงออกทางกริยา ท่าทาง สีหน้า บรรยากาศในที่ทำงาน เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตนี้ ผู้วิจัยนำมาร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล จากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึง มัคคุเทศก์วัดวังผู้ที่จะเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ แต่ด้วยมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ข้อมูลไม่กว้างขวางนัก เนื่องจากในวงการมัคคุเทศก์มีการนับถือครูบาอาจารย์ของตนเหมือนกับวงการดนตรีไทยที่เด็กบ้านครู ก. จะมาตีระนาดทับกับบ้านครู ข. ไม่ได้ถือว่าเป็นการดูถูกและไม่ให้เกียรติกัน ถึงขั้นเป็นเรื่องเป็นราวกันทีเดียว ซึ่งมัคคุเทศก์ที่สำเร็จการอบรมมัคคุเทศก์แต่ละท่านก็จะมีครูของตนที่ตนได้ร่ำเรียนมา และจะเชื่อในความรู้ที่ครูของตนเองสอนให้เท่านั้น ไม่รับความรู้จากครูคนอื่น การเก็บข้อมูลมัคคุเทศก์วัดวังในครั้งนี้จึงได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเฉพาะกลุ่มจากสายของครูอาจารย์ท่านเดียว แทนที่จะได้จากหลากหลายครูอาจารย์เพื่อหาวิธีการถ่ายทอดที่หลากหลายของครูแต่ละท่าน ซึ่งหากผู้วิจัยไปสัมภาษณ์จากมัคคุเทศก์วัดวังท่านอื่นที่ไม่ใช่ครูอาจารย์คนเดียวกันก็จะถูกเพ่งเล็งและอาจไม่มีโอกาสได้ประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ต่อไป เพราะถูกคว่ำบาตรจากกลุ่มเพื่อนมัคคุเทศก์เพราะทำการสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูลจากครูต่างสำนักกัน

2. ทำการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์กับมัคคุเทศก์วัดวัง แต่ด้วยมัคคุเทศก์วัดวังทุกท่านที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลล้วนแต่ติดภารกิจการทำงานของตนเองทุกวันทำให้การเก็บข้อมูลของผู้วิจัยทำได้ยากลำบาก เพราะทุกท่านนอกจากทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์วัดวังแล้วยังทำการสอนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นวิทยากรให้กับสถาบันการศึกษา ต้องเดินทางไปต่างประเทศ บางท่านเป็นผู้บริหารคณะในมหาวิทยาลัยจึงต้องเข้าประชุมเพื่อทำงานของมหาวิทยาลัย บางท่านเป็นกรรมการทางด้านวัฒนธรรมของชาติ เมื่อผู้วิจัยมีการนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลหลายครั้งที่ถูกยกเลิกไปด้วยภารกิจด่วนของท่าน หรือหากนัดสัมภาษณ์ได้แต่ทางหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบเรียกเข้าประชุมก็ต้องถูกยกเลิกการสัมภาษณ์ไป ทำให้การนัดสัมภาษณ์ถูกเลื่อนออกไปหลายครั้ง บางท่านต้องใช้เวลานานกว่า 9 เดือนจึงจะได้เริ่มการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ทำให้การเก็บข้อมูลล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้มาก

3. เมื่อทำการนัดหมายเรียบร้อยแล้ว ในวันที่นัดหมายผู้วิจัย เริ่มจากการแนะนำตัวผู้ให้ข้อมูล และเล่าถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

4. เริ่มการเก็บข้อมูล โดยช่วงแรกผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตในการบันทึกเสียงจากผู้ให้ข้อมูลก่อน จากนั้นจะเริ่มทำการสัมภาษณ์ในลักษณะการพูดคุยทั่ว ๆ ไป โดยใช้คำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เพื่อเริ่มการพูดคุยและสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างกัน โดยผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการตอบคำถามได้กว้างตามที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการตอบ เมื่อได้ข้อมูลกว้าง ๆ เป็นเบื้องต้นแล้วจึงเริ่มถามเกี่ยวกับประวัติเพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของกรณีศึกษา แล้วจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเจาะลึกในประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญและสามารถนำมาตอบคำถามการวิจัย จากแนวคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไป และจะทำการสรุปข้อมูลเป็นช่วง ๆ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องกับกรณีศึกษา ก่อนที่จบการเก็บข้อมูลผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อเพิ่ม

ความชัดเจนในประเด็นที่เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลยังตอบได้ไม่ชัดเจน รวมถึงคำถามที่อาจตกหล่น ในขณะที่สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมจากสีหน้า คำพูด เสียง การแสดงท่าทางในการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลแล้วจดบันทึกพฤติกรรมเหล่านั้น พร้อมทั้งผู้วิจัยทำการจดบันทึกข้อความจากการสัมภาษณ์รวมถึงคำสำคัญต่างๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลเน้นย้ำลงไปเพื่อบันทึกสำหรับลงข้อมูลต่อไป แต่มีผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งที่อนุญาตให้สัมภาษณ์แต่ไม่ได้ทำการบันทึกเสียงเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาต ทางผู้วิจัยบางครั้งก็ต้องทำเป็นหยิกระดาษขึ้นมาเพื่อจดประเด็นสำคัญลงไปและเตือนความจำที่ต้องกลับไปบันทึก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลท่านนี้จะนัดสัมภาษณ์ในร้านอาหารจากนั้นท่านก็ดื่มสุราจนเริ่มพูดไม่รู้เรื่องผู้วิจัยก็ต้องหยุดการสัมภาษณ์ ทำให้การสัมภาษณ์ต้องทำถึง 8 ครั้ง จึงครบตามข้อคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยการสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เองทุกราย

5. เมื่อผู้วิจัยนำข้อมูลกลับมาลงบันทึกและจัดระบบของข้อมูลแล้วทุกครั้งผู้วิจัยจะนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทุกครั้ง เพื่อแก้ไขตรวจสอบให้ข้อมูลการสัมภาษณ์มีความถูกต้องที่สุด

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเข้าไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และต้องดำเนินต่อไปภายหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง กล่าวคือ ผู้วิจัยจะไม่แยกกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลออกจากการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาพิจารณาว่ายังขาดประเด็นใด ซึ่งถ้าพบว่าขาดประเด็นใด ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง เพื่อนำมาสร้างสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) และนำไปสร้างข้อสรุปเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎีต่อไป โดยผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและมีการตรวจสอบข้อมูลแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะเป็นข้อความบรรยาย ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต ผู้วิจัยมีแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ (ชาย โพธิ์สิตา 2548: 335-372 อ้างอิงจาก Mile; & Huberman. 1994)

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาจากภาคสนาม มักไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมจะนำไปวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจัดทำให้ข้อมูลอยู่ในสภาพที่พร้อมจะนำไปวิเคราะห์ได้โดยสะดวก โดยผู้วิจัยจะจัดระเบียบของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ที่ถูกจดบันทึกด้วยลายมือและการบันทึกเสียง โดยผู้วิจัยทำการจัดระเบียบโดยการถอดคำให้สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มออกมาพิมพ์ไว้ในรูปแบบของเอกสารและบันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ เพื่อความปลอดภัยและสะดวกต่อการอ่านและวิเคราะห์ รวมไปถึงการเรียกมาใช้ภายหลัง จากนั้นผู้วิจัยทำการอ่านตรวจทานข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วหลายๆ ครั้งเพื่อให้เกิดการซึมซับในข้อมูล และทำการสรุปข้อมูลไว้เพื่องานต่อการเรียกใช้ข้อมูลอีกครั้ง โดยการจัดระเบียบข้อมูล ผู้วิจัยจะเข้าไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลในทุกครั้ง

2. การให้รหัสข้อมูล และการแสดงข้อมูล (Coding & Data Display) หลังจากผู้วิจัยได้อ่านข้อมูลที่จัดระเบียบอย่างละเอียด เพื่อสรรหาข้อความที่มีความหมายตรงประเด็นกับคำถามการวิจัย เมื่อพบข้อความที่มีความหมายตรงประเด็นกับคำถามการวิจัยตามที่ต้องการจะศึกษา ผู้วิจัยจะกำหนดรหัสแทนความหมายของกลุ่มข้อความเหล่านั้น โดยข้อความที่ให้ความหมายในลักษณะเดียวกัน จะให้รหัสเหมือนกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยจัดแสดงข้อมูลโดยการนำหน่วยของข้อความที่ให้รหัสเรียบร้อยแล้วนำมาเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์รวมเป็นกลุ่มของประเด็นในการวิเคราะห์ ซึ่งการแสดงผลจะจัดกลุ่มประเภทของข้อความที่มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย โดยจะจัดแสดงข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงข้อมูลด้วยตาราง กราฟ แผนภาพ เป็นต้น

3. การหาข้อสรุป การตีความ และการยืนยัน (Conclusion, Interpretation and Verification) หลังจากการลงรหัสข้อมูลและการจัดทำผลการแสดงผลแล้ว ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการลงรหัสไว้แล้ว ที่มีรหัสเดียวกัน มาทำการวิเคราะห์ สรุป และตีความ ซึ่งในการวิเคราะห์ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำรายละเอียดของแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวมาเทียบเคียงกับข้อค้นพบที่ได้จากมุมมองของมัคคุเทศก์วัดวัง สุดท้ายเมื่อได้ข้อสรุปของผลการวิเคราะห์และอภิปรายผลแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อสรุปนั้น เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูล

7. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data triangulation) คือ เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลมาแล้ว ได้ทำการพิสูจน์ว่าข้อมูลนั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งทำการตรวจสอบจากหลายแหล่งที่มาของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล เช่น นักท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากทุกแหล่งว่า ข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกันหรือไม่อย่างไร

2.การตรวจสอบข้อมูลจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธี (Methodologicals Triangulation) การที่ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายเพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมที่แตกต่างกัน ซึ่งในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบการสังเกต

นอกจากนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือจากการเก็บรวบรวม ผู้วิจัยยังใช้การสอบทานข้อมูล โดยให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูล (Member Check) กล่าวคือ ทุกครั้งเมื่อจบประเด็นคำถามผู้วิจัยจะสรุปและกล่าวให้ผู้ให้ข้อมูลฟัง เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตรวจสอบ และยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ก่อนที่จะเปลี่ยนประเด็นคำถาม และหลังจากเสร็จสิ้น การสัมภาษณ์ผู้วิจัย

รับถอดคำให้สัมภาษณ์นั้นและส่งให้ผู้ให้ข้อมูลได้อ่านตรวจสอบว่าผู้วิจัยถอดคำสัมภาษณ์ถูกต้องตรงตามที่ผู้ให้ข้อมูลตอบมาหรือไม่ และพร้อมที่จะปรับแก้ให้ถูกต้อง

8. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างมาก โดยเริ่มตั้งแต่ก่อนทำการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลทุกราย และถึงแม้ว่าผู้ให้ข้อมูลอนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลได้ แต่ผู้วิจัยก็ละเว้นที่จะระบุถึงตัวผู้ให้ข้อมูลอย่างเฉพาะเจาะจง และละเว้นการระบุถึงบุคคล สถานที่อื่น ๆ ที่เป็นการอ้างอิงจากผู้ให้ข้อมูล ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง ผู้วิจัยจะขออนุญาตในการบันทึกเสียงและภาพ กับผู้ให้ข้อมูลก่อนเริ่มทำการสัมภาษณ์ทุกครั้ง และแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ มีสิทธิที่จะตอบหรือไม่ตอบคำถามของผู้วิจัยได้ และหากผู้ให้ข้อมูลไม่ยินยอมกับการบันทึกเสียงหรือภาพ ผู้วิจัยจะปฏิบัติตามความต้องการของผู้ให้ข้อมูลอย่างเคร่งครัด และสุดท้ายในเรื่องการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยทำการจัดเก็บข้อมูลไว้ในที่ปลอดภัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมรดกเทศก์วัดวัง : กรณีศึกษา มรดกเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร” นั้นเป็นการวิจัยในระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่ามรดกเทศก์วัดวังได้ผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพมาอย่างไรบ้าง โดยศึกษาถึงตัวแทน เนื้อหา และกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพทั้งในมุมมองของผู้รับการถ่ายทอดในอดีต และตนเองในฐานะตัวแทนในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพต่อมรดกเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ โดยใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) และใช้การเลือกกรณีศึกษาแบบ Instrumental Case โดยกรณีศึกษาในการวิจัยเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกรณีศึกษาเป็นมรดกเทศก์วัดวังที่มีคุณลักษณะเฉพาะ สามารถเป็น Information-Rich Case หรือกรณีศึกษาที่สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างละเอียด ครบถ้วน และสมบูรณ์ที่สุด ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการพรรณนาโวหาร โดยบรรยายข้อมูลจากกรณีศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือตอบวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- 1 ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา
- 2 การเตรียมเข้าสู่การเป็นมรดกเทศก์วัดวัง
 - 2.1 การใช้ชีวิตกับครอบครัว
 - 2.2 การใช้ชีวิตในโลกของการศึกษา
 - 2.3 การฝึกหัดและเตรียมตนเพื่อเข้าทำงาน
- 3 การประกอบอาชีพมรดกเทศก์วัดวัง
 - 3.1 การเริ่มทำงานเป็นมรดกเทศก์วัดวัง (ระยะทดลองปฏิบัติงาน)
 - 3.2 การทำงานเมื่อเป็นมรดกเทศก์วัดวัง (ระยะประกอบอาชีพ)
- 4 ความมั่นคงในวิชาชีพมรดกเทศก์วัดวัง
 - 4.1 ลักษณะความมั่นคงในวิชาชีพมรดกเทศก์วัดวัง
 - 4.2 เงื่อนไขความมั่นคงในวิชาชีพมรดกเทศก์วัดวัง
 - 4.3 ผลของการถ่ายทอดทางสังคม
- 5 แนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมรดกเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย
 - 5.1 การพัฒนาด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีพมรดกเทศก์วัดวัง
 - 5.2 การพัฒนาด้านเจตคติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีพมรดกเทศก์วัดวัง
 - 5.3 การพัฒนาด้านทักษะในการทำงานของอาชีพมรดกเทศก์วัดวัง

1. ข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา

ในส่วนนี้เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1 มัคคุเทศก์วัดวังม้อ อาชีพ และผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 2 มัคคุเทศก์วัดวังรุ่งใหม่ รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลหลักมีดังต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของกรณีศึกษา

ชื่อ (นาม สมมติ)	เพศ	อายุ	สถาน ภาพ	ระดับ การศึกษา	งานที่รับผิดชอบในปัจจุบัน	ประสบ การณ์ใน การทำงาน มัลคุเทศก์	รางวัล ระดับ ชาติ	ความ สามารถ ทาง ภาษา	อาชีพ ของ บิดา	อาชีพ ของ มารดา
คุณเกียรติ บำรุง	ชาย	58 ปี	โสด	ปริญญาตรี (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยใน ประเทศไทย	ถวายงานแก่พระบรมราชจักรีวงศ์, อาจารย์พิเศษระดับโรงเรียนมัธยมและ ระดับมหาวิทยาลัย, มัลคุเทศก์วัดวัง, วิทยากรพิเศษเรื่องโบราณวัตถุและ ประวัติศาสตร์, นักเขียน, พิธีกรรายการ ทีวี, อาจารย์ผู้อบรมมัลคุเทศก์	38 ปี	มี	4 ภาษา (ไทย, อังกฤษ, ฝรั่งเศส, บาลี- สันสกฤต)	ธุรกิจ ส่วนตัว	ธุรกิจ ส่วนตัว
คุณผดุง ไพฑูริ	ชาย	37 ปี	โสด	ปริญญาโท (วาทวิทยา) มหาวิทยาลัยใน ประเทศไทย (เตรียมตัวศึกษา ต่อปริญญาเอก)	ถวายงานแก่พระบรมราชจักรีวงศ์, อาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยของรัฐ, ผู้บริหารคณะในมหาวิทยาลัยของรัฐ, มัลคุเทศก์วัดวัง, วิทยากรพิเศษเรื่อง นาฏศิลป์, นักแสดง, นักเขียน, อาจารย์ ผู้อบรมมัลคุเทศก์	10 ปี	มี	5 ภาษา (ไทย, อังกฤษ, ฝรั่งเศส, กัมพูชา, บาลี- สันสกฤต)	อาจารย์, นักเขียน	ค้าขาย

ตาราง 1 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่ม 2 (มัคคุเทศก์วัดวังมัจฉารามใหม่)	ชื่อ (นาม สมมติ)	เพศ	อายุ	สถาน ภาพ	ระดับ การศึกษา	งานที่รับผิดชอบในปัจจุบัน	ประสบ การณ์ใน การทำงาน มัคคุเทศก์	รางวัล ระดับ ชาติ	ความ สามารถ ทาง ภาษา	อาชีพ ของ บิดา	อาชีพ ของ มารดา
	คุณชัยชนะ	ชาย	47 ปี	โสด	ปริญญาเอก (Journalism) มหาวิทยาลัยใน สหรัฐอเมริกา	ถวายงานแก่พระบรมราชจักรีวงศ์, อาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยของรัฐ, ผู้บริหารคณะในมหาวิทยาลัยของรัฐ, มัคคุเทศก์วัดวัง, วิทยากรพิเศษเรื่อง โบราณวัตถุและประวัติศาสตร์, อาจารย์ ผู้อบรมมัคคุเทศก์, กรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรมไทย	15 ปี	มี	3 ภาษา (ไทย, อังกฤษ, ฝรั่งเศส)	ธุรกิจ ส่วนตัว	ธุรกิจ ส่วนตัว
	คุณสวัสดิ์ พงศ์	ชาย	29 ปี	โสด	ปริญญาตรี (การท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยใน ประเทศไทย	อาจารย์พิเศษโรงเรียนประถมและมัธยม , มัคคุเทศก์วัดวัง, วิทยากรพิเศษด้าน ประวัติศาสตร์, นักเขียน	7 ปี	ไม่มี	3 ภาษา (ไทย, อังกฤษ, บาลี- สันสกฤต)	ธุรกิจ ส่วนตัว	ธุรกิจ ส่วนตัว

จากตาราง 1 ข้อมูลทั่วไปแสดงจากข้อมูลเบื้องต้นนี้ของกรณีศึกษาทั้ง 4 ท่านนี้ ผู้วิจัยทำการแบ่งกรณีศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มคือ มัคคุเทศก์วัดวังม้ออาชีพ และกลุ่มที่ 2 มัคคุเทศก์วัดวังรุ่งใหม่ ในการจัดกลุ่มในลักษณะนี้เพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 2 คือ เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง และเพื่อศึกษากลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่งใหม่

มัคคุเทศก์วัดวังทั้ง 4 ท่านที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนั้นเป็นเพศชายทั้งหมด 4 ท่าน มีอายุระหว่าง 29-58 ปี โดยทุกท่านยังมิได้สมรส ระดับการศึกษานั้นสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี 2 ท่าน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท 1 ท่าน และสำเร็จระดับปริญญาเอก 1 ท่าน ในอดีตมี 1 ท่านเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยและเป็นผู้บริหารคณะในมหาวิทยาลัยของรัฐ ปัจจุบันเกษียณอายุราชการก่อนกำหนด อีก 2 ท่านเป็นอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยของรัฐ พร้อมทั้งมีตำแหน่งบริหารในคณะและสถาบันที่ตนเองกำกับดูแล นอกจากทำงานในมหาวิทยาลัยแล้ว มีกรณีศึกษา 3 ท่านเป็นนักเขียน โดยเขียนหนังสือเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม วัดวาอาราม แต่เป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นในวาระสำคัญต่างๆ ของสถานที่นั้น แต่ไม่ได้มีการจัดจำหน่ายแต่อย่างใด ในส่วนของรางวัลระดับชาติมี 3 ท่านที่เคยได้รับรางวัลระดับชาติเหล่านี้ ในส่วนของความสามารถทางภาษา ทั้ง 4 ท่านสามารถพูดภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ 3 ท่านสามารถพูดภาษาฝรั่งเศสได้ 1 ท่านสามารถพูดภาษากัมพูชาได้ 3 ท่านสามารถอ่านและเขียนภาษาบาลี-สันสกฤตได้ ในส่วนอาชีพของบิดา 3 ท่านประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว 1 ท่านประกอบอาชีพอาจารย์และนักเขียน อาชีพของมารดานั้น 3 ท่านประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว 1 ประกอบอาชีพค้าขาย

2. การเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลนี้เป็นเรื่องของ การเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ซึ่งเป็นเรื่องราวในอดีตของมัคคุเทศก์วัดวังทั้ง 4 ท่าน โดยเรื่องแรกคือ การใช้ชีวิตกับครอบครัว ศึกษาตั้งแต่วัยเด็กว่าผ่านการอบรมเลี้ยงดูอย่างไร ครอบครัวมีส่วนในการถ่ายทอดความรู้หรือไม่ การเป็นมัคคุเทศก์วัดวังจำเป็นต้องมีครอบครัวที่ทำงานถวายงานอยู่หรือไม่ มีความสนใจในเรื่องของวัดวังตั้งแต่เด็กหรือไม่ โดยศึกษาถึงภูมิหลังของครอบครัวด้วย จากนั้นก็จะเป็นการศึกษาในเรื่องของการศึกษาของกรณีศึกษาทั้ง 4 ท่าน คือ การใช้ชีวิตในโลกการศึกษา ในหัวข้อนี้จะศึกษาในเรื่องการศึกษาว่ามีความเกี่ยวข้องหรือไม่ในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง มีการเตรียมตัวในด้านการเรียนอย่างไรเพื่อจะมาเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง มีความจำเป็นจะต้องเรียนสายภาษา เช่น ศิลป์-ฝรั่งเศส, ศิลป์-จีน, ศิลป์-ญี่ปุ่น หรือไม่ หรือสามารถเรียนสายวิทย์-คณิตหรือศิลป์-คำนวณได้เพื่อเตรียมตัวเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาและมองหาอาชีพของตน เพราะในช่วงเวลาเข้าสู่มัธยมปลายนั้นนักเรียนจะเริ่มทราบความมุ่งหวังในอาชีพที่ตนเองมุ่งหวังและจะเรียนในสายวิทยาศาสตร์หรือศิลปศาสตร์เป็นแนวทางเพื่อเข้าสู่การเรียนระดับอุดมศึกษาเพื่อปูทางตนเองในการประกอบอาชีพ ในการเรียน

ระดับอุดมศึกษาจะต้องเรียนในคณะใดภาควิชาใดเพื่อมาเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง จะต้องเข้าชมรมในมหาวิทยาลัยเพื่อหาความรู้จากรุ่นพี่ด้วยหรือไม่ ในระหว่างที่ศึกษาระดับอุดมศึกษา ครูอาจารย์มีการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการใด ซึ่งจะเป็นการบรรยายเรื่องราวการศึกษาของกรณีศึกษาจนกระทั่งเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยในการตัดสินใจที่จะเข้ามาประกอบอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง ลำดับต่อไปคือเรื่องการฝึกหัดและเตรียมตนเข้าทำงาน โดยจะเป็นเรื่องของช่วงคาบเกี่ยวก่อนที่จะจบการศึกษาหรือจบการศึกษาแล้วได้มีการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่อาชีพมัคคุเทศก์วัดวังอย่างไร ในช่วงเวลานั้นมีการฝึกหัดเพื่อเตรียมตนเองเป็นมัคคุเทศก์วัดวังอย่างไร ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมากในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังเพราะได้ทดลองทำงานจริง พบกับสถานการณ์การทำงานจริง

2.1 การใช้ชีวิตกับครอบครัว

มนุษย์ทุกคนผ่านช่วงเวลาในวัยเด็กมาก่อนทุกคน โดยวัยเด็กนั้นเป็นวัยที่มีความใกล้ชิดกับครอบครัวมากที่สุด เพราะบิดามารดาจะคอยเลี้ยงดูประคบประหงมดูแลอยู่ตลอดเวลา แต่ว่าในแต่ละครอบครัวย่อมมีการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะความเชื่อหรือเชื้อชาติ เช่น ครอบครัวคนจีนก็จะเลี้ยงดูบุตรธิดาโดยฝึกให้ทำงานเสียแต่วัยเด็ก จะได้เชี่ยวชาญเพื่อสานต่อกิจการงานของครอบครัวต่อไป ดังนั้นทุกๆ คนจะมีความแตกต่างกันทางภูมิหลัง โดยมีครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งเป็นแรงบันดาลใจในแต่ละอาชีพ เช่น บางคนมีบิดาเป็นแพทย์ มีมารดาเป็นครู ทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการประกอบอาชีพว่าเมื่อเจริญวัยขึ้นอยากเป็นแพทย์หรือครู เพราะมีบุคคลต้นแบบในครอบครัวประกอบอาชีพนั้นอยู่ มัคคุเทศก์วัดวังเองก็เช่นเดียวกัน ท่านเหล่านี้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่มีบุคคลต้นแบบเป็นแรงบันดาลใจในการประกอบอาชีพ

1) พื้นฐานของครอบครัว

ครอบครัวนั้นมีหลายรูปแบบมีทั้งครอบครัวขุนนาง ครอบครัวพ่อค้า ครอบครัวข้าราชการ ครอบครัวครูอาจารย์ ครอบครัวแพทย์ ฯลฯ แต่ละครอบครัวจะประกอบอาชีพแตกต่างกันไป ทำให้มีต้นแบบในการประกอบอาชีพที่ไม่เหมือนกัน บุตรธิดาในครอบครัวจึงมีแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งจากคนในครอบครัวเพื่อประกอบอาชีพ โดยเฉพาะช่วงเวลาของวัยเด็กที่มีความใกล้ชิดครอบครัวมากที่สุด มัคคุเทศก์วัดวังแต่ละคนนั้นย่อมมีพื้นฐานที่แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละครอบครัว บางคนอาจจะชอบอาชีพมัคคุเทศก์ตั้งแต่วัยเด็กเพราะได้คลุกคลี ใช้ชีวิตในช่วงเวลาดังกล่าวในสภาพแวดล้อมแบบวัดวัง หรือบางคนอาจจะมาทำอาชีพนี้เพราะได้รับโอกาสจากบุคคลอื่น มากกว่าได้รับแรงบันดาลใจจากบุคคลต้นแบบในครอบครัว

ครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดหรือวัง

แน่นอนว่าครอบครัวที่เป็นข้าราชการบริพารนั้น ย่อมมีความใกล้ชิดกับวังมากกว่าครอบครัวพ่อค้า ครอบครัวแพทย์ ครอบครัวครู ฯลฯ เพราะครอบครัวที่ประกอบอาชีพเกี่ยวเนื่องกับวัดหรือวังโดยตรงนั้นมีไม่มากนัก เช่น ครอบครัวข้าราชการ ครอบครัวข้าราชการ ครอบครัวทหารหรือตำรวจ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต้องเข้าไปทำงานในวังหรือเกี่ยวเนื่องกับวัดวังอยู่

ตลอดเวลา ทำให้เด็กได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับวัดและวังมาโดยตลอด จนก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ แล้วเจริญวัยขึ้นเป็นมัคคุเทศก์วัดวังในที่สุด

“ครอบครัวผมเนี่ยสืบทอดมาแต่ในวัง คือครอบครัวเราผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาก เราเองก็เข้าไปในวังบ่อยๆ ตามคุณย่าคุณพ่อคุณแม่ไปคุณย่าก็จะเล่าเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เราฟังว่าพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชนอย่างไร ประเพณีหรือพระราชพิธีที่เกิดขึ้นเราก็ได้ฟังจากผู้ใหญ่ จึงซึมซับ วัดเองก็ได้ไปทำบุญในครอบครัวก็เป็นวัดที่เกี่ยวข้องในครอบครัวด้วย ไปทั้งวัดทั้งวังก็จึงได้ซึมซับ” (คุณเกียรติบำรุง)

ครอบครัวที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับวัดหรือวัง

ครอบครัวของมัคคุเทศก์วัดวังบางท่านไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องกับวัดหรือวังแต่แรก ด้วยความที่ไม่ได้เป็นครอบครัวข้าราชการ โดยมากจะเป็นพ่อค้าหรือประกอบธุรกิจส่วนตัวเสียมากกว่า บางท่านครอบครัวประกอบอาชีพครูอาจารย์แต่ไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องในเรื่องของวัดและวัง ด้วยความคิดที่ว่ามัคคุเทศก์วัดวังเป็นอาชีพอิสระ ได้รายได้เป็นช่วงเวลาตามฤดูกาลท่องเที่ยว บางสัปดาห์หรือบางเดือนอาจจะไม่มีงานหรือไม่มีรายได้เลย อีกทั้งอาชีพนี้ต้องผ่านการอบรมมัคคุเทศก์ซึ่งใช้ระยะเวลาพอสมควรในการอบรมและมีค่าใช้จ่ายในการอบรมสูง ซึ่งอาชีพนี้ยังมีข้อจำกัดเรื่องสถานที่ในการประกอบอาชีพ จึงทำให้อาชีพมัคคุเทศก์วัดวังนั้น ไม่มีความแพร่หลาย

“ครอบครัวผมเป็นครอบครัวพ่อค้า ก็ไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องกับวัดหรือวังแต่อย่างใดครับ อาจจะเพราะความชอบและสนใจส่วนตัวในเรื่องทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทำให้ได้มาทำอาชีพนี้ เพราะครอบครัวอยู่แถวพรานนก เป็นชุมชนศิลปิน มีนักระนาด นักฆ้อง มีชุมชนช่างปั้นช่างหล่อ” (คุณชัยชนะ)

“พ่อเป็นอาจารย์ คุณแม่ก็ค้าขาย ขายกล้วยเตี๋ย ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับวัดหรือวังอะไรเลย ไม่ได้คิดเลยด้วยซ้ำว่าจะมาทำอาชีพตรงนี้ แต่ส่วนตัวเราชอบเรื่องดนตรีไทย และนาฏศิลป์รวมทั้งเรื่องของผ้า คุณแม่ผมเป็นชาวลาว เราก็จะเห็นแม่แต่งชุดมาตั้งแต่เด็ก ผ้านุ่งของแม่เนี่ย จัดว่าของดีทั้งนั้น ก็ซึมซับเรื่องของวัฒนธรรมต่างๆ มาตั้งแต่เด็ก ก็ซึมซับก็ชอบไปเลย” (คุณผดุงไผท)

“คุณพ่อคุณแม่ทำธุรกิจเกี่ยวกับสิ่งทอครับ ถ้าตั้งแต่ปู่ย่าตายาย อากังอำมา ก็ค้าขายมาตลอด ทำธุรกิจและค้าขายเกี่ยวกับผ้าไหมมาตลอดชีวิต ครอบครัวเป็นชาวจีนโพ้นทะเล โฉมสกุลมาจากกรุงเทพฯ ก็เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในแผ่นดินไทย แต่ไม่

เกี่ยวกับวัดหรือวังเลย ก็จะมีก่อนที่ผมจะเกิดคุณพ่อก็รับราชการในกระทรวงพาณิชย์ แต่ก็ไม่ได้เกี่ยวเนื่องอะไรกับวัดและวังครับ” (คุณสวัสดิพงศ์)

จากข้อมูลข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าพื้นฐานของครอบครัวของมัคคุเทศก์วัดวังนั้น จะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดหรือวัง และครอบครัวที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับวัดหรือวัง เห็นได้ถึงความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ซึ่งในลำดับต่อไปจะนำเสนอว่าการใช้ชีวิตในครอบครัวของมัคคุเทศก์วัดวังนั้นมีรูปแบบเป็นอย่างไร

2) การใช้ชีวิตในครอบครัว

คนทุกคนย่อมมีช่วงเวลาในวัยเด็กกันทั้งสิ้น มัคคุเทศก์วัดวังเองก็เช่นเดียวกัน เขาเหล่านั้นมีช่วงเวลาวัยเด็กที่ถูกเลี้ยงดูโดยครอบครัวของตนเอง ซึ่งการใช้ชีวิตในแต่ละวันย่อมจะมีกิจกรรมหรือทำกิจกรรมบางอย่างจนกลายเป็นกิจวัตรในครอบครัวไป สิ่งเหล่านี้เกิดจากความผูกพันที่พบเห็นหรือทำบ่อยครั้งจนพัฒนาเป็นการเรียนรู้ขึ้น ซึ่งโดยมากเป็นกิจกรรมที่ครอบครัวจะพาทำกิจกรรมนั้นๆ เช่น การเข้าวัดทำบุญ การพาไปเที่ยวชมในพระราชวัง เป็นต้น

“วัยเด็กของผมก็ได้ตามคุณย่าเข้าไปในวัง ไปเดินดูภายในวัง เราไม่รู้เรื่องอะไรหรอก แต่เราเห็นแล้วชอบ เพราะวังสวย เห็นมีข้าวของเฟอร์นิเจอร์สวยงามวางอยู่ คนในครอบครัวก็จะถ่ายทอดเรื่องราวในวังให้เราฟัง ก็จะชอบมากได้หยิบจับเครื่องถ้วย เครื่องกระเบื้อง โต๊ะ เติ่ง ตู คือของเก่าต่างๆ เนี่ยเราชอบ เพราะเราได้เห็นของสวยๆ จึงเกิดเป็นความผูกพันจนขอายกลับมawangไว้ที่บ้าน อีกอย่างเวลาคุณแม่ไปงานเลี้ยงรุ่นเราก็จะได้ติดตามคุณแม่ไปด้วย ก็จะพบกับเพื่อนคุณแม่ท่านหนึ่งคือท่านอาจารย์ของผมก็ได้ฝากเนื้อฝากตัวกับท่าน” (คุณเกียรติบำรุง)

“วัยเด็กของผมหันแต่เรียนประถมก็จะอยู่ในชุมชนศิลปิน นักระนาด นักฆ้อง ช่างหล่อพระ ก็จะอยู่ในชุมชนนี้ เราก็ได้ซึมซับเกิดกลายเป็นความชอบและผูกพัน เรียกได้ว่าที่ที่ผมอยู่เป็นแหล่งรวมวิถีดั้งเดิม อีกอย่างคือ คุณแม่ผมท่านชอบดูละครมาก จำได้ว่าผมเคยดูภาพยนตร์กับพ่อแม่แค่ครั้งเดียวที่โรงภาพยนตร์ นอกนั้นไปโรงละครแห่งชาติตลอด อาจเป็นเพราะเรายังเด็ก สมองปลอดภัยไปรง ทำให้จำเพลงและบทละครได้ ไม่ต้องไปเรียนในห้องเรียน เหมือนเข้าไปอยู่ในจิตใต้สำนึกแล้ว” (คุณชัยชนะ)

“ตั้งแต่เด็กผมชอบดนตรีไทย อยากตีขิมมาก อยากเป็นอังศุมาลิน ก็ใช้ตะเกียบเป็นไม้ตีขิม เอาหมอนมาเป็นขิม เพราะขิมที่บ้านไม่มี พ่อเนี่ยไม่ชอบเลย ให้ลูกชายมาเล่นดนตรีไทยแบบนี้ ก็เลยหัดตีเองตามจินตนาการตัวเองในห้องนอน จนไปขอเรียนกับครู ก็ไม่มีเงินช้กับาหนะครับ ก็ใช้สองมือก้มกราบขอมาเพื่อเป็นศิษย์ ครูก็ให้ไปเหลาและไสไม้ในบ้านให้เป็นขิมแล้วดี สิ่งเหล่านี้สอนให้เรารู้จักความพยายาม ตั้งแต่เข้าไปขอเรียนกับครู

จนกระทั่งทำขนมของตนเองขึ้นมาได้ ต้องพยายาม แต่ตอนเด็กเนียพ่อชอบพาไปวัดนะครับ พ่อชอบพาไปวัดโพธิ์ ด้วยความที่พ่อเป็นนักเขียน วัดโพธิ์ก็เป็นแหล่งความรู้ พ่อก็จะจูงมือเราแล้วเล่าความรู้ต่างๆ ในวัดโพธิ์ให้เราฟังว่ามีความสำคัญอย่างไร มีอะไรในวัดบ้าง” (คุณผดุงไผท)

“ตั้งแต่เด็กคุณพ่อคุณแม่ชอบพาไปหาเจ้าคุณฯ ที่วัดโสมนัสวิหาร เพราะคุณพ่อเป็นลูกศิษย์วัด ก็ได้เริ่มเห็นวัดได้เข้าวัดมาตั้งแต่จำความได้ เพราะไปบ่อยๆ สัปดาห์ละครั้ง หรือ 2 สัปดาห์ก็จะไปกราบ มีเจ้าคุณฯ พาเราเดินดูวัด สอนให้เรียกว่าตรงนั้นวิหาร ตรงนี้ศาลา ครั้งหนึ่ง แล้วก็ชอบพาไปศาลหลักเมือง ไปกราบพระหลักเมือง เพราะคุณพ่อเคยทำงานแถวนั้น พอช่วงวันสำคัญทางศาสนา ก็จะมีการจัดงานที่สนามหลวง คุณพ่อคุณแม่ก็จะพาไปเดินชมงาน พาไปเดินไหว้พระ พอเดินไปขึ้นเรือข้ามฟากไปวัดอรุณฯ คุณพ่อก็จะเล่าให้ฟังว่า “ที่นี่เรียกว่าท่าช้างนะ เพราะอู่ม้ามาอาบน้ำ” ตอนเด็กเราก็ไม่รู้ละ ก็ฟังคุณพ่อบ้าง บางวันเพื่อนที่โรงเรียนถามว่าทำไมไม่เรียกท่าช้าง แล้วเราตอบได้เนี่ย มันเป็นความรู้สึกที่ดีมากๆ เลยนะครับ” (คุณสวัสดิพงศ์)

กิจกรรมต่างๆ ที่ครอบครัวและกรณีศึกษาได้ทำร่วมกันนั้น เป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างทักษะความรู้พื้นฐานในการเล่าเรื่องจนพัฒนามาเป็นความรักความชอบในสิ่งเหล่านั้นและก้าวเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง แม้ว่าครอบครัวจะเป็นครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับวัดวังหรือไม่เกี่ยวข้องกับวัดวังก็ตาม จะเห็นได้ว่าทุกครอบครัวจะพาไปชมวัดวัง ชมการแสดงมหรสพ หรือพาไปเยี่ยมญาติ และเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ฟังจึงทำให้กรณีศึกษานั้นมีความรักและหลงใหลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัดและวังในเวลาต่อมา

2.2 การใช้ชีวิตในโลกการศึกษา

จากส่วนการใช้ชีวิตกับครอบครัวนั้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่ได้ทำร่วมกับครอบครัวนั้นมีส่วนอย่างยิ่งในการปลูกฝังความรักและความชอบในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เพราะทำให้เกิดเป็นความรักและความหลงใหล ซึ่งเมื่อเจริญวัยขึ้นกรณีศึกษาได้เข้ารั้วการศึกษา ซึ่งจะเป็นแบ่งเป็นช่วงเวลาเป็น 3 ช่วง คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย

1) การศึกษาระดับประถมศึกษา

การศึกษาขั้นต้นของทุกๆ ท่านก็คือการเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา อันนับเป็น “ปฐม” หรือครั้งแรกของการเข้าสู่ระบบการศึกษา เพราะในการไปเรียนนั้นจะได้พบครู พบเพื่อนร่วมชั้น รับความรู้จากครูอาจารย์ที่พร้อมจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ โดยความรู้ที่ได้รับในช่วงชั้นประถมนั้นเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การศึกษาในระดับสูงต่อไป

“สมัยเรียนชั้นประถม ผมเรียนโรงเรียนแถวบ้าน วิชาที่สนใจมากคือวิชาภาษาไทย เพราะว่าครูที่โรงเรียนเก่งมาก ผมยังเอาวิชาภาษาไทยมาใช้นจนถึงทุกวันนี้ในเรื่องการพูด การออกเสียง ผลการเรียนสมัยเรียนประถมก็ถือว่าดีครับ เรียนดี ทุกวันนี้เวลาบรรยายที่วัดพระแก้วที่เป็นจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์นั้นก็ได้อ่านได้ท่องแต่เด็กจนคุ้น เห็นภาพจิตรกรรมปั๊บ เราก็เล่าได้ปั๊บ ก็เป็นผลจากการเรียนและการเคี่ยวกรำของครู ตั้งแต่เรายังเด็ก นอกจากนั้นก็ได้เรียนเรื่องโคลงฉันท์กาพย์กลอนที่ครูสอนตั้งแต่เด็ก ก็ยังเอามาใช้เอามาบรรยายอยู่ทุกวันนี้ พวกวรรณคดีต่าง ๆ เช่น พฤษภาทศกร อิกกุญชรอันปลดปลง ก็เป็นการสอนเด็กรุ่นใหม่ไปด้วยทำให้เรียนรู้ภาษาไทยด้วยได้หลักธรรมด้วย” (คุณเกียรติบำรุง)

“ตอนผมเรียนประถมเนี่ย ผลการเรียนดีครับ ภาษาไทยและสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ชอบและทำได้คะแนนได้ดี มันก็ส่งผลจนถึงทุกวันนี้ละ ผมว่าถ้าพื้นฐานดีตั้งแต่วัยเด็ก มันก็จะง่ายในการเรียนระดับสูงต่อไป เพราะเราเรียนได้ดีก็จะเป็นความรักและความชอบแล้วก็มีความสุข” (คุณชัยชนะ)

“ตอนเรียนชั้นประถม ผมชอบภาษาไทยและนาฏศิลป์ จากความชอบก็กลายเป็นความถนัดไปด้วย ทุกวันนี้ก็ทำงานเกี่ยวกับนาฏศิลป์ โดยเป็นความชอบตั้งแต่เด็ก อิกวิชาที่วิชาการงานอาชีพที่นำมาใช้ได้จนถึงทุกวันนี้ในเรื่องเย็บปักถักร้อยก็นำมาใช้ทำชิ้นละครต่าง ๆ ก็ด้วยทักษะจากวิชาที่เรียนตั้งแต่เด็ก ส่วนผลการเรียนอยู่ในระดับดีครับ อยู่อันดับต้น ๆ ในชั้นเรียน” (คุณผดุงไพบ)

“ตอนเรียนชั้นประถม ผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีครับ ผมชอบวิชาสังคม คณิตศาสตร์ น่าจะเป็นเพราะว่าบทเรียนในชั้นนั้นยังไม่ยากเกินไป เรียนประถมก็ไม่ยากเท่ามัธยมครับ จำได้ว่าอิกวิชาที่ทำคะแนนได้ดีมากๆ เลยคือ ภาษาไทย ได้ 95 คะแนนตอนชั้นประถม ก็เลยชอบวิชาภาษาไทยไปโดยปริยายครับ แล้วก็ชอบท่องกาพย์กลอนต่าง ๆ ตอนป.3 ได้เรียนเรื่องสุนทรภู่ก็เลยได้เรียนกลอนสุภาพ วรรณกรรม กาพย์และนิราศต่าง ๆ ของสุนทรภู่ ทุกวันนี้ในการเป็นมัคคุเทศก์ก็ต้องใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง ก็ได้พื้นฐานที่ดีมาตั้งแต่ตอนนั้นครับ โดยเฉพาะการออกเสียง ร.เรื่อ และ ล.ลิง ก็ได้ฝึกพูดตั้งแต่เด็กทำให้ลิ้นไม่แข็ง ผู้ฟังก็เกิดสุนทรียะด้วยว่าพูดภาษาไทยได้ชัดถ้อยชัดคำ อิกเรื่องที่คิดว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับการสนใจเรื่องของวัดวังเญ้ย คือตอนประถมก็จะมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องของวัง เช่น ประวัติของวังในเมืองไทย รวมถึงไปทัศนศึกษาตามวังต่าง ๆ เช่น พระตำหนักจิตรลดาร , วังบางขุนพรหม ก็จะมีกรมวังหรือเจ้าหน้าที่พาชมให้ความรู้” (คุณสวัสดิพิงค์)

จะเห็นได้ว่าการศึกษาในช่วงชั้นประถมศึกษาที่ผู้ให้ข้อมูลได้เล่ามานั้น ในมุมมองของคนอื่นอาจจะมองว่าการฝึกพื้นฐานในวิชาภาษาไทย เช่น การออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขระ หรือการออกเสียง ร.เรื่อ ล.ลิง เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ทุกคนก็ได้รับการถ่ายทอด แต่ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลนั้นเป็นการปูพื้นฐานจากวิชาที่ตนเองชอบและสามารถทำได้ดีจนนำไปต่อยอดในการประกอบอาชีพได้โดยการพัฒนาในระดับมัธยมศึกษาต่อไป

2) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นช่วงชั้นที่เตรียมตนเองเข้าสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันเฉพาะทางที่ตนเองสนใจ จึงเป็นช่วงที่จะต้องสำรวจตัวเองว่าตนเองชอบเรียนอะไร อยากเป็นอะไร จะต้องสอบเข้าในสาขาใด เพื่อเดินตามเส้นทางของอาชีพที่ตนเองต้องการ

“ช่วงมัธยมปลายก็เตรียมตัวเอ็นทรานซ์ครับ ตอนนั้นก็ตั้งใจไว้แล้วว่า จะเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โบราณคดี เพราะรู้จักคณะนี้มาตั้งแต่เด็กและรู้ตัวแล้วว่าชอบ ทางนี้ เราชอบเรื่องประวัติศาสตร์เราชอบเรื่องของวัดของวังเรื่องของราชสำนัก ก็อาจเป็นเพราะว่าครอบครัวเราก็เป็นข้าราชการเป็นขุนนาง ก็เป็นสิ่งผลักดันความคิดเราว่าวิชาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ก็น่าจะเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักมากที่สุด และสืบเนื่องมาจากช่วงประถมที่วิชาเรียนที่ชอบคือ ภาษาไทยและสังคมศึกษา ระหว่างเรียนก็ได้อ่านนิยายสี่แผ่นดินก็หล่อหลอมวิชาความรู้ให้เรากลายเป็นความชอบในเรื่องของประวัติศาสตร์ไปด้วย เพราะมันเกี่ยวเนื่องกัน ผมจึงคิดว่าโบราณคดีเป็นวิชาที่จะได้เรียนในเรื่องของประวัติศาสตร์รวมถึงวัดวาอาราม ก็เลยตั้งใจตั้งแต่เข้าม.ปลายว่าจะเข้าคณะนี้ ก็สอบติดตามความตั้งใจ” (คุณเกียรติบำรุง)

“ช่วงมัธยมทั้งม.ต้นและม.ปลาย ผมก็เรียนในโรงเรียนย่านฝั่งธนบุรีมาตลอด ผมสนใจในเรื่องของสื่อจึงเตรียมตัวเพื่อเข้าศึกษาในสาขาสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นสาขาที่ตนเองมีความสนใจ ก็สมตั้งใจหมายได้เรียนในสาขาที่ต้องการ ในส่วนของความสนใจด้านวัฒนธรรมก็อย่างที่บอกว่าผมเติบโตในชุมชนที่อุดมศิลป์ แต่ก็ได้มีความคิดที่จะสนใจหรือหยิบจับเรื่องของศิลปะเหล่านี้จริงจัง” (คุณชัยชนะ)

“ช่วงคาบเกี่ยวของมัธยมของผมคือก่อนเข้าม.ปลายครับ คือคุณพ่ออยากให้เรียนเตรียมอุดมศึกษา แต่ใจเราไม่อยากจะไปเรียน โรงเรียนเดิมเองก็คุณภาพไม่เป็นรองใคร และที่โรงเรียนเดิมก็มีชมรมเกี่ยวกับดนตรีไทย ซึ่งเราชอบ เราได้ทั้ง สีซอ เป่าขลุ่ย ดีดขิม ดีดจิ่ง ถ้าเปลี่ยนโรงเรียนก็ไม่ว่าว่ามีชมรมแบบนี้ ก็เรียนมันที่เดิมจนจบม.6 จนได้เป็นนักเรียนในโครงการช้างเผือกเข้าเรียนที่ศิลปกรรมศาสตร์ ก็ได้ทำตามความรักและความชอบที่ไม่ต้องเป็นความฝันได้สำเร็จ ก็ดีใจ จำได้ว่าสมัยเรียนนั้นก็ชอบอ่านนิยายด้วย สี่แผ่นดิน คิดว่า

ตัวเองเป็นแม่พลอย (หัวเราะ) ก็ซึมซับและชอบเรื่องนี้ เพราะนาฏศิลป์กับวังมั้นของคู่กัน เรา ก็ได้เริ่มศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์จากตอนนั้นก็มาหยิบใช้ทำงานในตอนนี้” (คุณผดุง ไพฑ)

“การเรียนมัธยมนี้แย่มากเลยครับ ทั้งม.ต้น ม.ปลาย จากเรียนดีตอน ประถม ขึ้นมัธยมก็เรียนไม่ได้เรื่องเลย ได้ 2 กลางๆ ถึง 3 กว่า ไม่เคยแตะ 4 อีกละ พอถึง หัวเลี้ยวหัวต่อม.ปลายครอบครัวยากให้เรียนสายวิทย์ จะได้มีโอกาสเอ็นทรานซ์มากกว่า คนอื่น กัดฟันเอ็นทรานซ์ 2 ครั้ง จนมาเอ็นท์ติดการท่องเที่ยว ซึ่งตอนแรกไม่คิดว่าจะมีอาชีพ มัคคุเทศก์นี้ด้วยซ้ำนะครับ เอาแค่ติด เรียนให้จบก็พอ ซึ่งวัยมัธยมที่คนรู้ตัวเองกันว่าอยาก เรียนอะไร อยากเป็นอะไร แต่เราเป็นอย่างเขาไม่ได้ เพราะคะแนนเราไม่ดี ก็รู้สึกแย่อีกวันนี่” (คุณสวัสดิพงศ์)

จากข้อมูลเบื้องต้นจะพบว่ามีหลายท่านที่สามารถทำตามเป้าหมาย การเรียนที่ตนเองตั้งไว้ โดยเข้าศึกษาในสาขาอาชีพที่ตนเองได้วางแผนเอาไว้ โดยพัฒนาจาก ความชอบในสาขาที่ตนเองสนใจ เช่น ถนัดและชอบในวิชาภาษาไทย, ถนัดและชอบในวิชาดนตรี ไทย และรู้ตัวเองว่าควรเรียนคณะใดที่เหมาะสมกับความชอบของตนเองที่มีอยู่ แต่ก็ยังมีบางท่านที่ไม่ สามารถไปถึงฝั่งฝันของตนก็ต้องเบนเข็มเส้นทางอาชีพไปในสาขาอื่นที่ตนเองมีกำลังพอที่จะเรียนได้ เพื่อประคับประคองให้ตนเองได้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้

3) การศึกษาระดับอุดมศึกษา

เมื่อเข้าสู่ระดับอุดมศึกษาเพื่อเดินต่อในเส้นทางอาชีพที่วางแผนเอาไว้แล้ว การ หล่อหลอมและสะสมความรู้จากมหาวิทยาลัยเป็นส่วนสำคัญมาก ที่จะนำความรู้เหล่านั้นนำมาต่อ ยอดใช้ในชีวิตการทำงานต่อไป แต่ไม่ใช่ทุกท่านจะได้เป็นอาชีพตามที่ตนเองวางแผนเอาไว้แต่แรก เพราะในบางสาขาวิชานั้นก็ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นมััคคุเทศก์วัดวังเอาเสียเลย

“ผมเรียนด้านวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนตั้งแต่ปริญญาตรีถึง ปริญญาเอก ซึ่งด้านการศึกษาของผมไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นมััคคุเทศก์วัดวังเลย แต่ ผมคิดว่าสิ่งที่นำมาช่วยปรับใช้ก็คือการสื่อสาร ทักษะในเรื่องการสื่อสาร รวมถึงทักษะในการ บรรยาย ซึ่งเป็นผลพวงจากสาขาที่เรียน” (คุณชัยชนะ)

แต่กรณีบางท่านนั้นก็เรียนในระดับอุดมศึกษาในสาขาที่สามารถนำเอาความรู้ นั้น ไปประยุกต์ใช้ในการเป็นมััคคุเทศก์วัดวังได้ โดยสั่งสมความรู้และประสบการณ์จากระดับอุดมศึกษา แล้วนำมาต่อยอดเพื่อประกอบอาชีพ

“การเรียนการสอนของโบราณคดีในรุ่นผม เน้นการออกภาคสนาม ทำให้เฉพาะเรียนปีหนึ่ง ผมก็เดินทางครบ 72 จังหวัดแล้ว เรียนศิลปะอยุธยา ก็ไปเรียนไปกินไปนอนกันที่อยุธยา เรียนศิลปะสุโขทัย ก็ไปกินนอนที่สุโขทัย ศรีสัชนาลัย ไปเรียนจากที่จริง ให้ความเห็นให้สัมผัสจากการออกไปชูดค้นในพื้นที่” (คุณเกียรติบำรุง)

“เรียนนาฏศิลป์ตั้งแต่เข้าปีหนึ่งจนปีสี่ก็เรียนหลากหลายนะครับ มีทั้งนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์ตะวันออก นาฏศิลป์ตะวันตก รวมถึงได้เรียนประวัตินาฏศิลป์ด้วย ตรงประวัตินาฏศิลป์นี้แหละ ทำให้เรามีความสนใจในเรื่องของวัดวัง เพราะเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมาก โดยเฉพาะนาฏศิลป์ตะวันออกและนาฏศิลป์ไทย พอเราเริ่มเรียนวิชานี้ อาจารย์มอบหมายไปอ่านหนังสือเล่มหนึ่ง อ่านจบเล่มก็เปิดบรรณานุกรม เพื่อจะอ่านต่อจากที่ผู้เขียนนั้นเขียนไว้ เราก็ได้ต่อยอดความรู้ อีกอย่างคืออาจารย์ที่สอนเราท่านเก่งมาก สอนและอธิบายให้เราเข้าใจได้อย่างเห็นภาพ” (คุณผดุงไผท)

บางท่านก็ได้เรียนในสาขาที่ตรงกับวิชาชีพนั้น เมื่อจบการศึกษาออกมาก็สามารถประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ได้โดยมีใบอนุญาต ซึ่งการเรียนตรงสายนั้นก็มีความได้เปรียบกว่าการที่ต้องไปอบรมตามสถาบันการศึกษาต่างๆ

“สาขาการท่องเที่ยวที่ผมเรียนนั้น ผมว่าน่าจะเข้มข้นกว่าการอบรมมัคคุเทศก์ทั่วไป เพราะการเรียนในมหาวิทยาลัยคุณใช้เวลา 4 ปี ในการบ่มเพาะความรู้ แต่การอบรมมัคคุเทศก์ทั่วไปใช้เวลาประมาณ 3-6 เดือนแล้วแต่หลักสูตร การซึมซับและรับความรู้ตลอด 4 ปีจากครูอาจารย์ผมว่าผมและเพื่อนจะได้รับมากกว่า ต้องเรียนทฤษฎีในห้องแบบเข้มข้นเลย แต่ไม่ลึกเท่ากับการเรียนคณะโบราณคดี เพราะจะไม่พูดหลักฐานทางโบราณคดี แต่เน้นเรื่องการท่องเที่ยวทั่วไป เช่น ประวัติคือสร้างปีนี้ คนนี้เป็นคนสร้าง เป็นต้น แล้วก็ออกไปเตรียมพูดบรรยายเมื่อออกภาคสนาม” (คุณสวัสดิพงศ์)

แต่ในบางสาขาวิชาที่ไม่ใช่สาขาวิชาเฉพาะที่จบการศึกษามาเพื่อประกอบอาชีพมัคคุเทศก์โดยตรง ทำให้ระหว่างเรียนก็ต้องตั้งใจสะสมความรู้จากสิ่งที่ครูบาอาจารย์ถ่ายทอดทั้งจากในชั้นเรียนและภาคสนาม เพื่อนำความรู้ในชั้นเรียนนั้นมาประกอบวิชาชีพ

“ในการเรียนโบราณคดีจะมีการจัดทัวร์ ซึ่งเป็นทัวร์ที่ทรงนำบรรยายโดยอาจารย์ของผมเอง เรามีโอกาสได้ยืนข้างท่าน ถือลำโพง ถวายสายไมโครโฟนให้ท่านบรรยาย ด้วยความใกล้ชิดของท่าน ทำให้เรารู้จักขั้นตอนการวันวรรค จังหวะจะโคนในการบรรยาย การเลือกเนื้อเรื่องที่จะมาบรรยายให้เหมาะกับสถานที่ หรือบางสถานที่เดียวกัน เราก็จะเห็นว่าท่านทอดพระเนตรเห็นว่ากลุ่มคนที่มาเป็นลูกค้าหรือกลุ่มคนที่มาฟังเฝ้ายแตกต่างกัน ท่านก็จะเลือกเนื้อเรื่องให้เหมาะกับคนกลุ่มนั้นๆ แม้แต่จะเป็นจุดเดียวกัน โบราณสถาน

เดียวกัน ที่เดียวกัน เราจะเห็นจังหวะเหล่านี้ เพราะฉะนั้นเราจะจดจำไปโดยปริยาย โดยเรา ยังไม่ได้เริ่มบรรยาย เราก็อาศัยฟังท่านอาจารย์ ครูพักลักจำ บางทีปราสาทหินพนมรุ้งไป 10 วัน ก็เดิน 10 จุดไม่เหมือนกันเลย ท่านเล่า เราก็รีบจด พอขึ้นรถท่านก็จะถามว่า “เมื่อก็จดว่าอย่างไร” ก็บอกไป จดผิดจดถูก ท่านก็แก้ให้ เราเองก็ได้เรียนและจดจำเทคนิคต่างๆ จากการออกภาคสนามจริง” (คุณเกียรติบำรุง)

“นาฏศิลป์ที่เรียนที่หัดตั้งแต่เด็กจนถึงมหาวิทยาลัย เราก็อาศัยการหาความรู้เหล่านั้นมาจากครู คือทางดนตรีไทยและนาฏศิลป์เนี่ยมันไม่ใช่ว่าคุณเดินเข้าไปสมัครเรียนจ่ายเงินแล้วเรียนได้เลยนะ สิ่งเหล่านี้มีขนบธรรมเนียม คุณต้องแสดงความตั้งใจให้ครู ท่านได้ประจักษ์ พอท่านรับเราท่านก็สอน แต่การสอนเนี่ย สมมุติเรียนซอ ท่านก็ไม่สอน เพียงเฉพาะว่าซอสีอย่างไร แต่บอกเล่าความสำคัญของสิ่งต่างๆ ในดนตรีไทย ในนาฏศิลป์ ให้เราตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่เราเรียน เราก็ต้องอาศัยครูพักลักจำ ทั้งจำทั้งจดซึ่งสมัยนี้ ไม่มีการสอนหรือปลูกฝังอย่างนี้ ความรู้ที่ครูให้ก็เหมือนซื้อมา” (คุณผดุงไพฑ)

มัลลเทศก์เป็นอาชีพที่จะต้องใช้ทักษะการพูด ทำให้ต้องเริ่มมีการฝึกฝนตั้งแต่ครั้งยังเรียนหนังสือ เพราะยิ่งเริ่มเร็วเท่าไรก็จะสามารถนำข้อเสียมาปรับปรุงพัฒนาต่อไปได้ให้ดียิ่งขึ้น

“ยิ่งเวลาออกภาคสนามต้องเตรียมตัวกันหลายวัน จำได้ว่าออกภาคสนามครั้งแรกที่อยุธยา ผมออกไปบรรยายคนแรกของรุ่น รับผิดชอบในส่วนประวัติอยุธยา คือพูดครั้งแรกต่อหน้าธารกำนัลต้องเล่า 417 ปีของอยุธยา ผมทั้งประหม่า ทั้งสั่น เสียงแหบไปหมด อ่านมาเท่าไรก็จำไม่ได้ วันนั้นก็สอบตกไปโดยปริยายเพราะพูดไม่ได้เลย เสียใจมาก ก็ปรับปรุงตัวใหม่ เส้นทางต่อไปคือโคราช ก็ค้นเลยครับ ซ้อมพูดหน้ากระຈก พอถึงโคราชผมก็พูดประวัติโคราชยาวมาเลย ลากอาณัติจักรขอมมาพูดด้วย อาจารย์ 3 ท่านนั่งข้างหน้า ตกใจมาก เพราะเราเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ พออาจารย์บอกว่าผ่านนี้ดีใจมาก อารมณ์เหมือนคุณไป Thailand Got Talent แล้วกรรมการบอกว่า 3 ผ่าน 4 ผ่านนะครับ ดีใจที่เราพัฒนาตัวเอง” (คุณสวัสดิพงศ์)

สิ่งที่ส่งเสริมให้การเรียนประสบความสำเร็จได้คือการมีเพื่อนดี เนื่องจากเพื่อนจะช่วยเหลือในการค้นคว้าหาความรู้ต่างๆ สอนการบ้าน ช่วยทบทวนความรู้ เป็นรูปการถ่ายทอดอย่างจากเพื่อนสู่เพื่อน

“ตอนออกไปโคราช เพื่อนก็ช่วยค้นข้อมูล ผมว่าเพื่อนสำคัญมาก ๆ ในการเรียนนะครับ จะได้ดีหรือแย่ไปเลย ก็อยู่ที่มีเพื่อนแบบไหนด้วย ผมอาจจะเรียนไม่ดี แต่มีเพื่อนที่ประเสริฐมาก ผมมีเพื่อนดีชีวิตเราจึงดี เหมือนพระพุทธเจ้าบอกว่า ปลูกทานุญ

เสวนา คบบัณฑิตจะพาประสบผล เพื่อนสอนเราเพื่อนตัวเรา เขาก็ได้บททวนของเขาเอง”
(คุณสวัสดิพงศ์)

การมีเพื่อนร่วมชั้นที่ดีส่งผลให้การเรียนดีขึ้นแล้ว เครือข่ายรุ่นพี่รุ่นน้องในคณะ หรือในมหาวิทยาลัยก็เป็นส่วนสำคัญที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลให้เกิดขึ้น เพราะรุ่นพี่จะถ่ายทอดความรู้ของตนเองให้กับรุ่นน้องเหมือนเป็นครูอาจารย์คนหนึ่ง

“ปิดเทอมก็ไปขอรุ่นพี่ที่ทำงานกรมศิลปากร ออกไปขุดค้นแหล่งโบราณคดี เพื่อหาความรู้เพิ่มเติม รุ่นพี่ก็จะคอยสอนเทคนิคการขุดค้นทางโบราณคดีให้กับเรา (คุณเกียรติบำรุง)”

จากรายละเอียดที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวนั้นแสดงถึงความสำคัญของทั้ง 3 ช่วงชั้นคือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา จะเห็นว่าการสั่งสมความรู้ตั้งแต่การหัดออกเสียง ภาษาไทยให้ถูกต้องเพื่อเป็นพื้นฐานของทักษะการพูด การหัดอ่านและท่องกลอนต่างๆ เพื่อนำเนื้อหาเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ รวมถึงตักตวงความรู้ทั้งทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี หรือแม้จะไม่ใช่วิชาที่เกี่ยวข้องกับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังโดยตรง แต่ก็ยังเป็นพื้นฐานเพื่อที่จะมาใช้ในการบูรณาการความรู้ตั้งแต่อดีตสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง

3. การประกอบอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

ในช่วงการเรียนระดับอุดมศึกษาจะเป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างการฝึกปฏิบัติงานในสถานที่ทำงานจริงและเมื่อจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยก็จะเข้าทำงานจริงในสถานที่ทำงานจริง หรือสนามจริง ซึ่งมีมัคคุเทศก์วัดวังจะต้องนำความรู้และทักษะในชั้นเรียนของตนนำมาใช้เพื่อนำไปประกอบอาชีพในการทำงาน เพื่อให้งานสามารถสำเร็จลุล่วงลงไปได้

3.1 การเริ่มทำงานเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง (ระยะทดลองปฏิบัติงาน)

ระยะนี้เป็นช่วงเวลาที่ว่ามัคคุเทศก์วัดวังจะต้องนำความรู้ทั้งหลายมาตกตะกอนรวมกันแล้วสังเคราะห์ข้อมูลมาเพื่อนำไปใช้ในการทำงานจริง ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอหน้าชั้นเรียนที่มีเฉพาะเพื่อนในชั้น แต่เป็นลูกค้าจริงในสถานการณ์จริง

“การออกทัวร์ครั้งแรกทำในนามอาจารย์ของผม ท่านเป็นคนเลือกที่จะเอาผมไปประกบท่าน ท่านก็เสนอว่าท่านจะบรรยายตรงนี้ เธอบรรยายตรงจุดนี้ เริ่มจากจุดเล็กๆ ซึ่งเป็นแนวทางที่ผมเองก็นำมาใช้สอนลูกศิษย์ในปัจจุบันที่ให้ทดลองทำ บรรยายจากจุดเล็กๆ แล้วค่อยๆ ขยายขึ้นเป็นจุดใหญ่ แล้วจึงยกให้พูดทั้งวัด หรือทั้งจังหวัด หรือทั้งทริป

การบรรยายผมก็ใช้ความรู้ที่มีต้นแบบจากท่านอาจารย์มาใช้ ทำทางพุทธ จังหวะต่าง ๆ พอหลังจบทริปก็มีคนชอบ ลูกทัวร์ก็สอบถามกันเข้ามา” (คุณเกียรติบำรุง)

จะเห็นได้ว่าความสามารถในการนำความรู้ในชั้นเรียนมาใช้ในการทำงานจริงได้ ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะสามารถก้าวสู่เส้นทางความสำเร็จของอาชีพได้อย่างดี เพราะมีการสั่งสมความรู้มาอย่างยาวนาน ซึ่งถือว่ามีความมากกว่าผู้อื่นซึ่งไม่มีพื้นฐานการเป็นมัคคุเทศก์โดยตรง อีกทั้งการเข้ามารู้จักกระบวนการทำงานจริงนั้น ก็จะส่งผลให้มัคคุเทศก์สามารถวางแผนเพื่อเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นข้างหน้า เพื่อเรียนรู้ในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี แต่อาจเป็นบางกรณีสำหรับการทดลองงานของมัคคุเทศก์ที่เผชิญกับปัญหาว่าข้อมูลไม่เพียงพอในการบรรยาย

“การทำงานจริงครั้งแรกคือเป็นมัคคุเทศก์ในวัดช่วงคำ เราก็มีข้อมูลส่วนหนึ่งไป ก่อนเริ่มงานก็จะมีพระวิทยากรมาอบรมเนื้อหาให้กับเรา รู้สึกว่าโอ้โฮ ทำไมมันเยอะอย่างนี้ เราว่าเราอ่านมาเยอะแล้วนะ แต่ทำไม่สิ่งที่เขาสอนเรามันถึงได้เยอะมาก พอวันแรกลงไปบรรยายจริง ก็ผ่านไปได้แต่รู้ตัวว่าทำได้ไม่ดี มันก็ทำให้เราได้เรียนรู้ว่าต้องอ่านต้องค้นให้มาก ผึกฝนเพิ่มขึ้น” (คุณสวัสดิพงศ์)

“ผมยังจำได้ว่าสมัยนั้นสิ่งที่เราบรรยายมันเป็นความรู้แค่น้อยนิดเพียงหางอึ่งเมื่อเทียบกับปัจจุบันที่เราทำการค้นคว้าต่อไปอีกเยอะ แต่ในตอนนั้นก็ถือว่าดี จากนั้นเราก็ตั้งใจอะ ตั้งใจทำ ตั้งใจอ่าน ดูหนังสือ ท่องและอ่านตำรา ค้นคว้าเพิ่มเติม” (คุณเกียรติบำรุง)

เมื่อเรียนรู้จากความผิดพลาดที่เตรียมตัวมาได้อย่างไม่ดีพอ ก็ส่งผลให้มัคคุเทศก์วัดวังต้องทำการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม แล้วก็เริ่มฝึกฝนตนเองก่อนช่วงการฝึกทดลองงานในแต่ละวัน โดยให้เพื่อนมัคคุเทศก์เป็นลูกทัวร์และตัวเองเป็นคนบรรยาย

“เราก็เริ่มฝึกโดยให้เพื่อนเราเป็นลูกทัวร์นี้แหละ พุดให้เขาฟัง ตรงไหนเราไม่รู้ จำไม่ได้หรือไม่เข้าใจก็ให้เพื่อนและรุ่นพี่ที่ทำงานด้วยกันเล่าให้ฟัง บางทีก็ให้บรรยายให้ฟังเลยทั้งวัด จากนั้นเราก็เอาคำพูดเขามาพูด ว่าง่าย ๆ คือจำนำลายคนอื่นมาพูด ซึ่งจริง ๆ ก็ไม่ดีหรอกครับ แต่ขณะนั้นเรามองว่าวิธีการนี้เร็วที่สุดก็เอาคำพูดเพื่อนมาพูดนำบรรยายไป พอพูดจบแต่ละวันก็ให้คะแนนตัวเองแล้วก็กลับมาค้นคว้าตามกำลังที่เราพอทำได้ พอทำไปได้สัก 2 เดือน มีการรับแขกสำคัญ ก็จะมีพระอาจารย์สอนเราให้มานำชมในวัดมานำบรรยายให้แขกสำคัญฟัง เราก็ขอท่านบันทึกเสียงเอาคำพูดท่านมาฟัง ฟังจนขึ้นใจครับ แล้วก็สังเกตวิธีการบรรยายของท่าน ว่าทำอย่างไรลูกทัวร์จึงมีความสนใจในสิ่งที่บรรยาย ก็ได้เรียนรู้ว่าต้องอ่านต้องค้นไปเรื่อย ๆ อัปเดตความรู้ตลอดเวลา ไม่อยู่กับที่” (คุณสวัสดิพงศ์)

จะเห็นได้ว่าการที่เรามีครูอาจารย์ที่ดีหรือเพื่อนร่วมงานที่ดีก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนและดึงดูดความสำเร็จมาสู่เส้นทางการทำงานในอาชีพต่างๆ แต่หลักใหญ่ใจความคือการค้นคว้าหาความรู้อยู่ตลอดเวลาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จได้

“ผมจะให้คะแนนตัวเองว่าวันนี้เราทำได้เท่าไร ต้องปรับปรุงตนเองตรงไหน ควรเพิ่มเนื้อหาการบรรยายอะไรบ้าง จุดนี้เราจะถามตัวเองอยู่เสมอ เพราะผมให้ความสำคัญกับการสำรวจตัวเองว่าเป็นเรื่องสำคัญ” (คุณเกียรติบำรุง)

“นอกจากผมสังเกตตัวเองแล้วผมจะให้เพื่อนร่วมงานและรุ่นพี่ที่ทำงานด้วยกันคอยให้คะแนนเราเป็นรายวันไป จะพยายามพาเพื่อนเดินบรรยายไปด้วยกันตลอด ให้เขาช่วยสังเกตพฤติกรรมของเรา ฟังการบรรยายของเรา และให้คะแนนกับเรา เพราะบางครั้งเราอาจจะประเมินตัวเองสูงเกินไปหรือต่ำเกินไป อาจทำให้เราผยองหรือเสียกำลังใจโดยไม่รู้ตัว ลูกทัวร์บางท่านถ้าเป็นไปได้ผมก็จะให้โหวตคะแนนให้โดยเขียนใส่กระดาษ เราจะได้เรียนรู้และปรับปรุง” (คุณสวัสดิพงศ์)

เมื่อมัคคุเทศก์วัดวังได้เรียนรู้ข้อดีข้อเสียรวมไปถึงความผิดพลาดของตนเองจากระยะการทดลองปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข พวกเขาได้เรียนรู้ที่จะค้นคว้าหาความรู้เพื่อที่จะนำเอามาใช้ในการทำงานจริง พร้อมทั้งวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลที่บรรยาย ได้เรียนรู้ว่าเรื่องใดควรบรรยาย หรือเรื่องใดไม่ควรบรรยาย อีกทั้งเป็นการฝึกประสบการณ์การทำงานจริงในการเป็นมัคคุเทศก์เพื่อที่จะนำแนวทางนี้ไปพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่เส้นทางการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังต่อไป

3.2 การทำงานเมื่อเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง (ระยะประกอบอาชีพ)

ในช่วงระยะเวลาการทำงานนี้เป็นช่วงการปฏิบัติงานจริง ซึ่งจะต้องบูรณาการความรู้หลายๆ สาขาเข้ามาเพื่อใช้ในการบรรยายมัคคุเทศก์วัดวัง ซึ่งมัคคุเทศก์วัดวังจะต้องมีการเตรียมตัวมาอย่างดีแล้ว เพราะการทำงานจริงเมื่อผ่านไปแล้วย่อมไม่สามารถเรียกเวลาย้อนกลับมาได้หากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น มัคคุเทศก์วัดวังจึงต้องทำการฝึกฝนตนเองและพร้อมรับสถานการณ์เฉพาะหน้าที่อาจไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นได้

“การออกทัวร์ครั้งแรกในการทำงานของผมเกิดขึ้นบนเรือสำราญที่เดินทางไปไหว้พระ ซึ่งงานนี้รู้ล่วงหน้าก่อน 7 วัน ไปไหว้พระ 3 วัด ชม 1 วัง โดยทัวร์นี้ทำ 2 วันวันละครึ่งเส้นทางเดียวกันผมเตรียมข้อมูลหนังสือเป็นตั้งสูงเกือบ 1 เมตรพยายามอ่านมากๆ ดูรูปเยอะๆ และขอให้อาจารย์ที่สอนสมัยเรียนปริญญาตรีช่วยสอนว่าควรพูดอะไรตรงไหนต้องบรรยายอะไรบ้าง ก็ได้เป็นแนวทางมา จากนั้นก็ปรึกษารุ่นพี่มัคคุเทศก์วัดวังให้ท่านพาไปชมสถานที่จริง พาไปชี้ว่าเราต้องพูดอะไรตรงจุดไหนดี งานแรกนี้ผมก็ให้คะแนนว่าตัวเองทำได้ไม่ดี เพราะใช้คำพูดเอาสิ่งคนอื่นสอนมาบรรยายไม่ใช่ความเข้าใจของตนเอง” (คุณสวัสดิพงศ์)

เมื่อการทำงานจริงครั้งแรกไม่ประสบผลสำเร็จมัคคุเทศก์ก็จะต้องเรียนรู้ข้อผิดพลาดของตนเองแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ทำได้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

“กลับมาบ้านคืนนั้นก็นั่งอ่านหนังสือเพิ่มเติม อ่านทวนไปทวนมา พูดให้คล่องปาก จำชื่อพระ ชื่อจิตรกรรมให้แม่น ไม่ดูโพย ก็ท่องทั้งวันทั้งคืน แทบไม่ได้พัก ตื่นเช้ามาก็ขึ้นจับไมค์บรรยาย ก็มีความรู้สึกมั่นใจขึ้น รู้ทางแล้วว่าควรจะบรรยายอะไร พูดได้ด้วยภาษาของเรา แม้ว่าอาจจะยังบรรยายไม่ละเอียดเท่ากับการบรรยายในปัจจุบันที่เรา มีประสบการณ์มากแล้ว แต่ตอนนั้นก็ให้คะแนนตัวเองว่าผ่าน” (คุณสวัสดิพงศ์)

“ทัวร์ครั้งแรกของผมคือเดินทางไปอินเดียกับบริษัทใหญ่ เราต้องทำการบ้านมาก เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างไทยและอินเดียให้ลูกค้าทัวร์สามารถนึกภาพตามเราได้ มีหนังสืออะไรที่เกี่ยวกับอินเดียก็จะหามาอ่าน อาจารย์หามาให้เราอ่านบ้าง อินเดียบางที่ที่เดินทางไปก็มีเรื่องนาฏกรรมพอสมควรซึ่งเรื่องนี้เราเชี่ยวชาญอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องค้นเพิ่มมาก ก็เก็บตัวค้นคว้าอ่านหนังสืออยู่เป็นเวลานานทีเดียวเพื่อทรีปนี้ แล้วก็จดใส่สมุดเป็นสำนวนของตัวเอง ตรงไหนที่ไม่เข้าใจจริงๆ ก็โทร.สอบถามกับอาจารย์ของเรา อาจารย์ก็จะทักสอนและแนะแนวทางให้กับเรา” (คุณผดุงไผท)

การเตรียมข้อมูลที่ดีเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การบรรยายสามารถประสบความสำเร็จ แต่การมีข้อมูลดีก็เป็นเพียงส่วนหนึ่ง หากมัคคุเทศก์ไม่มีการฝึกฝนการบรรยายแล้ว ไร้การบรรยายนั้นก็อาจจะนำไปโดยปริยาย เป็นเพียงเสียงที่มากับลมแล้วผ่านหูของลูกค้าทัวร์ไปเพียงเท่านั้น

“ช่วงก่อนที่จะเดินทางไปประเทศอินเดียนั้น ผมฝึกพูดเนื้อหาที่จะใช้บรรยายหน้ากระจก ซึ่งเทคนิคอาจารย์ของผมท่านเป็นคนสอนมาให้ฝึกพูด จะได้รู้จังหวะตัวเอง แล้วก็อัดเสียงที่ตัวเองบรรยายเอาไว้ แล้วนำมาฟังเพื่อแก้ไขจุดที่ตัวเองผิดพลาด” (คุณผดุงไผท)

“ผมจะพูดหน้ากระจก และพูดให้คนอื่นฟัง พูดหน้ากระจกทำให้เรา รู้จังหวะการพูดของตนเอง เสียงเบาไปไหม เสียงดังหรือไม่ โทนเสียงน่าฟังหรือไม่ จะได้ปรับปรุงส่วนพูดให้คนอื่นฟัง เราก็อาศัยเวลาเราไปทานข้าวกับเพื่อน ก็ลองเล่าให้เขาฟัง หรือถ้ามีโอกาสจะชวนเพื่อนๆ ไปเที่ยวทั้งวัดทั้งวังเพื่อให้เค้าวิจารณ์และให้คะแนนการบรรยายของเรา” (คุณสวัสดิพงศ์)

มัคคุเทศก์วัดวังบางท่านก็เติบโตจากเส้นทางการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ด้วยบทบาทหน้าที่ของตนเองก็ทำให้ได้ก้าวมาเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง โดยใช้ทักษะและความรู้ส่วนตัวของตนเองและจากทักษะของการเป็นอาจารย์เข้ามาผสมผสานกัน

“ช่วงที่ผมเป็นผู้อำนวยการสถาบันฯ ได้มีโอกาสได้บรรยายนำชมสถานที่ต่าง ๆ จนได้รู้จักกับอาจารย์ผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ซึ่งผมถือว่าเป็นครูนอกห้องเรียนของผม ท่านสนับสนุนและเปิดโอกาสให้เราได้บรรยายในที่ต่าง ๆ ซึ่งการได้เรียนรู้จากผู้ใหญ่ที่มีความรู้เนี้ย มันทำให้เราได้เรียนรู้อะไรมากขึ้น เราก็เริ่มบรรยายจากกลุ่มเล็กๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับในที่ทำงานของเรา จากนั้นก็เริ่มมีคนรู้จักเพิ่มขึ้นก็จะเชิญออกไปบรรยายเรื่องของวัดวัง” (คุณชัยชนะ)

เมื่อมัคคุเทศก์วัดวังได้เริ่มเข้าสู่งานแล้วนั้น ก็ต้องไปบรรยายในหัวข้อเรื่องของวัดวัง โดยเฉพาะเรื่องของวังซึ่งเป็นเนื้อหาที่ต้องอาศัยความรู้หลายด้านมาผสมผสานมากกว่าหัวข้อทั่ว ๆ ไปนั้น เพราะเรื่องในวังเป็นเรื่องสืบเนื่องจากสถาบันหลักของประเทศ ซึ่งการเล่าก็ต้องสะท้อนถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์และการปกครองบ้านเมืองอย่างร่มเย็นเป็นสุข มิใช่เพียงแค่บอกเล่าว่าอาคารนี้สร้างขึ้นปีใด ใครเป็นคนสร้าง แต่ต้องมีโวหารในการบรรยายที่ดีเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจถึงความสำคัญของวัง

“สิ่งที่ผมประทับใจมากที่สุดคือห้องพระบรมมหาราชวังที่ 1 ประดิษฐานอยู่ภายใต้ต้นพญาลมहाเศวตฉัตรแขวน 9 ชั้น ห้องพระบรมมหาราชวังมีขนาดเล็กมาก พื้นที่โดยรอบพระแท่นกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร ไม่ถึง 1 เมตรด้วยซ้ำ มีพระบัญชาหรือหน้าต่างเพียง 2 บานเท่านั้น ทำให้ห้องค่อนข้างอับชื้นมาก พระมหากษัตริย์ไทยทุกรัชกาลเสด็จเข้าพระแท่นบรมมหาราชวังแบบสมถะทั้งสิ้น นักเรียนนายร้อยทุกปีที่ผมนำเข้าชมและบรรยาย ณ ห้องพระบรมมหาราชวังต้องใช้คำว่า “อึ้ง” ทุกครั้งทุกปี เพราะในความคาดหวังของพวกเขา จะวาดฝันพรรณนาเอาไว้ว่าห้องนอนของพระมหากษัตริย์จะต้องหรูหราวิจิตรบรรจงเกินปกติ แต่เมื่อพวกเขาได้เห็นความจริงแล้ว นักเรียนทุกคนทึ่งตัวลงถวายบังคมด้วยความเจียมบงัน ผมจะขอให้พวกเขาเข้ามารายรอบล้อมพระแท่นบรมมหาราชวังเสียก่อน แล้วจึงจะเริ่มบรรยาย ซึ่งเป็นไปตามพระราชประสงค์ทุกประการ ทรงปรารภนาให้นักเรียนนายร้อยทุกคนไม่เพียงแต่ถือป็นระวังรักษาประเทศชาติและออกช่วยประชาชนเท่านั้น แต่พวกเขาเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีไทยโบราณดั้งเดิมทุกประการ วันที่พวกเขาเข้ารับราชการเจริญก้าวหน้าเป็นใหญ่เป็นโตขึ้น เขาก็จะมีรากฐานของความเป็นไทยอย่างครบสมบูรณ์อยู่ในสายเลือดของทหารหาญด้วย” (คุณเกียรติบำรุง)

“ผมเองแม้จะมีพื้นฐานเรื่องวัดวังมาอยู่ก่อนแล้วจากการศึกษานาฏศิลป์ แต่เมื่อต้องบรรยายเฉพาะทางอย่างเรื่องวัดวังก็ต้องค้นข้อมูลเรียบเรียงกันใหม่อยู่นาน เมื่ออาจารย์ของผมมอบหมายให้ตามเข้าไปช่วยบรรยายก็ต้องทบทวนเนื้อหาทั้งหมด สร้างชุดคำบรรยายของตนเอง และซ้อมการบรรยายเพื่อวันที่บรรยายจริงจะได้ไม่ติดขัด ก็ได้เริ่มจากการบรรยายจุดเล็กๆ ซึ่งอาจารย์บอกว่าท่านเองก็ได้รับการฝึกฝนให้บรรยายในสถานที่ที่เล็กก่อนจึงจะเริ่มไปบรรยายในที่อื่นๆ” (คุณผดุงไผท)

แต่มีคฤหบดีบางท่านแม้ว่าจะจบมาด้านการเป็นมัคคุเทศก์โดยเฉพาะก็อาจจะไม่สามารถบรรยายได้ทุกเรื่อง แต่ต้องอาศัยตัวแบบเพื่อเป็นแนวทางที่ถูกต้องตามแนวทางของมัคคุเทศก์วัดวังด้วย

“ผมจบด้านมัคคุเทศก์มาก็จริง แต่ถ้าลงลึกละเอียดเรื่องในวังนี้ถือว่าความรู้แทบไม่มีเลยครับ เราทราบแค่เรื่องการสร้าง ประวัติเล็กน้อย แต่การมาลงลึกเรื่องความสำคัญของแต่ละอาคารถือเป็นงานยากสำหรับผม วันหนึ่งอาจารย์ผมโทร.เข้ามาให้ผมติดตามท่านเพื่อช่วยบรรยายในวัง พอเรารับปากวางสายโทรศัพท์ก็รีบไปร้านหนังสือรวบรวมหนังสือเกี่ยวกับวังทันที เราก็จะทำบทที่เราจะบรรยายให้อาจารย์อ่าน และฝึกพูดต่อหน้าท่าน ผมว่าผมโชคดีนะครับ ที่มีโอกาสได้เข้าฝึกการบรรยายในวังแบบพิเศษจริงๆ แม้จะได้บรรยายเพียงตึกเล็กๆ ก็ตามที่ นอกจากเราได้ความรู้จากครูอาจารย์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับตัวเราเอง เรายังได้ประสบการณ์ที่มีค่ายิ่ง เพื่อนำไปสอนรุ่นต่อไป (คุณสวัสดิพงศ์)

ในการทำทัวร์นั้นย่อมมีส่วนประกอบที่เติมเต็มซึ่งกันและกัน บางทีนั้นก็จำเป็นเสมอไปที่ลูกทัวร์จะนั่งฟังมัคคุเทศก์วัดวังเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะเขาสามารถนำประสบการณ์ในชีวิตของเขาเพื่อมาแลกเปลี่ยนกับมัคคุเทศก์ได้ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มัคคุเทศก์จะได้รับ

“ผมว่าสำคัญที่สุดคือความอ่อนน้อมถ่อมตัว ไม่มีใครอยากให้เราแกร่งกับเขา อะไรที่ผมไม่รู้ ผมก็บอกว่าไม่รู้ ไม่เคยบอกว่ารู้ ใครมาถามก็บอกไม่รู้จริงๆ เดียวจะดันให้ ทำให้เราได้ค้นคว้า มีความรู้เพิ่มขึ้น เขาก็ได้ เราก็ได้ด้วย คนก็มาชื่นชมว่าเราเนี้ยถ่อมตัว ถ้าลูกทัวร์เสนอแนะหรือข้อมูลใหม่ๆ มาผมก็รับฟัง ดีชะอีก ได้มีความรู้เพิ่มขึ้น” (คุณเกียรติบำรุง)

“ผมทำตัวเป็นแก้วน้ำที่สามารถเปิดรับได้เสมอ เวลาที่ลูกทัวร์ท่านแนะนำหรือเสนออะไรผมก็จะรับฟังท่าน แต่ก็ยังไม่เชื่อปากใจเสียทีเดียว ก็จะจดข้อมูลนั้นเอาไว้ แล้วนำไปค้นต่อว่าเป็นจริงตามที่ลูกทัวร์บอกกล่าวเอาไว้หรือไม่ ถ้าจริงก็จดบันทึกเพื่อในการ

นำไปประยุกต์ใช้ต่อ แต่ถ้าไม่ใช่ก็ถือว่าฟังแนวคิดใหม่ในมุมมองของท่านอื่นนอกตำรา (ยิ้ม)”
(คุณสวัสดิพงศ์)

จากในช่วงระยะที่ผ่านมา การประกอบอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังแบ่งได้เป็น 2 ระยะคือช่วงทดลองปฏิบัติงานและช่วงปฏิบัติงานจริง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการนำความรู้จากการศึกษาเข้ามาใช้ทำงานจริง ในช่วงนี้มีมัคคุเทศก์จะได้เรียนรู้ทักษะของการทำงานในชีวิตจริง ได้ฝึกทักษะในการแก้ปัญหา ฝึกเทคนิคการพูด การแสดงออกทางบุคลิกภาพต่อหน้าลูกค้า รวมถึงฝึกฝนเทคนิคการคิดวิเคราะห์เพื่อนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมและเพิ่มพูนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดวังจากครูอาจารย์หรือหัวหน้างานของตน ซึ่งหากมัคคุเทศก์วัดวังสามารถรักษามาตรฐานเหล่านี้ไว้ได้ ก็จะนำพามาซึ่งความมั่นคงทางอาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังได้ต่อไปในอนาคต

4. ความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

การทำงานนั้นทุกคนย่อมมีความคาดหวังที่จะทำออกมาให้ได้ดีที่สุดเพื่อเป็นการประกันว่าเป็นความมั่นคงของชีวิต เพราะความมั่นคงนั้นนอกจากนำพามาซึ่งทรัพย์สินเงินทองต่างๆ แล้ว ไซร้ก็ยังนำความสุขมาให้จิตใจและเป็นแรงขับให้อยากทำงานด้วยความสร้างสรรค์เป็นกำลังใจในการทำงานต่อไป

4.1 เจาะไขความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

1) เจาะไขที่มาจากตัวบุคคล

คนเราเมื่อเกิดมาก็ควรจะทำตนให้เป็นกำลังสำคัญแก่สังคม เพื่อสร้างสรรค์ประเทศชาติให้เดินไปในทิศทางที่ดี โดยใช้ความรู้ของตน หากเราช่วยกันคนละไม้คนละมือ สังคมก็จะถูกสร้างสรรค์ด้วยความงดงามจากความสามารถของคนในสังคม

“ช่วงที่ผมทูลลาตาย ทรงมีพระราชเสาวนีย์ลงมาว่า ไม่ให้ตาย ที่มาลาเนี่ยไม่รับลา ต้องทำงานให้สังคม มันเป็นพระนะครับ เป็นเหมือนวาจาสิทธิ์ทำให้เรามีลมหายใจอยากทำเพื่อสังคมในทุกวันนี้” (คุณเกียรติบำรุง)

“การที่เราเห็นคุณค่าในตนเอง ทำให้เราตระหนักรู้ได้ว่าเราสามารถทำอะไรให้กับสังคมได้บ้าง เป็นสิ่งที่ดีนะครับ คนตัวเล็กๆ อย่างเราสามารถทำประโยชน์เพื่อชาติเพื่อคนกว่า 60 ล้านคนได้ เท่านั้นก็น่าดีใจมากๆ แล้ว” (คุณผดุงไผท)

“คนที่เคยถูกดูถูกอย่างเรว่าเรียนไม่ดี มาวันนี้ได้มาทำประโยชน์เพื่อประโยชน์มันเป็นความรู้สึกของการตอบแทนบุญคุณของชาตินะครับ ที่ทำให้เราอยู่ได้ถึงทุกวันนี้ ได้ทำงานเพื่อชาติ เพื่อคนรุ่นต่อไป มันทำให้เราภูมิใจในตนเองครับ” (คุณสวัสดิพงศ์)

การรับรู้ความสามารถของตนเองก็เป็นเรื่องสำคัญในการทำงานที่จะทำให้งานนั้นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง เพราะหากเรารู้ขอบเขตความสามารถของตนเอง และรับรู้ว่าจะนำความสามารถของตนเองไปใช้อย่างไรเพื่อให้งานประสบความสำเร็จและมีความมั่นคง

“ผมรู้ตัวว่ามีความสามารถในการร่ำเรียนนาฏศิลป์ต่างๆ ผมก็นำมาหยิบใช้เพื่อเป็นพื้นเพื่องานประสบความสำเร็จ ใส่ความเป็นตัวเราลง เพราะเรารู้ตัวว่าทำอะไรได้ และทำอะไรได้ดี ก็จะหยิบเอาตรงนั้นมาใช้” (คุณผดุงไผท)

“ผมอธิบายให้คนที่ไม่เข้าใจเลย ให้เขาเข้าใจตามเราได้ เพราะเรามีประสบการณ์จากการเป็นผู้ไม่เข้าใจมาก่อน และเราสามารถบรรยายมีสาธกโวหารยกตัวอย่างให้เขาเข้าใจ ให้เขาเห็นภาพได้ เป็นการส่งผลให้การสำเร็จดี” (คุณสวัสดิพงศ์)

ดังนั้นการเห็นคุณค่าของตนเองและการรับรู้ความสามารถว่าตนเองสามารถที่จะทำอะไรได้บ้างนั้นจึงเป็นส่วนสำคัญที่ให้งานมั่นคงและคงอยู่ได้เพราะความสามารถที่ตนเองที่ได้ลงมือทำ

2) เงื่อนไขที่มาจากสภาพแวดล้อม

ความมั่นคงในงานนอกจากจะเกิดขึ้นจากบุคคลแล้วนั้น สภาพแวดล้อมเองก็ส่งผลให้งานคงอยู่ได้อย่างมั่นคงได้เช่นเดียวกัน สภาพแวดล้อมที่กล่าวถึงคือผู้คนที่เลือกที่ร่วมเดินทางไปกับมัคคุเทศก์วัดวังผู้หนึ่ง ซึ่งได้มีส่วนร่วมดังนี้

การได้รับความไว้วางใจจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในการเลือกเดินทางมาเที่ยวประเทศไทย ก็จะเลือกที่ให้มัคคุเทศก์วัดวังมานำชม เพราะมีความรู้ที่หลากหลายมากกว่าเพียงแค่ว่าที่นี้สร้างเมื่อไหร่ ใครเป็นคนสร้าง

“นักท่องเที่ยวดังชาติที่เดินทางมาประเทศไทย บางทีเขานึกภาพไม่ออกหรอก เราไปพูด พ.ศ. นี้เราต้องยกเหตุการณ์ขึ้นมาให้เขามีส่วนร่วม คนปกติเขาไม่อธิบายลึกกันหรอก เพราะมันต้องทำการบ้านเยอะ แต่เขาเลือกเรา เพราะเราเตรียมข้อมูลตรงความต้องการของเขา” (คุณสวัสดีพงศ์)

การได้รับการยอมรับนับถือจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ เปรียบเสมือนกับประกาศนียบัตรทางใจ เป็นรางวัลที่ต้องผ่านความเชื่อถือมาจากตัวนักท่องเที่ยว ไม่ใช่การยกย่องสถาปนาตนขึ้นมา

“ผมรู้ข้อมูลหลายด้าน ก็สามารถเล่าได้หลากหลาย ความเป็น *interdisciplinary* แล้วก็การเชื่อมโยงข้อมูลความรู้ต่างๆ ระหว่างวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมต่างชาติ เอาแค่ประเทศใกล้เคียงก็ได้ มันทำให้มีคฤศก์นั้นประสบความสำเร็จในการนำชม และได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยว” (คุณชัยชนะ)

การได้รับการยอมรับจากกลุ่มมัคคุเทศก์นั้นก็ก็เป็นอีกเรื่องที่สำคัญต่อความมั่นคงในวิชาชีพ เพราะการได้รับการยอมรับจากผู้ร่วมอาชีพเดียวกัน แสดงว่ามัคคุเทศก์ผู้นั้นเป็นผู้หนึ่งที่เขายอมรับในภูมิความรู้

“การยอมรับไม่ได้เกิดขึ้นในชั่วข้ามคืน เราต้องสั่งสมประสบการณ์ ทำให้เขาเห็น ทำให้ดู ให้รู้ ให้เขามาดูว่าก็ทำได้ ไม่ใช่แค่ทำได้ แต่ต้องทำได้ดีด้วย” (คุณเกียรติบำรุง)

4.2 ลักษณะความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

1) ลักษณะความมั่นคงจากภายใน

การได้พบกับบุคคลระดับประเทศและต่างประเทศหรือบุคคลชั้นนำเป็นหนึ่งในแรงขับเคลื่อนด้านบวก เมื่อมัคคุเทศก์วัดวังท่านนั้นได้มีโอกาสเข้าไปถ่ายทอดคำบรรยายของตนให้กับบุคคลชั้นนำ ก็ย่อมนำมาซึ่งความสุขทางใจอย่างหาที่เปรียบมิได้

“การที่เราได้มีโอกาสถวายคำบรรยายในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี แก่พระบรมวงศานุวงศ์ รวมถึงบุคคลสำคัญต่างๆ มันเป็นกำลังใจที่ดีให้กับตัวเองมากนะครับ ทำให้เราอยากทำงานถวายต่อไปเรื่อยๆ” (คุณเกียรติบำรุง)

“การที่เราได้พบบุคคลชั้นนำแล้วนำความรู้ที่เรามีไปบรรยายให้ฟัง มันเป็นความรู้สึกที่ภาคภูมิใจนะครับ ดีใจภูมิใจกับตัวเอง” (คุณชัยชนะ)

การมีความรักในอาชีพของตนเองเป็นสิ่งที่คนทุกคนควรจะต้องมี เพราะเป็นกา
รู้จักคุณค่าของสิ่งที่ตนเองกำลังปฏิบัติหรือกำลังทำหานั้นอยู่ เช่น ทำงานต้อนรับลูกค้า ก็จะต้องมี
สีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส แม้ว่าจะมีความทุกข์อย่างไรในใจก็ต้องไม่แสดงออกมา นับเป็นการให้เกียรติ
อาชีพของตนเองด้วย ความรักในอาชีพมักคู่เทศก์วัตรก็เช่นเดียวกัน การทำงานด้วยใจรักสีออก
ได้จากแววตา สีหน้า การแสดงออกทางกายและวาจา ลูกทัวร์ที่ร่วมเดินทางไปก็มีความสุขหาก
มัคคุเทศก์ยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงถึงการทำงานด้วยความรัก

“ที่ยังทำงานอยู่ทุกวันนี้นี้ก็เพราะว่าผมยังสนุก สนุกที่ได้เจอผู้คน ได้คุย
วิชาการ ทำให้เราตื่นตัวตลอดเวลา เพราะทำในสิ่งที่รัก” (คุณเกียรติบำรุง)

“ผมรักงานนี้นะ คล้ายๆ กับงานอาจารย์ที่ทำอยู่ประจำ มีลูกศิษย์หลายช่วง
อายุมาอยู่ในรถบัสเหมือนในห้องเรียน แล้วเราก็บรรยายคล้ายกับการสอน แล้วก็มีการ
แลกเปลี่ยน ได้มีประสบการณ์ร่วมกันกับลูกทัวร์ เป็นงานสนุกและรัก” (คุณผดุงไผท)

“ผมเข้ามาทำงานนี้ได้ไม่ถึง 10 ปี แต่ก็ต้องยอมรับว่ารักงานนี้นะครับ เรา
ได้เริ่มจากเห็นวัดวัดหนึ่ง วัดหนึ่ง พอเราอ่านหนังสือ 1 เล่มก็ได้ข้อมูลชุดหนึ่ง พอคัน 2
เล่มก็พบข้อมูลเพิ่มขึ้น คัน 10 เล่มก็ได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นมาก เราเองก็ได้ศึกษาหาความรู้เอามา
บอกเล่า มาแลกเปลี่ยนกับลูกทัวร์ เขาได้ความรู้เราเองก็ได้ความสุข” (คุณสวัสดิพงศ์)

การได้รับการชื่นชมยกย่องหรือให้เกียรตินั้นย่อมนำมาซึ่งความสุข โดยเฉพาะ
หากได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลสำคัญระดับประเทศนั้นก็ย่อมนำมาซึ่งความปิติปราโมทย์แก่
บุคคลนั้น เพราะสิ่งใดที่ดีไปกว่าการได้รับการประกาศและยกย่องในคุณงามความดีของตน

“เป็นเกียรติมากที่มีคนให้เกียรติเราว่าเป็นบุคคลสำคัญ แสดงถึงผลงาน
การทำงานที่เราทำมาตลอดชีวิตนั้นได้ประจักษ์แก่สายตา เราก็มุ่งมั่นทำงานเผยแพร่
ศิลปวัฒนธรรมของชาติต่อไป” (คุณเกียรติบำรุง)

“เราได้รับเกียรติว่าเป็นบุคคลสำคัญในการเผยแพร่เอกลักษณ์อันเป็นของ
ชาติ เรายิ่งภูมิใจมากแล้วครับ สิ่งที่เราทำก็คือการตอบแทนคุณแผ่นดินที่ทำให้เราวันนี้ ผม
ก็ตั้งใจว่าจะเผยแพร่และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมนี้ครับ
(คุณชัยชนะ)

ความมั่นคงทางด้านจิตใจก่อให้เกิดความสุขทางใจในการทำงานจึงเปรียบเสมือนเป็นแรงขับเคลื่อนบวก ที่สนับสนุนให้ผู้ให้ข้อมูลมุ่งที่จะถ่ายทอดความรู้และสร้างสรรค์สิ่งดีดีแก่สังคม รวมถึงประเทศชาติที่จะก่อให้เกิดบุคลากรที่มีคุณภาพ

2) ลักษณะความมั่นคงที่มาจากงานที่ทำ

เป็นส่วนหนึ่งสามารถยืนยันด้านการยอมรับและได้รับความเชื่อถือจากสังคมว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือ มีภูมิความรู้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับโดยดุษฎีในความสามารถในการบรรยายเนื้อหาของความเป็นมัลลเทศก์วิวัฒน์

การที่ลูกทัวร์ให้ความสนใจรอคิวเพื่อที่จะร่วมเดินทางไปกับมัลลเทศก์วิวัฒน์ผู้มีความสามารถนั้นแสดงถึงความเชื่อมั่นและมั่นใจในคุณภาพของคำบรรยายและความรู้ที่ตนเองจะได้รับจากมัลลเทศก์วิวัฒน์

“ผมเป็นคนที่ไม่ค่อยดีคนหนึ่งของโลก เลือกเองได้ทุกอย่าง จะจัดเส้นทางทั้งที่ก็จัดตามเวลาที่ผมว่าง ขณะที่ทัวร์อื่นต้องเปิดรถให้ลูกค้าเข้ามาจอง แต่ทัวร์ของผมต้องจองวันเวลากันข้ามปี เพื่อที่จะร่วมเดินทางไปหาความรู้ด้วยกัน” (คุณเกียรติบำรุง)

นอกจากบทการเป็นมัลลเทศก์วิวัฒน์มืออาชีพแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับมัลลเทศก์รุ่นใหม่ซึ่งจะต้องทำหน้าที่สืบทอดความรู้เหล่านี้ให้กับคนรุ่นต่อไป เพื่อมิให้ความรู้ตกทอดหรือขาดหายไป

“ผมเขียนหนังสือมาเกือบ 30 ปี จนถึงวันนี้เขียน 30 ปีแล้ว คนอย่างผมเขียนไม่ถ่ายทอดหรือ ผมเป็นคนที่ไม่ถ่ายทอดโดยที่ไม่ขยักเอาไว้อยู่ มีอะไรให้หมดคุณลองไปเทียบกับคนอื่น เขาเคยถูอะไรออกมาให้หมดปากไหม เขาอ่านหนังสืออะไรเขายังไม่เคยบอกเลย ผมเขียนบอกทุกอย่าง ทำอะไร ค้นอะไร คนเราถ้าเราเป็นครู มันไม่ต้องห่วง ความเป็นครูมันเหนือกว่าสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น คือ “ครู” คือความหนัก ครูนั้นมีความหนักแน่น แล้วก็ต้องเป็นผู้ให้ จำไว้นะ ถ้าคุณจะเป็นครูที่ดี คุณต้องให้ ให้โดยไม่คิดอะไรตอบแทน ผมให้หมดเลย ใครรับเท่าไรก็ได้ก็รับ ใครได้แค่ไหนก็แค่นั้น ขึ้นอยู่กับผู้คนที่รับ นั่นเป็นเรื่องของศักยภาพผู้รับแล้ว เหมือนธรรมชาติของพระพุทธเจ้า” (คุณเกียรติบำรุง)

“ผมเริ่มรับและเรียนรู้ด้านความรู้ทางประวัติศาสตร์จากอาจารย์ของผม ซึ่งเป็นบุคคลที่ทุกๆ ท่านยอมรับในผลงานของท่าน ผมก็ได้เข้าไปฝากตัว รับความรู้จากท่าน ได้ปรนนิบัติท่าน ติดตามท่าน และเข้าไปทำงานกับท่าน ได้รับการถ่ายทอดทั้งความรู้และเทคนิคในแบบของท่านอาจารย์เพื่อเอามาปรับใช้ แต่สิ่งหนึ่งคือเด็กสมัยนี้มีความอดทนน้อยลงทำให้มีคนจะมาสืบทอดน้อยลงมาก แต่ก็มีคนมาเดินตามผม ซึ่งผมก็พยายาม

ถ่ายทอดให้ศิษย์ให้มากที่สุด เพื่อสร้างรุ่นต่อไปให้สืบทอดความรู้ของครูบาอาจารย์ต่อไป” (คุณผดุงไผท)

“ผมมีลูกศิษย์ตามอยู่เหมือนกันครับ ก็พยายามสร้างเขา ถ่ายทอดความรู้ให้เขาให้ได้มากที่สุด” (คุณชัยชนะ)

การพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองจะต้องมีการรับรู้ข้อมูลทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์และสหสาขาวิชามาเพื่อต่อยอดความรู้ที่มีอยู่เดิมให้มากขึ้น และรับทราบความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในวงวิชาการให้ทันสมัยอยู่เสมอ

“ผมจะอัปเดตข่าวสารทางวิชาการอยู่เสมอ เพื่อให้ข้อมูลการบรรยายมีความทันสมัย ถ้า 10 ปีก่อนมีคน 60 ล้านคน วันนี้ผมต้องเพิ่มข้อมูลใหม่ว่ามีประชากรกว่า 65 ล้านคน ทำให้ข้อมูลใหม่ล่าสุดอยู่เสมอ ลูกทัวร์ก็จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุดที่ได้ค้นคว้ามาแล้ว อีกทั้งการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ เช่น ลูกทัวร์นำเสนอความคิดเห็นใหม่ เราก็รับฟังและพูดคุยทางวิชาการ ก็ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กัน” (คุณเกียรติบำรุง)

“สมัยนี้เรามีสื่อมากมายในการประชาสัมพันธ์เพื่อการเข้าร่วมการเข้าร่วมสัมมนา หรือมีข่าวสารผลงานวิชาการออกใหม่ เราก็สามารถหามาอ่านได้ โดยดาวน์โหลดลงในคอมพิวเตอร์ พกพาไปอ่านได้ทุกที่ เราสามารถเพิ่มพูนความรู้ได้ตลอดเวลา อยู่ที่ไหนให้ความสำคัญกับการอัปเดตข้อมูลใหม่ๆ หรือไม่ อีกทั้งสื่ออย่าง facebook ทำให้เราได้เจอเพื่อนใหม่ๆ ที่มีความชอบความสนใจ มีกลุ่มที่ตั้งกระทู้ทางประวัติศาสตร์ให้เราได้ถกเถียงเพื่อหาข้อมูลร่วมกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก” (คุณผดุงไผท)

สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก็ส่งผลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาคารบ้านเรือน สถาปัตยกรรมก็เปลี่ยนไปตามระบบของสังคมที่เปลี่ยนตามกาลเวลา มัคคุเทศก์วัดวังเหล่านี้อาจจะเป็นเหมือนกับแหล่งทางปัญญาที่จะเก็บรวบรวมความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เพื่อมาบอกให้คนรุ่นต่อไป

“จากแต่ก่อนวิถีชีวิตริมน้ำ เราก็ย้ายขึ้นมาอยู่กันบนบก จากบ้านไม้มาอยู่เป็นบ้านปูน ก็เป็นเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต เราก็ได้เห็นเรื่องเหล่านี้มาตลอด” (คุณชัยชนะ)

“การเปลี่ยนแปลงจากคนเดินตลาดมาเดินห้าง ในสมัยของผมเนี่ย ก็เปลี่ยนมาเดินห้างสรรพสินค้ากัน อย่างห้างไทยไดมารู วิถีชีวิตคนก็จะเข้าหาอะไรที่แปลก

ใหม่ คนก็จะเริ่มเดินจับจ่ายในตลาดน้อยลง ไปอยู่ในห้างสรรพสินค้า เพราะสะดวกสบายมากกว่า” (คุณเกียรติบำรุง)

เราจะเห็นได้ว่าความมั่นคงทางจิตใจและความมั่นคงในการทำงาน เป็นส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่เป็นส่วนผลักดันให้งานของมัคคุเทศก์สามารถประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายทั้งในฐานะครูผู้ทำการถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์ของตนเอง พร้อมทั้งจะรับฟังการแลกเปลี่ยนเหตุผลหรือข้อมูลทางวิชาการ รวมถึงการได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อประเทศ ทำให้มัคคุเทศก์มีความมั่นคงในเงื่อนไขของวิชาชีพตนเอง

4.3 ผลของการถ่ายทอดทางสังคม

1) ทำให้เกิดความเป็นมืออาชีพ

สิ่งที่ทำให้มัคคุเทศก์สามารถก้าวสู่เส้นทางความเป็นมืออาชีพได้นั้น มัคคุเทศก์เองจะเป็นจะต้องมีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้ง จากนั้นก็มีความรู้ในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติและความเป็นมาของวัดและวัง อาจเรียกได้ว่าเป็น interdisciplinary ที่นำความรู้ในหลากหลายสาขามาประยุกต์เชื่อมโยงกับข้อมูลการบรรยาย รวมทั้งการมีความสามารถและมีความเข้าใจในหลากหลายภาษาเป็นอีกส่วนสำคัญที่สามารถนำมาบูรณาการใช้ได้กับเรื่องของ disciplinary ได้ โดยอาจเชื่อมโยงกับความเข้าใจในอวัจนภาษาต่างๆ ที่มีเป็นอย่างดี สามารถเลือกที่จะนำมาใช้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น ภาพสลักในปราสาทหินเรื่องการแสดงท่ารำ ถ้ามัคคุเทศก์ที่มีความสามารถนอกจากจะเชื่อมโยงแบบ interdisciplinary ได้แล้วนั้น ยังสามารถแสดงท่าทางจากทักษะเฉพาะเหล่านี้ได้จะเป็นส่วนเสริมเติมความสมบูรณ์ในการบรรยายของมัคคุเทศก์วัดวัง เมื่อมีความรู้แล้วการมีทักษะที่สำคัญในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น ทักษะการใช้ภาษา ทักษะการเล่าเรื่อง ทักษะการพูด ทักษะการคิดวิเคราะห์ ซึ่งทักษะเหล่านี้จะต้องอาศัยการฝึกฝน มิใช่เป็นเพียงพรสวรรค์เท่านั้น แต่ต้องมีการฝึกจนชำนาญ และนำมาปรับใช้ในสถานที่หน้างานจริงได้ ซึ่งมัคคุเทศก์วัดวังจะต้องเป็นผู้ที่มีความใส่ใจในรายละเอียด เช่น การสังเกตสีหน้าลูกทัวร์ ถ้าเริ่มเบื่อก็ต้องปรับเปลี่ยนเรื่อง เป็นต้น ทั้งยังต้องมีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ มีความเชื่อมั่นแต่อ่อนน้อมและนุ่มนวล เพราะบุคลิกภาพที่ดีก็ส่งผลต่อความน่าเชื่อมั่น เรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือมีความรู้สืกรักและศรัทธาในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง เพราะวัดและวังเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับสามสถาบันหลักของชาติ การมีความรู้สืกรักต่อสถาบันหลักจะสามารถปลูกฝังและถ่ายทอดได้อย่างเป็นระบบ สิ่งสุดท้ายคือเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ รับ ผิด ชอบ ต่อ ทั้ง หน้า ที่ รับ ผิด ชอบ ต่อ คำพูดจากเนื้อหาที่บรรยาย และรับผิดชอบต่อเวลา ทั้งหมดคือส่วนเติมเต็มที่จะทำให้มัคคุเทศก์วัดวังเป็นมัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพ

“ผมมองว่าความหลากหลายในเรื่อง interdisciplinary ที่มีอยู่ในตัวเนี่ย คือผมอาจจะรู้อย่างละเอียดอย่างละเอียด ฐานาศิลป์นิดหนึ่ง ฐานดนตรีหน่อยหนึ่ง ฐานจิตรกรรมบ้าง ฐานงานช่างศิลป์บ้าง ฐานช่างปั้นบ้าง มันก็มาช่วยให้เราสามารถแตกองค์ความรู้ต่างๆ ออกไปได้ เราไปเจอของชิ้นหนึ่งเนี่ย แทนที่เราจะพูดว่าสร้างในปีเท่านี้ คริสต์ศตวรรษเท่านี้ เราก็คงพูดว่าไอ้ของชิ้นนี้สร้างสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศของเรา ถ้าเทียบกับฝรั่งเป็นสมัยนี้ แล้วก็งานช่างแบบนี้บ้านเรามีไหม ประเทศอื่นมีไหม สีสันแบบนี้มันคล้ายคลึงกับโครงสร้างของไทยไหมหรือไม่ ไอ้ของชิ้นนี้มันเคยนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์หรือของสังคมไทยบ้างหรือไม่ มีชาวต่างชาติเคยเอาเข้ามาหรือไม่ เหล่านี้เนี่ยผมมองว่าเป็นสิ่งที่ทำให้น่าสนใจมากขึ้น” (คุณชัยชนะ)

“ผมว่าผู้ที่เชี่ยวชาญในเรื่องวัฒนธรรมกับการบรรยายเรื่องวัดวังก็น่าจะสำคัญ เนื่องจากว่าวัดวังเนี่ยมีขนบจารีตมีสิ่งที่ untouchable มีสิ่งที่คนไทยยังให้ความสำคัญเคารพนับถือ เรื่องของพระมหากษัตริย์ก็ดี เรื่องของศาสนาก็ดีเนี่ย มันเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ถ้ามองว่าถ้าเราได้วิทยากรที่ไม่เข้าใจในสิ่งนี้ ไม่อธิบายว่าสิ่งนี้เนี่ยห้ามนะแล้วห้ามเพราะอะไร อันนี้ไม่ให้แล้วไม่ให้เพราะอะไร มันก็จะเกิดความไม่เข้าใจและเกิดกระแสที่เป็นลบต่อวัฒนธรรมไทยได้ การอธิบายที่มากเกินไปหรือเหตุผลของการเคารพหรือว่าเหตุผลของสิ่งที่มันต้องห้าม สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่จำเป็นต้องมีวิทยากรที่เข้าอกเข้าใจและมีความสามารถที่จะอธิบายให้กับลูกทัวร์หรือผู้ที่เยี่ยมชมได้ เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้นำชมวัดวังควรจะต้องมีองค์ความรู้เหล่านี้” (คุณชัยชนะ)

จะเห็นได้ว่าวิธีการเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมเพื่อสร้างมรดกเทศก์วัดวัง ผู้หนึ่งก็ต้องผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อเป็นการสร้างความแตกต่างจากมรดกเทศก์ทั่วไป และมีมาตรฐานตามที่มรดกเทศก์วัดวังควรเป็น

2) การเห็นคุณค่าในวิชาชีพของมรดกเทศก์วัดวัง กล่าวคือ มรดกเทศก์วัดวังมืออาชีพจะมีความเชื่อว่า การเป็นมรดกเทศก์วัดวังนี้มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดประวัติศาสตร์ของประเทศไทย คุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้รับทราบเรื่องราวมีความรู้สึกรัก และเกิดทุนในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งยังได้รับความไว้วางใจในการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ให้กับคนไทยและชาวต่างชาติ เปรียบเสมือนการได้เป็นตัวแทนของประเทศในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของสถานที่สำคัญต่าง ๆ ให้กับผู้นำประเทศต่าง ๆ อีกด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้มรดกเทศก์วัดวังเกิดความภาคภูมิใจซึ่งมีค่าเกินกว่าสิ่งใดใด แม้กระทั่งรางวัลที่ได้รับในระดับชาติ หรือระดับนานาชาติก็ตาม

“ในขณะนั้นเราเองก็ได้เพิ่มพูนความรู้จากการลงมือปฏิบัติได้เห็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนานมาตั้งแต่อดีตนะครับ จนถึงปัจจุบันนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถก็ยังทรงงานอย่างหนักเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพื่อความอยู่ดีกินดีของพสกนิกรทั่วทุกภาคทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้เ็นี่ผมมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณมาโดยตลอด” (คุณเกียรติบำรุง)

การรับรู้และเล็งเห็นคุณค่าของสถาบันของชาติอันสืบเนื่องกับวัดและวังนั้น เป็นส่วนสำคัญที่สามารถนำมาบอกเล่าโดยอาจใช้จากประสบการณ์ของมัคคุเทศก์วัดวังผู้นั้นเพื่อให้ผู้รับการบรรยายสามารถเข้าใจและเข้าถึงสิ่งที่มีมัคคุเทศก์วัดวังต้องการที่จะสื่อได้นั่นเอง

5. แนวทางการพัฒนาการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย

5.1 การพัฒนาด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

ความรู้เป็นสิ่งที่ผู้ที่ทำงานในทุกสาขาอาชีพจะต้องใช้ในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ซึ่ง เป็นความรู้ที่แตกต่างกันไปในแต่ละสาขา เช่น วิศวกร ก็จะต้องมีความรู้ทางฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ แพทย์ก็จะต้องมีความรู้ทางชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ เพื่อนำมาประกอบใช้ในอาชีพของตนเอง มัคคุเทศก์เองก็เป็นอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ในแต่ละสาขาวิชาเพื่อนำมาใช้ในอาชีพของตนอย่างถูกต้อง เมื่อมีความรู้พื้นฐานแล้วก็ต้องพัฒนาความรู้ให้กับตนเองให้มากขึ้นโดยเป็นความรู้ที่ทวีมากขึ้นกว่าเดิม

1. ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานความรู้ของการเป็นมัคคุเทศก์เนื่องด้วยเป็นอาชีพที่จะต้องอธิบายสถานที่หรือวัตถุตรงหน้าให้มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อยู่ด้วยความถูกต้องของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่ออาชีพมัคคุเทศก์อย่างยิ่ง เพราะเนื้อหาที่ถูกต้องและทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบันส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของมัคคุเทศก์ เพราะลูกค้าทัวร์ที่เข้าร่วมในทัวร์จะได้รับข้อมูลที่ใหม่ล่าสุดเสมอสามารถนำไปถ่ายทอดต่อให้ผู้อื่นได้ด้วย เป็นการช่วยเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมได้ถูกต้อง ซึ่งมัคคุเทศก์ควรหมั่นหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลาจากการเข้าร่วมงานสัมมนาที่จัดขึ้นโดยสถาบันการศึกษาหรือหาหนังสือ, งานวิจัยมาอ่านเพื่อพัฒนาความรู้ทางประวัติศาสตร์ต่อไป

“ความรู้ทางโบราณคดีและความรู้ทางประวัติศาสตร์ก็มาจากการเข้าอบรม การไปรับฟังคำบรรยายจากบุคลากรชั้นนำของประเทศเ็นี่ ก็ทำให้เราเกิดความรู้และการที่มีโอกาสได้เจอสถานที่จริง เรามีโอกาสได้ไปอยู่ตรงนั้น ไปพูดคุยอยู่ตรงนั้นอยู่กับนักโบราณคดีของเขา คือนั่นมันก็เป็นการเรียนรู้ *intensive course* ที่ส่งผลมาให้เรามีความรู้ความเข้าใจได้ลึกซึ้งพอสมควร” (คุณชัยชนะ)

“ความรู้เนี่ยมันต้องมาจากชั้นเรียนก่อน ไปบ้านผมจะมีตำราตั้งแต่สมัยเรียนที่คณะโบราณคดี พ.ศ.2518 ก็ยังอยู่ มีอยู่ในชั้นหนังสือเนี่ย ก็ยังมีตำราอยู่ เราก็เก็บเอาไว้เป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมมา แม้ว่าในวันนี้จะมีทฤษฎีใหม่มาหักล้าง ผมก็จะบอกว่าทฤษฎีเดิมเป็นอย่างไร ก็จะอธิบายให้ละเอียด ทฤษฎีใหม่เป็นอย่างไร ก็จะอธิบายให้ละเอียด” (คุณเกียรติ บำรุง)

“ประวัติศาสตร์เป็นความรู้หลักที่มัลคอล์มจะต้องมี เพื่อใช้ในการแตกหน่อความรู้ต่อไปในสาขาอื่นในหลากหลายสาขา เพราะฉะนั้นอย่างน้อยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์เราต้องแน่น เพราะคำพูดเนี่ยออกไปแล้วมันเป็นนายเรานะ พูดผิดไปเพราะไม่ตรวจสอบข้อมูลให้ดีก็จะกระทบกับอาชีพมาก” (คุณสวัสดิพงศ์)

“ความรู้ของผมก็มาจากทั้งอ่านเอง เรียนในชั้นเรียน รวมถึงครูสอน ด้วยความรู้มาจากหลายแหล่งที่มา อยู่ที่ว่าคุณจะตกตะกอนมันได้หรือไม่ ผมว่าสิ่งนี้สำคัญ เพราะหลายคนมีความรู้แต่ไม่รู้จะหยิบจับตรงไหนมาใช้ ก็ยกมาทั้งก้อน ซึ่งไม่ถูกต้อง” (คุณผดุงไผท)

2.การมีความรู้หลากหลายสาขา มัลคอล์มก็ควรมีความรู้ที่หลากหลายสาขาวิชาไม่เฉพาะแต่เพียงประวัติศาสตร์เท่านั้น โดยเพิ่มความรู้ในสาขาอื่นๆ เช่น จิตรกรรมเพื่อบอกเล่าเทคนิคการเขียนภาพจิตรกรรมต่างๆ, นาฏศิลป์ไทยก็สามารถบอกเล่าเรื่องราวของท่ารำจากภาพจิตรกรรมได้, สถาปัตยกรรมใช้บอกเล่าในเรื่องราวของสถาปัตยกรรมไทย, จีน, ตะวันตกที่ปรากฏพบในวัดและวัง, ประติมากรรมสามารถบอกเล่าเรื่องงานปูนปั้นต่างๆ ที่พบในวัดและวัง เป็นต้น โดยวิธีการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา

“การเชื่อมโยงข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าคุณเล่าแล้วว่า เราอยู่ที่ไหน สร้างเมื่อไหร่ ใครสร้าง มีอายุเท่าไร ถามว่าได้ความรู้ใหม่ก็ได้ความรู้ แต่เราควรให้เขามากกว่านั้น เพิ่มข้อมูลให้เขาได้เรียนรู้ได้สังเกต อย่างพระที่นั่งอนันตสมาคม สถาปนิกผู้ออกแบบไม่สามารถลงลายเซ็นของตนเองได้เหมือนจิตรกรวาดภาพ โดยสถาปนิกผู้นี้เคร่งครัดในคริสต์ศาสนา มาก จึงนำสัญลักษณ์หนึ่งในพระคัมภีร์มาแสดงถึงความเป็นตัวเองคือใบปาล์ม ซึ่งปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมด้านบริเวณของโดมพระที่นั่งอนันตสมาคม ก็เป็นความรู้ที่หลากหลายที่เราเชื่อมโยงข้อมูลประวัติศาสตร์เข้ากับสถาปัตยกรรมและเรื่องของศาสนา” (คุณผดุงไผท)

“สมมุติเราคุยกันเรื่องภาษาไทย พูดเรื่องสอบ เราก็จะพูดถึงคำว่าสอบไล่ ซึ่งการสอบไล่เนี่ยมันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ คือพระภิกษุต้องสอบพระปริยัติธรรม และสอบนักธรรม รูปใดสอบไม่ผ่านก็ไล่ไปลาสิกขา นี่คือการเอาประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับความเกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาและภาษาไทย คนฟังก็จะเข้าใจความหมายว่าสอบไล่คืออะไร หรือไปเที่ยววัดพบจิตรกรรมฝาผนังเราก็สามารถเล่าเรื่องประกอบเป็นฉากๆ จากวรรณคดีที่เราเคยอ่านได้ ลูกทัวร์ก็ประทับใจกันเพราะมีคนมาเล่าเรื่อง” (คุณสวัสดิพงศ์)

“เวลาเราไปถึงประเทศไหน เราก็จะเกริ่นถึงที่มาที่ไปของประเทศเหมือนทุกคน แต่จะเทียบเขาเทียบเราให้เห็นภาพ ถ้าไปโบราณสถานต่างประเทศไปบอกว่าสร้างใน ค.ศ. เท่าไร ใครจะไปรู้เรื่อง เราจะทำการบ้านไปก่อน เทียบเป็น พ.ศ. ตรงกับรัชสมัยใคร เช่น ตรง

กับพระไชยราชา อ้าว...ยังนึกไม่ออกอีก พระไชยราชาคือ พงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง ในสุริโยทัย พงษ์พัฒน์ที่ถูกใหม่ เจริญปุระที่แสดงเป็นพระแม่ศรีสุตาจันทร์วางยาใจ ลูกคำก็ไอ้...มันต้องเอาให้ใกล้เคียงให้ได้ ทำให้เห็นภาพ เชื่อมโยงข้อมูลจากเรื่องใกล้ตัวเขา เคยดูหนังก็เล่าจากหนังให้เห็นภาพ หรือจะไปโบสถ์นอร์ทเทอร์ตาม สวยจัง มีประวัติอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่มีความหมาย ต้องบอกว่านอร์ทเทอร์ตามสร้างในปี 1835 ตรงกับสมัยสุโขทัย รัชกาลพ่อขุนรามคำแหง ปีนี้พ่อขุนรามฯ ทำอะไร สลักศิลาจารึกหลักที่ 1 อยู่ใจ ลูกคำเข้าใจเลย แต่ถามว่าเหนื่อยไหมเหนื่อยสิ เพราะเราต้องทำการบ้านเยอะ” (คุณเกียรติบำรุง)

“ผมคิดว่าวัฒนธรรมมันเป็นมิติหลายๆ มิติประกอบกัน ซึ่งเราจะรู้ด้านเดียวไม่ได้ อย่างเราไปดูภาพจำลองอยู่อย่างเนี่ย ถ้าเรามีความรู้เรื่องวรรณกรรม เราก็จะสามารถเชื่อมโยงความรู้เรื่องวรรณกรรมกับเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ แทนที่จะบอกว่าพระรามกับทศกัณฐ์รบกันแล้วก็มีหนุมานเข้ามาอะไรอย่างนี้ เราก็จะสามารถถกวรรณกรรมเข้ามากล่าวอ้างประกอบได้ หรือเชื่อมโยงไปสู่เรื่องของนาฏศิลป์ เพราะฉะนั้นเรื่องของวัฒนธรรมมันมีมิติ ถ้าเรารู้หลายๆ มิติ มันจะทำให้การนำชมหรือว่าการถ่ายทอดความรู้เนี่ย มีสีสันมากขึ้น ซึ่งความรู้นอกห้องเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญบวกกับทักษะการสื่อสาร และผมเชื่อมั่นว่าการเรียนรู้อย่างเป็นระบบนั้นยังมีความจำเป็นอยู่นะเป็นเรื่องสำคัญ” (คุณชัยชนะ)

3. ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ที่ถูกต้อง เพื่อเตรียมรับและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดได้ เนื่องจากมัคคุเทศก์ถือว่าเป็นผู้ส่งผ่านวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นจึงจำเป็นต้องมีความรู้การเป็นมัคคุเทศก์อย่างถูกต้อง ทั้งยังปลูกฝังให้มัคคุเทศก์มีความภาคภูมิใจในฐานะผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำได้ด้วยการเข้าอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ ซึ่งจะมีการจัดอบรมและด้วยการได้รับระลึกถึงจริยธรรมของการเป็นมัคคุเทศก์อยู่เสมอ

“มัคคุเทศก์ทุกคน “ควร” (เน้นเสียง) ที่จะต้องมีความรู้และพูดอธิบายเรื่องวัฒนธรรมไทยได้ เพราะฉะนั้นการอบรมมัคคุเทศก์เนี่ยที่เห็นว่าทุกสถาบันจัดเนี่ย ก็มีเฉพาะการอบรมเพียงทฤษฎี ไม่มีการอบรมจริยธรรมหรือสิ่งที่ควรมี ควรเป็น ควรรู้ ซึ่งตรงนี้ไม่มีใครพูด สิ่งเหล่านี้เนี่ยมันเป็นเครื่องประกอบของมัคคุเทศก์แต่ละคน ซึ่งทำให้มัคคุเทศก์แต่ละคนมีเสน่ห์ต่างกันครับ” (คุณเกียรติบำรุง)

“จริยธรรมในมัคคุเทศก์ในการถ่ายทอดความรู้อย่างถูกต้องนั้นสำคัญมากนะครับ ไม่ใช่ว่าเป็นมัคคุเทศก์เพื่อได้รับค่าตอบแทนเท่านั้น จะบรรยายก็ต้องให้ถูกต้อง เดียวนี้มองข้ามกันเยอะ ไม่อ่านไม่ค้น ไม่ภูมิใจในอาชีพของตนเอง ซึ่งไม่ดีเลย เราทำงานทุกอย่างเราต้องภูมิใจในงานของเรานะ รวมถึงมีความรับผิดชอบในการทำงานที่ตนเอง ซึ่งปัจจุบันนี้แทบไม่มีใครมาสนใจเรื่องจริยธรรม อะไรได้ก็เอา” (คุณสวัสดิพงศ์)

4.รู้และเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดย การตระหนักรู้ถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ อาจใช้การฟังการบอกเล่าประสบการณ์อื่นที่เกี่ยวข้องจากพระกษัตริย์หรือผู้ที่ทำงานถวายแด่พระบรมวงศานุวงศ์

“ทรงมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนนายร้อยทัศนศึกษาในพระบรมมหาราชวังเมื่อจบออกมาเป็นรัชของชาติไทย ปกป้องดูแลประชาชนและพระราชบัลลังก์ นักเรียนเหล่านี้จะต้องรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านงานศิลปะ ผ่านงานสถาปัตยกรรม ผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งความผูกพันระหว่างสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาชน” (คุณเกียรติบำรุง)

“พระเจ้าอยู่หัวในทุกรัฐกาลทั้งอดีตและปัจจุบันอยู่กับหัวใจของเราอยู่กับคนไทยอยู่กับใจของเราตลอดเวลาไม่เคยหนีหายไปไหนเลย ในลมหายใจของเราทุกลมหายใจทุกอณูของลมหายใจมีพระเจ้าอยู่หัว” (คุณเกียรติบำรุง)

“ด้วยสายพระเนตรอันกว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ส่งเสริมการศึกษา การเรียนรู้แก่ประชาชนชาวสยาม เราต้องเข้าใจบริบทของคนสมัยก่อนว่า ความรู้เป็นสิ่งที่หวงแหน อย่างเช่นตำรายาที่ไม่ได้นำมาเปิดเผยกันง่ายๆ จะเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดให้กันเฉพาะคนในตระกูลเท่านั้น ดังนั้น การที่พระมหากษัตริย์ทรงให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตต่างๆ ชำระข้อมูลเหล่านี้ แล้วนำมาจดจารในสถานที่สาธารณะ ทำให้ประชาชนทั่วไปมีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องต่างๆ ทั้งพระพุทธศาสนา ตำราแพทย์ วรรณศิลป์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ตลอดจนความรู้ในด้านประเพณีด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคมศาสตร์ว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดมิได้” (คุณชัยชนะ)

การพัฒนาความรู้ทั้ง 4 ด้านที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนแต่เป็นการเพิ่มพูนศักยภาพทางความรู้ของความเป็นมรดกเทศก์วัดวังเป็นอย่างยิ่ง ส่งผลให้ข้อมูลนอกจากมีความน่าเชื่อถือ ความน่าสนใจแล้วนั้นยังเป็นมนต์เสน่ห์พิเศษของมรดกเทศก์ ซึ่งเป็นเหมือนแม่เหล็กดึงดูดให้ผู้สนใจได้มาเข้ามาเรียนรู้จากความรู้ความสามารถของมรดกเทศก์วัดวัง อย่างที่ได้กล่าวไปว่ามรดกเทศก์วัดวังนั้นก็เหมือนกับกระบอกเสียงเฉพาะด้านที่ส่งต่อความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจ การที่มรดกเทศก์วัดวังทำการพัฒนาความรู้ของตนเองตลอดเวลา ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลที่ถูกต้องด้วยนั่นเอง

5.2 การพัฒนาด้านเจตคติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีพมรดกเทศก์วัดวัง

1.มีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย เป็นโครงสร้างพื้นฐานความคิดที่สำคัญมาก โครงสร้างหนึ่ง โดยการตระหนักรู้ความสำคัญของชาติ ชาติเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมมวลชนให้เป็นปึกแผ่นขึ้น หากมีความภาคภูมิใจแล้วไซ้ร้ คนในชาติก็จะมุ่งเพื่อผลประโยชน์ของชาติมากกว่าโดยปราศจากประโยชน์แห่งตน ชาติก็สงบร่มเย็น สังคมก็จะน่าอยู่และสงบสุข

“ความเป็นชาติคือกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม เชื้อชาติ หรืออาจจะใช้ภาษาเหมือนหรือคล้ายกัน แล้วความเป็นชาติไทยล่ะ ความเป็นชาติไทยคือการผสมผสานวัฒนธรรมบริเวณ

ใกล้เคียงของประเทศเรา เช่นจากอาณาจักรขอม ผสมผสานจนสร้างเป็นวัฒนธรรม ภาษา สถาปัตยกรรมขึ้น ซึ่งกว่าชาติจะดำรงมาได้ทุกวันนี้ก็มีการเสียสละของคนในชาติเพื่อการดำรงอยู่” (คุณเกียรติบำรุง)

“ความภูมิใจในความเป็นชาติไทย ก็คล้ายมีชาตินิยมนะครับ เราภูมิใจในชาติเรา เหมือนที่ญี่ปุ่นภูมิใจในความประเทศของเขา สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนไทยเราขาดในการตระหนักเกี่ยวกับความเป็นชาติและความภูมิใจในชาติ ซึ่งต้องทำการปลูกฝังและสร้างขึ้น เพื่อหล่อหลอมความเป็นชาติให้ดำรงอยู่ในประชากรในชาติ” (คุณผดุงไผท)

2.มีความรักในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบันหลักของประเทศไทยคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งดำรงอยู่ตั้งแต่ยุคสุโขทัย จนเป็นราชอาณาจักรไทยอย่างในปัจจุบัน การดำรงอยู่ของสามสถาบันหลักของชาติ เป็นทั้งศูนย์รวมทางจิตใจ ศูนย์รวมพลังของประชาชน ศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของคนในประเทศ การปลูกฝังความรักในสถาบันหลักของชาติจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องปลูกฝังแก่คนในชาติ โดยวิธีเริ่มต้นอย่างง่าย ๆ ผ่านการเล่าเรื่องเพื่อให้คนในชาติตระหนักถึงคุณค่า เช่น สถาบันชาติ เราจะยืนตรงเคารพธงชาติ เราต้องอธิบายเหตุผลว่าชาตินั้นสำคัญอย่างไร ทำไมเราจึงเคารพธงชาติ ให้เหตุผลกับคนในประเทศว่าทำไมจึงต้องมีความเคารพต่อสถาบันชาติ เป็นต้น

“ผมว่าการปลูกฝังความรักในสถาบันหลักทั้งสามของชาติเนี่ย ในกรณีของผมคือ ครอบครัวใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาก เราได้ตระหนักรู้อยู่แล้วว่าทำไมเราจึงเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์มาก เพราะสถาบันพระมหากษัตริย์ทำเพื่อคนในชาติ ผมก็จะนำเรื่องราวในประสบการณ์ชีวิตของผมเนี่ยบรรยายให้คนฟัง ให้เขาตระหนักและคิดตามเรา ไปว่าสิ่งที่เราพูดเป็นจริงเช่นนั้นหรือไม่อย่างไร” (คุณเกียรติบำรุง)

“สามสถาบันหลักนี้มีความเกี่ยวข้องกันจนทำให้เราเติบโตมาได้ถึงทุกวันนี้เนี่ยครับ เราอยู่ดีมีสุขในชีวิตได้ทุกวันนี้เพราะการดำรงอยู่ของสามสถาบันนี้ ครอบครัวและสถาบันการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมความรักในสามสถาบันหลักนี้ได้ อย่างผมเนี่ยศึกษาเรื่องราวของทั้งสามสถาบันหลัก ทั้งคำสอนในแต่ละศาสนา เรื่องราวความเป็นชาติ ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ผมมักจะถ่ายทอดแนวคิดที่มีต่อทั้งสามสถาบันนี้ให้ลูกศิษย์ในมหาวิทยาลัยหรือลูกทัวร์ฟังอยู่เสมอ เพราะเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องที่ควรปลูกฝัง” (คุณผดุงไผท)

“สถาบันหลักทั้งสามเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน การปลูกฝังความรักทั้งสามสถาบันให้กับประชาชนจะเกิดเป็นความรักและภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก ๆ ต่อการคงอยู่ของประเทศ การบอกกล่าวเล่าต่อเรื่องราวความสำคัญของสามสถาบันจึงเป็นหน้าที่ที่ทุกคนควรทำนะ คือทุกคนควรตระหนัก ไม่เฉพาะมีแค่คุณเทศก์วัดวังเท่านั้น แต่ต้องเผยแพร่ให้เขาเล็งเห็นความสำคัญด้วยความเข้าใจด้วย ไม่ใช่แค่พูดเฉย ๆ แต่ต้องอธิบายเหตุผลว่าทำไมคุณต้องเทิดทูนสถาบันหลักทั้งสาม” (คุณชัยชนะ)

การมีความภาคภูมิใจในชาติไทยและมีความรักยิ่งต่อ 3 สถาบันหลักของชาติ ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นการปลูกฝังเจตคติด้านบวกให้กับมัคคุเทศก์วัดวังเอง อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและความรักต่อสถาบันหลักของชาติ เพราะสังคมจะอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขได้นั้นก็ต้องเกิดจากการที่พสกนิกรเกิดทุนในสถาบันหลัก มัคคุเทศก์วัดวังก็เป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเหล่านี้ให้กับประชาชนได้ พร้อมกันนั้นมัคคุเทศก์วัดวังนั้นเมื่อมีเจตคติด้านความภาคภูมิใจในชาติและความรักในสถาบันหลักแล้วทุกครั้งที่มัคคุเทศก์วัดวังทำการบรรยายความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือประวัติศาสตร์อันเกี่ยวเนื่องกับสถาบันหลักแล้วก็จะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจอันดีให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย

5.3 การพัฒนาด้านทักษะในการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

1) **ทักษะการสื่อสาร** มัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่ต้องใช้ทักษะสื่อสาร ต้องมีทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน เพราะต้องบรรยายด้วยความเข้าใจ ต้องฟังสิ่งที่ลูกทัวร์ถาม ต้องมีการอ่านบททวนหรือเพื่อเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอพร้อมทั้งต้องมีทักษะในการอ่านความคิดความรู้สึกคนที่มาเป็นลูกทัวร์ด้วย และทักษะการเขียนวาดนั้นก็ก็เป็นทักษะสำคัญที่จะทำให้ลูกทัวร์มีความเข้าใจเพิ่มขึ้นได้อีกด้วยโดยการวาดภาพให้ลูกทัวร์เข้าใจ การจะมีทักษะต่าง ๆ ที่กล่าวมาเหล่านั้น อาจจะต้องผ่านการฝึกฝนบ่อย ๆ ทั้งการพูด ฟัง อ่าน เขียน และวาด เป็นต้น

“อาจารย์ของผมเป็นคนหนึ่งที่เป็นแรงบันดาลใจในการบรรยายของผม เพราะอาจารย์มีพรสวรรค์เหลือเกิน พูดภาษาอังกฤษได้ดี พูดภาษาฝรั่งเศสได้ดี พูดภาษาไทยได้ดี และวาดรูปได้สวยงาม บรรยายไปสเก็ตช์ภาพไปด้วย ผมก็ได้นำวิธีนี้มาใช้ บางทีเราก็ต้องเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาให้ความสนุก มีความรื่นรมย์แฝงอยู่ในการบรรยายด้วย เราไม่ใช่ นักบรรยายเชิงวิชาการ แต่ได้รับการยกย่องว่า edutainer คือ education+entertainert” (คุณเกียรติบำรุง)

2) **ทักษะการแก้ปัญหา** การทำงานในแต่ละอาชีพจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ มัคคุเทศก์ก็เป็นงานหนึ่งที่จะต้องแก้ปัญหาเกิดขึ้น ดังนั้นทักษะการแก้ปัญหาจึงเป็นส่วนสำคัญมากที่มัคคุเทศก์จะต้องมีทุกคนเพื่อให้การทำงานสามารถลุล่วงผ่านไปได้ ทักษะนี้ก็สามารถทำได้จากการฝึกปฏิบัติอยู่เป็นประจำ

“เวลาที่เรารายบรรยาย เราต้องดูหน้าลูกทัวร์ว่าเขาเบื่อเราหรือเปล่า ถ้าเขาขยับตัว เริ่มเบื่อหน่าย เราก็ต้องเปลี่ยนเรื่อง ไม่ใช่ยืนที่ชี้เล่าต่อจนจบ เราต้องดูอารมณ์ของลูกทัวร์ บางทีลงเครื่องมา 3-4 ทุ่ม เราก็ไม่บรรยายบอกว่าผมเหนื่อย เราจะไม่น่าว่าลูกค้าเหนื่อย พรุ่งนี้เข้าต้นมาสดชื่นค่อยคุยกัน ต้องคิดและดูว่าเขาจะพร้อมรับไหม หรือบรรยายแล้วบางคนทำหน้าสงสัย เพราะพื้นแต่ละคนไม่เท่ากัน ผมมีชื่อเสียงว่าอธิบายได้ละเอียด ตรงที่เราทำความเข้าใจเห็นภาพเลย มองตาทุกคนจนเห็นรู้ว่าเหมือนกันหมดแล้ว ถึงจะไปพร้อมกัน” (คุณเกียรติบำรุง)

“ผมพบว่าคนไทยเป็นชาติที่ไม่ค่อยมีปัญหา เพราะส่วนมากจะเข้าใจ หรือว่าถ้าเขาเข้าใจหรือไม่เข้าใจเขาก็จะมีความเคารพในระดับหนึ่ง แต่นักศึกษาต่างชาติโดยเฉพาะเด็กอเมริกันซึ่งเขาจะห่างไกลกับเรามาก ด้วยความที่ผมอยู่สหรัฐอเมริกา 7-8 ปี ผมก็จะรู้ว่าวิธีที่จะอธิบายเขาเนี่ยควรจะเป็นอย่างไร เราจะดึงความคิดเขาให้เข้ามาใกล้ความคิดกับเรา แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจด้วยการยกตัวอย่างหรือว่าการหาเหตุผลอะไรต่างๆ เพราะว่าชาวต่างชาติเนี่ยเขาสามารถทำความเข้าใจได้หากเรามีเหตุผลให้กับเขา” (คุณชัยชนะ)

3) ทักษะการพุดจูงใจคน เป็นทักษะที่มีความสำคัญเพื่อการปลูกฝังหรือให้คนตระหนักในคุณค่าของเป้าหมาย เนื่องจากคนเราย่อมมีประสบการณ์หรือสิ่งที่พบเห็นแตกต่างกัน การพุดจูงใจจึงเป็นส่วนสำคัญในการดึงความคิดของผู้ฟังให้รับฟังและเข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดได้นำเสนอ ทำได้ด้วยการฝึกปฏิบัติบ่อย ๆ นั่นเอง

“ผมเป็นคนที่มีหลายท่านชมว่าพุดดี บรรยายดี สามารถโน้มน้าวจิตใจลูกทัวร์ให้คล้อยตามตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์โบราณคดี รวมถึงสถาบันหลักทั้งสามของชาติ หลายท่านที่ฟังก็ถึงกับน้ำตาคลอไปด้วย ก็เป็นเรื่องดีนะครับ เราทำให้คนตระหนักซาบซึ้งถึงความสำคัญของสิ่งที่เรานำเสนอ ถือว่าประสบความสำเร็จ ลูกทัวร์หลายคนที่ผมเจอตั้งแต่เด็กจนทุกวันนี้เข้ามาเรียนทางประวัติศาสตร์ที่เมืองนอก เพราะฟังจากเราแล้วเขาชอบและตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ ก็เป็นเรื่องดี” (คุณเกียรติบำรุง)

“หลายครั้งผมไปบรรยายในเรื่องพระมหากษัตริย์เนี่ย ต้องยอมรับทุกคนมีพื้นความรู้ไม่เท่ากัน มีความเข้าใจไม่เหมือนกัน แต่ผมอธิบายจบปุ๊บ โห น้ำตาคลอซาบซึ้งในสิ่งที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ทำเพื่อคนในชาติ ผมคิดว่าเท่านี้ผมก็ดีใจที่เราประสบความสำเร็จที่ทำให้คนไทยเราได้ซาบซึ้งในความสำคัญของสถาบันหลักของชาติ” (คุณสวัสดิพงศ์)

4) ทักษะการคิดวิเคราะห์ เป็นทักษะที่สำคัญของมัคคุเทศก์ในการช่วยให้สามารถอธิบายเรื่องราวได้อย่างเป็นลำดับเพราะเนื้อเรื่องที่ใช้ในการบรรยายนั้นได้ผ่านคิดวิเคราะห์มาแล้ว ทำได้ด้วยการฝึกการวิเคราะห์จากอากัปกริยาของลูกทัวร์ การดูวิดีโอตัวอย่างของมัคคุเทศก์มืออาชีพ การสังเกตวิธีการแก้ปัญหา ในขณะที่เป็นผู้ช่วย เป็นต้น

“เราต้องกลั่นกรองความรู้และตกตะกอนความรู้ให้เป็นความรู้ของเรา ต้องวิเคราะห์สังเคราะห์ได้ แล้วก็นำมาปรับใช้กับลูกทัวร์แต่ละกลุ่ม โดยดูว่ากลุ่มใดควรใช้คำบรรยายเรื่องใดแบบใด” (คุณผดุงไผท)

“พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเวลาจะเทศน์เนี่ยท่านจะเทศน์ให้ถูกต้องตามพุทธบริษัทที่มาฟัง จะเห็นว่าบทพระธรรมเทศนามีข้อสรุปเดียวกัน แต่มีหลายสิบเรื่อง ท่านจะยกเรื่องให้ตรงกับพุทธบริษัทที่มาฟัง ผมเองก็ใช้วิธีนี้ในการบรรยาย เลือกเรื่องที่จะเล่าให้ตรงกับกลุ่มคน เรานำเทียนนักษัตรกิจ ก็พูดเน้นในเรื่องของเศรษฐกิจสังคมในประวัติศาสตร์ ไม่ต้องไปยกเรื่องจารึกหรือเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องมาพูด ต้องดูกลุ่มคนฟัง ก็จะทำการเล่าเรื่องสนุกทั้งเราก็นสนุกลูกทัวร์ก็สนุกไปด้วย” (คุณเกียรติบำรุง)

ทักษะการสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการพุดจูงใจคน และทักษะการคิดวิเคราะห์ เป็น 4 ทักษะสำคัญที่มัคคุเทศก์วัดวังสามารถส่งเสริมให้แก่ตนเองและใช้ในการพัฒนาศักยภาพแห่งตน เพราะทั้ง 4 ทักษะนี้เป็นปัญหาสำคัญที่มัคคุเทศก์วัดวังบางท่านพบเจออยู่เสมอ การเสริมสร้างทักษะเหล่านี้จะลดความผิดพลาดในการทำงานของมัคคุเทศก์วัดวัง “ต้องสื่อสารได้ เข้าใจและชัดเจน, รู้จักวิธีการแก้ไขปัญหาทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและเตรียมรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น, การโน้มน้าวผู้ฟังให้เข้าใจและคล้อยตาม, การเข้าถึงเข้าอกเข้าใจผู้ร่วมการเดินทางและรู้ว่าควรพูดเนื้อหาใดแก่ใครหรือกลุ่มใดเพื่อความเหมาะสม” ทั้ง 4 อย่างที่ได้กล่าวไปเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะของมัคคุเทศก์วัดวังให้มีศักยภาพสูงสุดและเหมาะแก่การเป็นกระบอกเสียงของประเทศไทยนั่นเอง

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความเป็นมรดกเทศก์วัดวัง : กรณีศึกษามรดกเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษา รูปแบบและกระบวนการการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมรดกเทศก์วัดวัง (2) ศึกษา กลวิธีการ ถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมรดกเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไป ยังมรดกเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ และ (3) ค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำงานของวิชาชีพมรดกเทศก์วัดวัง ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย ในการศึกษาครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิง คุณภาพ (Qualitative Research) แบบการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) และใช้การเลือก กรณีศึกษาแบบ Instrumental Cases เป็นวิธีการในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการเลือกกรณีศึกษาที่เป็นตัวแทนของกลุ่มวิชาชีพเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนข้อสรุปในการตอบ วัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ครบทุกข้ออย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยไม่ได้มุ่งเปิดเผยรายละเอียดของกรณี ใดกรณีหนึ่งเป็นสำคัญ โดยผู้วิจัยได้เลือกกรณีศึกษา 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มมรดกเทศก์วัดวังมืออาชีพ จำนวน 2 ราย กลุ่มมรดกเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ จำนวน 2 ราย โดยการนำเสนอข้อมูลในบทที่ 5 มีดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย
2. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

ในกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกรณีศึกษา เป็นมรดกเทศก์วัดวังในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญใน เรื่องนี้มายาวนาน เรียกได้ว่าเป็น Information – Rich Cases หรือกรณีศึกษาที่สามารถตอบ วัตถุประสงค์การวิจัยอย่างละเอียด ครบถ้วนและสมบูรณ์ที่สุดในทุกช่วงระยะของการถ่ายทอดทาง สังคมเชิงวิชาชีพ โดยผู้วิจัยได้แบ่งการเลือกกรณีศึกษาเป็น 2 กลุ่ม คือ

ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 1 คือ มรดกเทศก์วัดวังมืออาชีพ เป็นมรดกเทศก์วัดวังที่มีความรู้ ความสามารถในการพานักท่องเที่ยวชมจุดต่าง ๆ ในเขตวัดวังซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็น ประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม และยังเป็นผู้ที่มี คุณสมบัติหลักที่สำคัญ คือ เป็นผู้ประกอบวิชาชีพมรดกเทศก์วัดวังตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ได้รับการ ยอมรับจากกลุ่มมรดกเทศก์ร่วมวิชาชีพ ได้รับรางวัลมรดกเทศก์ดีเด่นของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รวมทั้งเป็นผู้ที่ได้ผ่านการนำเที่ยว หรือนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาว ต่างประเทศ เป็นผู้ที่สามารถนำเที่ยวได้มากกว่า 2 ภาษาขึ้นไป (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และ ภาษาอื่นๆ) และยังเป็นมรดกเทศก์มืออาชีพอิสระ (Freelance Professional Tour Guide) อีกด้วย

ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 2 คือ มัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ มัคคุเทศก์วัดวังที่มีความรู้ความสามารถในการพานักท่องเที่ยวชมจุดต่าง ๆ ในเขตวัดวังซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ฯลฯ โดยมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ เป็นผู้ประกอบวิชาชีพมััคคุเทศก์วัดวังตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 10 ปี เป็นสมาชิกในกลุ่มของมััคคุเทศก์วัดวังที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มที่ 1 และเป็นผู้ได้รับการยอมรับหรือได้รับการคัดเลือกจากผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มที่ 1 (เป็นศิษย์เอก) ในฐานะผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความเป็นมััคคุเทศก์วัดวัง

พื้นที่วิจัยในการวิจัยครั้งนี้มี 2 สถานที่คือ 1.บริเวณวัดในเขตกรุงเทพมหานคร 2.บริเวณวังในเขตกรุงเทพมหานคร

โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการเลือกกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กรณีศึกษาที่มีคุณลักษณะตรงตามที่กำหนดไว้โดยพิจารณาจากประวัติของกรณีศึกษา ทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก และจากผลการสำรวจ “มััคคุเทศก์ต้นแบบในดวงใจ” โดยทำการศึกษาจากมััคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพ (กลุ่มที่ 1) จำนวน 2 ราย และมััคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ 2 ราย

2. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ได้แก่

2.1 รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมััคคุเทศก์วัดวัง โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ

- 1) ช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมััคคุเทศก์วัดวัง
- 2) ช่วงการประกอบวิชาชีพเป็นมััคคุเทศก์วัดวัง
- 3) ช่วงระยะความมั่นคงในวิชาชีพของมััคคุเทศก์วัดวัง

2.2 กลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมััคคุเทศก์วัดวัง ทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไปยังมััคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ สามารถแบ่งออกได้เป็น

- 1) การถ่ายทอดทางสังคมเป็นรายบุคคล
- 2) การถ่ายทอดทางสังคมแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- 3) การถ่ายทอดทางสังคมแบบลำดับขั้นตอนและแบบไม่เป็นขั้นตอน
- 4) การถ่ายทอดทางสังคมแบบมีตัวแบบและไม่มีตัวแบบ

2.3 แนวทางการพัฒนาการทำงานของมััคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- 1) การพัฒนาด้านความรู้ของมัคคุเทศก์วัดวัง
- 2) การพัฒนาด้านเจตคติของมัคคุเทศก์วัดวัง
- 3) การพัฒนาด้านทักษะของมัคคุเทศก์วัดวัง

โดยการอภิปรายผลจะเป็นการเทียบเคียงผลการศึกษากับองค์ความรู้ที่เคยทำการศึกษามาแล้วทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่สามารถเทียบเคียงได้ และข้อค้นพบที่ปรากฏขึ้น ที่ไม่สามารถอธิบายได้ตามแนวคิดทฤษฎีเท่านั้น เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาในเชิงวิชาชีพที่มีความแตกต่างทางด้านบริบทจากการศึกษาที่เคยมีมาแล้ว ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดย มีการนำเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง พบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ช่วงระหว่างการทำงานประกอบวิชาชีพเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง และช่วงระยะความมั่นคงในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง

จากผลการศึกษาพบว่า รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง นั้นพบว่ามีขึ้นตั้งแต่ช่วงชีวิตในวัยเด็ก ทั้งบริบทของครอบครัว สถาบันการศึกษาตั้งแต่ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา ซึ่งการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพนี้ มีการถ่ายทอดเนื้อหาที่สำคัญที่มีผลต่อการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เป็นการถ่ายทอดทางอ้อมจากตัวแบบที่เกิดขึ้นในบริบทของครอบครัว ได้แก่ การที่คนพ่อได้แสดงให้เห็นตัวอย่างพร้อมให้คำแนะนำ เกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ภายในวัง การพาไปดูการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น โขน ละคร ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ซ่อนอยู่ นอกจากนี้ยังได้รับการถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องราวคุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต รวมทั้งการพาไปสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด วัง พร้อมกับการเล่าเรื่องประวัติและความสำคัญของที่นั้น ๆ ซึ่งถือเป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่กลุ่มมัคคุเทศก์วัดวังมีอาชีพ และมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก จนสามารถนำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้นั้น มาประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังในปัจจุบันได้ สอดคล้องกับแนวคิดของซูเปอร์ (Super. 1975) ในช่วงระยะเจริญเติบโต (Growth Stage) ที่เด็กตั้งแต่เกิดถึง 14 ปี ลักษณะทั่ว ๆ ไป ได้แก่ การพัฒนาอัตมโนทัศน์ด้วยการเลียนแบบจากบุคคลสำคัญในครอบครัว ซึ่งเป็นพื้นฐานในความสนใจในวิชาชีพระยะต่อไป และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ การมปราชญ์ (2553) ที่มีผลการวิจัยว่าตัวแทนในการอบรมกลุ่มเกลาทางการเมืองด้านจริยธรรม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า สถาบันการศึกษา มีส่วนสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของ มัคคุเทศก์วัดวัง ที่ได้ช่วยปลูกฝังความชื่นชอบ ความรู้ และทักษะต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานสู่การเป็น มัคคุเทศก์วัดวังในปัจจุบัน กล่าวคือ ในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มัคคุเทศก์วัดวังจะ ได้รับการปลูกฝังการมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นผู้ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ผ่านการรับ ฟังการบรรยายประวัติของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมกับการได้เห็นสถานที่ จริง การมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นผู้ส่งผ่านข้อมูลอันดีงามของพระมหากษัตริย์ไทยให้ทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติได้รับทราบ ซึ่งข้อมูลนี้ก็จะคงอยู่อย่างยืนยาวสืบไป ทั้งยังชอบการท่องกลอน อ่าน ออกเสียงตามที่ครูได้อ่านให้ฟัง และให้ออกเสียงตามเพื่อการอ่านอย่างถูกต้อง การได้อ่านนิยาย ประวัติศาสตร์ต่างๆ แสดงให้เห็นว่ามัคคุเทศก์วัดวังเริ่มมีความชอบในการที่จะได้เป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์นี้

ผลการศึกษาข้างต้นนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของซูเปอร์ (Super, 1975) ในระยะ เจริญเติบโต (Growth Stage) อายุ 11-12 ปี จะมีความสนใจในวิชาชีพมากขึ้น โดยความสนใจขึ้นอยู่กับ ความพึงพอใจในกิจกรรมที่ทำ และเริ่มพิจารณาความสามารถของตนเอง โดยมัคคุเทศก์วัดวัง ส่วนใหญ่จะชอบการอ่าน เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ไทย สภาพ สังคมในอดีต รวมทั้งยังชื่นชอบการฝึกพูด ฝึกอ่านออกเสียงให้ถูกต้อง การรับฟังและชื่นชมสถานที่ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของไทย โดยมีวิชาที่ชื่นชอบคือ ภาษาไทย และ วิชาสังคมศึกษา มีความตั้งใจและสนุกกับการเรียน จนทำให้ได้คะแนนดีในวิชาเหล่านี้ และได้รับความชื่นชมจากคุณครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียนตลอดมา สอดคล้องกับทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตน (Self-efficacy) ที่ แบนดูรา (Bandura, 1975: 2-3) ได้กล่าวไว้ว่า ผลของการกระทำเกิดจากความคาดหวังใน ความสามารถของตนเอง กับความคาดหวังในผลลัพธ์ของการกระทำ โดยบุคคลจะกระทำพฤติกรรม ใดสำเร็จนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้สึกว่าตนมีความสามารถที่จะทำได้ และบุคคลคาดหวังว่า พฤติกรรมที่ทำแล้วเกิดผลที่ดีกับตนเองย่อมทำให้พฤติกรรมนั้นมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ซึ่งการเป็น มัคคุเทศก์วัดวังนั้น เป็นเพราะการมีพื้นฐานที่ดีทางด้านการออกเสียง การพูด ทำให้สามารถนำมา ประยุกต์ใช้กับการทำหน้าที่มัคคุเทศก์วัดวังในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี สร้างความน่าเชื่อถือของตนเอง ทำให้บุคคลรอบข้างเคารพนับถือ

ทั้งนี้การได้รับการถ่ายทอดทางสังคมจากครูในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก็ยังมีส่วน สำคัญในการตัดสินใจเลือกสายการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอีกด้วย มัคคุเทศก์วัดวัง ส่วนใหญ่เลือกเรียนในสายสังคม เนื่องจากความชอบในลักษณะของวิชาที่มีการเรียนรู้เรื่องราว ประวัติศาสตร์ และสังคมต่าง ๆ ของประเทศไทยในอดีตและปัจจุบัน แต่ก็จะมีบางรายที่เลือกเรียน สายวิทยาศาสตร์ตามความต้องการของพ่อแม่ สอดคล้องกับแนวคิดของซูเปอร์ (Super, 1975) ใน ระยะสำรวจ (Exploration Stage) ที่ในระยะนี้บุคคลจะสำรวจตัวเองและสำรวจวิชาชีพเพื่อแสวงหา ข้อมูลและประสบการณ์ ซึ่งได้จากกิจกรรมในโรงเรียน การทำงานพิเศษ โดยในช่วงอายุ 15-17 ปี จะมีการทดลองเลือกวิชาชีพโดยอาศัยหลักเหตุผลหลายประการ เช่น ความสนใจ ความสามารถ ความต้องการของตนเอง แต่จะยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกวิชาชีพที่แน่นอน มัคคุเทศก์วัดวังกลุ่มนี้ ได้มีการ

สำรวจตัวเองและทราบว่า ชื่นชอบเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ของประเทศไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์จึงได้ตัดสินใจเลือกเรียนทางด้านโบราณคดี เพราะคิดว่าจะทำให้ได้ใกล้ชิดกับเรื่องราวของสถาบันพระมหากษัตริย์ มีการเลือกเรียนทางด้านสื่อสารมวลชน เพราะความชื่นชอบในการพูด การแสดงออกผ่านทางสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์และมีการเลือกเรียนด้านการท่องเที่ยวโดยตรงตามความชอบของตนเอง

ในระหว่างการสำรวจ (Exploration Stage) ช่วงระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ในช่วงอายุ 18-21 ปี จะเป็นระยะที่บุคคลพิจารณาเลือกวิชาชีพตามปัจจัยต่างๆ ที่เป็นจริง เช่น โอกาสที่จะได้ประกอบวิชาชีพนั้น ๆ ในระยะนี้บุคคลเริ่มฝึกหัด หรือศึกษาเฉพาะด้าน เช่นเดียวกับชีวิตของกลุ่มมัคคุเทศก์วัดวังในระดับอุดมศึกษาที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านการแสดงตัวอย่างจากรุ่นพี่ การถ่ายทอดผ่านการให้เห็นสถานการณ์จริงในการทำงาน จากรุ่นพี่และครูในเรื่องการเป็นมัคคุเทศก์ในสถานการณ์ต่าง ๆ และได้รับการถ่ายทอดทางสังคมผ่านการช่วยงานที่ได้ไปเป็นผู้ช่วยในการทำทัวร์ และการสอนของครูในเรื่องวิชาพื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ทั้งในทางทฤษฎี และในทางปฏิบัติ ทำให้ได้เรียนรู้เทคนิคในการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี ลักษณะการใช้ชีวิตของการเป็นมัคคุเทศก์ บุคลิกภาพที่จำเป็นสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์ และยังมีการได้รับทราบลักษณะการประกอบวิชาชีพมัคคุเทศก์ บุคลิกภาพ และทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมัคคุเทศก์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมพล มาสุปรีดี (2548) ที่พบว่าผู้ประกอบการวิชาชีพตัวตลก รู้จักวิชาชีพตัวตลกผ่านสื่อ เช่นภาพยนตร์ต่างประเทศ รายการโทรทัศน์ ซึ่งมัคคุเทศก์วัดวังก็ได้เห็นภาพการเป็นมัคคุเทศก์จริงผ่านจากสื่อโทรทัศน์เช่นเดียวกัน

โดยในช่วงนี้มัคคุเทศก์วัดวัง เริ่มได้รับการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์ เนื่องจากการใช้ชีวิตในช่วงระดับอุดมศึกษานี้ มัคคุเทศก์วัดวังกลุ่มนี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านสถานการณ์จริง การได้เป็นผู้ช่วย การเรียนรู้ผ่านการบรรยายตามโครงสร้างหลักสูตร ทำให้มัคคุเทศก์วัดวังได้ซึมซับคุณลักษณะที่ดี บุคลิกภาพที่จำเป็น ทักษะต่างๆ ความรู้ และเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพมัคคุเทศก์เพิ่มมากขึ้น โดยพบว่าเนื้อหาที่มีการถ่ายทอดผ่านตัวแทนหลากหลายกลุ่ม ได้แก่ รุ่นพี่ในสถานศึกษา สื่อมวลชนต่างๆ ทั้งหนังสือ โทรทัศน์ ครูในสถานศึกษาต่างๆ โดยครูและรุ่นพี่ในสถานศึกษามีบทบาทในการถ่ายทอดทางสังคมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งถ่ายทอดทางสังคมโดยตรง เช่น วิชาพื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ทั้งในทางทฤษฎี และในทางปฏิบัติ รวมทั้งการถ่ายทอดผ่านการช่วยงานในสถานที่จริง ก็มีบทบาทอย่างมาก ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ไม่สามารถหาในตำราเรียนได้ ต้องอาศัยการเรียนรู้จากตัวแบบ

สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางปัญหาสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1975) มีแนวความคิดที่ว่าพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบการกระทำของผู้อื่น โดยในส่วนนี้พบว่า มัคคุเทศก์วัดวังได้ทำตามตัวแบบทางพฤติกรรม (Behavioral Modeling) ตัวแบบทางวาจา (Verbal Modeling) และตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของสมพล มาสุปรีดี (2548) ที่พบว่าตัวตลกได้รับการ

ถ่ายทอดจาก เพื่อนร่วมงาน ศึกษาจากสื่อ นอกจากนี้ในการวิจัยครั้งนี้ยังค้นพบว่า รุ่นพี่ในระดับอุดมศึกษาก็มีผลต่อมัคคุเทศก์วัดวังเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนเนื้อหา และกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคมช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ในวิชาชีพมัคคุเทศก์ในปัจจุบัน มาสรุปเป็นตาราง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน กลวิธี เนื้อหา และการนำไปประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ในช่วงการเตรียมเข้าสู่
การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง

สถาบัน	ตัวแทน	กลวิธี	เนื้อหา	การนำมาประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง
ครอบครัว	คุณย่า	ถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง	คุณงามความดีของพระมหากษัตริย์	เจตคติที่ดีต่อการได้ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์
	คุณพ่อ	การแสดงให้เห็นตัวอย่าง พร้อมให้คำแนะนำ	ประเพณีต่างๆ ภายในวัง	เกร็ดความรู้ สำหรับนำมาบรรยาย
	คุณพ่อ คุณแม่	การพาไปให้เห็นสถานที่จริง พร้อมกับเล่าเรื่องราวต่าง ๆ	ประวัติและความสำคัญ ของวัดต่างๆ (ซึ่งเป็นวัดประจำตระกูล) ประวัติความเป็นมาของศาลหลักเมือง ความสำคัญของทำน้าต่าง ๆ การเดินทางของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต ประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมภายในวัด	- ความรู้เกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของวัด และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระราชวัง สถาปัตยกรรมต่าง ๆ - มีเจตคติที่ดีต่อการได้ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ
		ปลูกฝังความรักชาติ ผ่านการเล่าเรื่อง	คุณงามความดีของบรรพบุรุษที่เกี่ยวข้องกับชาติไทย	มีเจตคติที่ดีต่อการได้ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ
		การพาไปดูการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น โขนละคร ดนตรีไทย	รายละเอียดของส่วนต่าง ๆ ภายในวัด เช่น จิตรกรรมฝาผนัง รายละเอียดของส่วนประกอบต่าง ๆ ในพระราชวัง	เกร็ดความรู้ในเรื่องประวัติ และความเป็นมาของส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในวัด และวัง
โรงเรียน	วิทยากรในวัง	บรรยายประกอบการพาไปดู	ความสำคัญของโครงการในพระราชดำริ	มีเจตคติที่ดีต่อการได้ทำหน้าที่เป็นผู้

ตาราง 2 (ต่อ)

สถาบัน	ตัวแทน	กลวิธี	เนื้อหา	การนำมาประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง
		สถานที่จริง	ประวัติของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน	ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ
	ครู	ให้ฝึกการท่องกลอน ฝึกการอ่านออกเสียง ด้วยการทำเป็นตัวอย่าง	วรรณคดีของสุนทรภู่ เช่น พระอภัยมณี นิราศต่าง ๆ	เกร็ดความรู้ประวัติศาสตร์
		บรรยาย	ประวัติศาสตร์ของวัดและวังในประเทศไทย	ความรู้เกี่ยวกับวัดและวัง
			คุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ไทย	การมีความภูมิใจในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังที่ได้เป็นผู้ส่งผ่านข้อมูลอันดีงามของพระมหากษัตริย์ไทย ให้กับประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ได้รับทราบ และคงอยู่ไปอย่างยาวนาน
		ให้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยการอ่านการแสดง	นิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง สี่แผ่นดิน ร่มฉัตรรัตนโกสินทร์ เป็นต้น	เกร็ดความรู้ทางประวัติศาสตร์
			แสดงนาฏศิลป์ เช่น การรำ ร้อง โดยบทเพลงต่าง ๆ มีการสอดแทรกประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทยไว้	เกร็ดความรู้ทางประวัติศาสตร์
	สื่อมวลชน	การแสดงตัวอย่างพร้อมการบรรยาย ผ่านทางรายการโทรทัศน์	การเป็นมัคคุเทศก์ในสถานการณ์ต่าง ๆ	ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี

ตาราง 2 (ต่อ)

สถาบัน	ตัวแทน	กลวิธี	เนื้อหา	การนำมาประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง
	พระ	บรรยายและเล่าเรื่อง	ประวัติและความสำคัญของวัด	ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดต่าง ๆ
มหาวิทยาลัย	ครู	ให้แสดงบทบาทสมมติ	-วิชาพื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ในทางปฏิบัติ	วิธีการพูดของมัคคุเทศก์ บุคลิกภาพของการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี เทคนิคในการบรรยาย
		การสอนด้วยวิธีการบรรยาย	วิชาพื้นฐานเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ในทางทฤษฎี	ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ บุคลิกภาพที่จำเป็นสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์ คุณลักษณะที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์
	รุ่นพี่	การถ่ายทอดผ่านการแสดงตัวอย่างให้ดู	การเป็นมัคคุเทศก์ในสถานการณ์ต่าง ๆ	เทคนิคในการบรรยายให้เหมาะกับลูกทัวร์ เทคนิคการเลือกเนื้อหา เพื่อมาบรรยาย
		การถ่ายทอดผ่านการทำงานจริง	ให้ไปเป็นผู้ช่วยในการออกทัวร์	ลักษณะการใช้ชีวิตของผู้ที่ทำงานเป็นมัคคุเทศก์ วิธีการที่ทำให้ลูกทัวร์แต่ละประเภท ฟังพอใจ บุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์

2) ช่วงการประกอบวิชาชีพเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง

ช่วงที่สำคัญของรูปแบบและการถ่ายทอดทางสังคมทางวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังอีกช่วงหนึ่ง คือ การเริ่มเข้าสู่โลกของการทำงานเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ซึ่งเป็นช่วงที่มัคคุเทศก์วัดวังได้มีโอกาสปฏิบัติงานจริง จากข้อมูลพบว่า สามารถแบ่งเป็น 2 แบบนั้นคือ 1.เป็นการฝึกทดลองงานตามสาขาที่เรียน 2.เป็นการตามไปช่วยรุ่นพี่ที่รู้จักในสถานที่จริง ซึ่งทำให้มัคคุเทศก์วัดวังได้เรียนรู้ในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ด้านเทคนิค ด้านบุคลิกภาพ กระบวนการทำงาน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์จริง โดยตัวแทนที่สำคัญประกอบด้วย 1.หัวหน้างาน เปรียบเสมือนอาจารย์ เนื่องจากการได้มีการแนะนำ มีการสอนผ่านสถานการณ์จริง ให้ข้อเสนอแนะจากประสบการณ์ที่ผ่านมา 2.รุ่นพี่ในที่ทำงาน เป็นผู้ที่มีการประสบการณ์ในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังมาก่อน และได้ถ่ายทอดด้วยการทำให้ดู ให้ข้อเสนอแนะ และให้มัคคุเทศก์วัดวังเผชิญปัญหาและอุปสรรคด้วยตัวเอง 3.เพื่อน คือ เพื่อนที่มาร่วมฝึกงานด้วยกัน จะมีการให้ข้อเสนอแนะ การโหวตให้คะแนนหลังจากการทำหน้าที่ในสถานการณ์จริง และ 4.วิทยากร คือ พระที่เป็นวิทยากรของวัด เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ รอบรู้ในเรื่องประวัติความเป็นมาของวัดและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ภายในวัด ซึ่งจะมาบรรยายและทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ให้เราได้สังเกตในสถานการณ์จริง สอดคล้องกับแนวคิดของแบนดูรา (Bandura, 1975.) ที่ได้กล่าวว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบการกระทำของผู้อื่น โดยในส่วนนี้พบว่า มัคคุเทศก์วัดวังได้ทำตามตัวแบบทางพฤติกรรม (Behavioral Modeling) ตัวแบบทางวาจา (Verbal Modeling) และตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของสมพล มาสุปรีดี (2548) ที่พบว่าตัวตลกได้รับการถ่ายทอดจากเพื่อนร่วมงาน ศึกษาจากสื่อ และได้รับการฝึกฝนทักษะเพิ่มเติมผ่านเพื่อนร่วมงานและรุ่นพี่

โดยตัวแทนทั้ง 4 กลุ่มได้ถ่ายทอดเนื้อหาสำคัญ ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความสำคัญของวัดและวัง เป็นเนื้อหาที่ถ่ายทอดผ่านการบรรยายจากพระวิทยากรประจำวัด 2) กระบวนการทำงานของมัคคุเทศก์วัดวัง 3) บุคลิกภาพของการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี 4) ทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญของการเป็นมัคคุเทศก์ โดยผู้วิจัยได้นำความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน เนื้อหา และกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคมช่วงการเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ในวิชาชีพมัคคุเทศก์ในปัจจุบัน มาสรุปเป็นตาราง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตาราง 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน กลวิธี เนื้อหา และการนำไปประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ในช่วงเริ่มทำงาน (ฝึกงาน)

ตัวการ	กลวิธี	เนื้อหา	การนำมาประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง
วิทยากร	บรรยาย	ประวัติศาสตร์ของสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด วัง การเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี	- ความรู้ที่เกี่ยวกับ ประวัติ และ ความสำคัญของสถานที่ - การปฏิบัติตัวในขณะที่ทำหน้าที่เป็น มัคคุเทศก์วัดวัง
	แสดงบทบาทจริง		
หัวหน้างาน	บรรยายในสถานที่จริง	- บุคลิกภาพของการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี - เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง - ทักษะต่างๆ ที่สำคัญของการเป็นมัคคุเทศก์	- การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการทำงานจริง - ความรู้ที่เกี่ยวกับ ประวัติ และ ความสำคัญของสถานที่ - ทักษะที่จำเป็นในเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เช่น การพูด การคิดวิเคราะห์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น - บุคลิกภาพของการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี - การวางตัวขณะอยู่ต่อหน้าลูกทัวร์ ประเภทต่าง ๆ
	แสดงบทบาทจริง		
	ให้ข้อเสนอแนะ		
เพื่อน	แลกเปลี่ยนความคิดเห็น		
รุ่นพี่	แสดงบทบาทจริง		

ช่วงที่สำคัญสำหรับรูปแบบและการถ่ายทอดทางสังคมของมัคคุเทศก์วัดวัง นั่นคือ ช่วงการทำงานเมื่อเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง (ระยะประกอบวิชาชีพ) โดยรูปแบบและการถ่ายทอดทางสังคมของมัคคุเทศก์วัดวังช่วงนี้ จะมีตัวแทนที่สำคัญได้แก่ 1.รุ่นพี่ คือ ผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดที่สำคัญที่สุด เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มากกว่า และเป็นผู้ที่สอนสิ่งต่าง ๆ โดยตรง และได้เรียนรู้เนื้อหาจากที่รุ่นพี่ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง การให้ฝึกในสถานการณ์จริง การให้ข้อเสนอแนะผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งมัคคุเทศก์วัดวังจะมีความเคารพในรุ่นพี่เป็นอย่างมาก 2.หัวหน้างานเปรียบเสมือนอาจารย์ เนื่องจากได้มีการแนะนำ มีการสอนผ่านสถานการณ์จริง ให้ข้อเสนอแนะจากประสบการณ์ที่ผ่านมา การให้แสดงบทบาทสมมติพร้อมทั้งให้คำแนะนำก่อนไปฝึกในสถานการณ์จริง เพื่อให้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของตนเอง นอกจากนี้ยังมีมัคคุเทศก์วัดวังบางท่านที่ฝึกการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังที่หน้ากระเจก ก่อนที่จะไปแสดงบทบาทสมมติให้กับหัวหน้างาน ที่ในกลุ่มมัคคุเทศก์มักจะเรียกกันติดปากว่า อาจารย์ และยังมีการค้นคว้าหาความรู้ โดยรวบรวมจัดทำเป็นเอกสารความรู้เกี่ยวกับประวัติของวัดวัง สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิริติ ปานศิลา (2542) ที่พบว่าเพื่อร่วมงานในวงการสาธารณสุขด้วยกัน มีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน รวมถึงหัวหน้างานที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดงาน 3.ลูกทัวร์ เป็นผู้ที่มาท่องเที่ยว และรับฟังการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับวัดและวังที่ได้ไปเที่ยวชม ก็เป็นตัวแทนในการถ่ายทอดเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ และทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงกับวัดและวังนั้นๆ ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพูดคุย ระหว่างที่เดินชมวัดและวังนั่นเอง

จากผลการศึกษาที่ได้พบว่า การถ่ายทอดเนื้อหาที่สำคัญในช่วงของการทำงานเป็นมัคคุเทศก์วัดวังนี้ ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดและวัง เพิ่มเติมจากที่เคยได้รับมาในช่วงอื่นๆ ก่อนหน้า เนื่องจากวัดและวังมีความรู้ที่เป็นทั้งเรื่องเล่า ทั้งเกร็ดประวัติศาสตร์ ทั้งในส่วนต่างๆ ที่สำคัญเช่น ฝาผนัง บานประตู ภาพวาด จึงไม่สามารถเรียนรู้ได้หมดภายในเวลาอันสั้นแต่จะค่อยๆ ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ ทั้งจากหัวหน้างาน 2) ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี เป็นข้อควรปฏิบัติ และคุณลักษณะของการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี การปฏิบัติตัวที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เนื่องจากลูกทัวร์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ชื่นชอบประวัติศาสตร์ จึงมีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สำหรับชาวต่างประเทศนั้นก็จะมีทั้งระดับนักท่องเที่ยวทั่วไป จนถึงระดับผู้นำประเทศ มัคคุเทศก์วัดวังจึงต้องมีการปฏิบัติตัวที่ดี ที่ควรระมัดระวังอยู่หลายประการ เช่น การแสดงอวัจนภาษา การใช้คำพูด การใช้สายตา เป็นต้น 3) กระบวนการทำงานจริงของการเป็นมัคคุเทศก์ ที่ไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ของวัดและวังเท่านั้น แต่ยังต้องมีการดูแลลูกทัวร์ ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่สถานที่ดังกล่าว การวางแผนพาไปในแต่ละจุด เป็นต้น 4) บุคลิกภาพที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์ คือ ลักษณะที่แสดงออกมาทั้งทางกาย สายตา ท่าทาง ในขณะที่พูด เล่าเรื่อง รวมไปถึงการแสดงท่าประกอบการบรรยายของมัคคุเทศก์วัดวังด้วย 5) ความรับผิดชอบในหน้าที่ 6) ทักษะที่จำเป็นในการทำงานเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เช่น ทักษะด้านการพูด การคิดวิเคราะห์ ลูกทัวร์แต่ละประเภท หรือวิเคราะห์ลูกทัวร์ในสถานการณ์ที่ต่างๆ กัน 7) เรื่องเล่าของสถานที่ต่าง ๆ ที่ไม่ได้มีอยู่ในตำรา แน่นอนว่า ประวัติและความเป็นมาของวัดและวังมีเป็นตำราไว้ให้ศึกษาค้นคว้า แต่เกร็ด

ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และด้านสังคม อาจไม่ได้มีการบันทึกไว้ทั้งหมด แต่สิ่งเหล่านี้สามารถได้รับการถ่ายทอดจากลูกท้าวบ้างท่านที่นำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ขณะที่ทำการเดินชมวัดวังนั่นเอง

โดยผู้วิจัยได้นำความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน เนื้อหา และกลวิธีในการถ่ายทอดทางสังคม ช่วงการทำงานเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ในวิชาชีพมัคคุเทศก์ในปัจจุบัน มาสรุปเป็นตารางมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทน กลวิธี เนื้อหา และการนำไปประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ในช่วงเริ่มทำงาน (ทำงาน)

ตัวการ	กลวิธี	เนื้อหา	การนำมาประยุกต์ใช้กับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง
รุ่นพี่	การทำให้เห็นตัวอย่างในสถานการณ์จริง	- การปฏิบัติตัวที่ดีของมัคคุเทศก์ - ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดและวังต่าง ๆ - กระบวนการทำงานจริง - ข้อผิดพลาดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น - ทักษะที่จำเป็นในเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เช่น การพูด การคิดวิเคราะห์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น - การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในขณะปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์วัดวัง	- ทักษะที่จำเป็นในเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เช่น การพูด การคิดวิเคราะห์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น - การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในขณะปฏิบัติหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์วัดวัง - การวางตัวขณะอยู่ต่อหน้าลูกทัวร์ประเภทต่าง ๆ - ความรู้เกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของวัดและวัง - เทคนิคในการจัดการลูกทัวร์แบบต่าง ๆ - บุคลิกภาพที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง
	การสอนโดยตรง		
	การให้เราฝึกในสถานการณ์จริง		
	การให้ข้อเสนอแนะผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน		
หัวหน้างาน	ให้ฝึกการทำงานจริง	การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง	- เทคนิคการพูด - เทคนิคการเข้าใจลูกทัวร์ประเภทต่าง ๆ - ความรับผิดชอบในการทำงาน - เทคนิคการคิดวิเคราะห์ - บุคลิกภาพที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์ - ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดและวัง
	ให้ข้อเสนอแนะ	ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวัดและวัง	
	รวบรวมความรู้เป็นเอกสาร	ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี กระบวนการทำงานจริง	
	ฝึกหน้ากระจก	บุคลิกภาพที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์	
	ให้แสดงบทบาทสมมติ	ความรับผิดชอบในหน้าที่	
	เรียนรู้จากข้อผิดพลาด	ข้อผิดพลาดและข้อควรปรับปรุงของการเป็นมัคคุเทศก์	
ลูกทัวร์	แลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านการพูดคุย	เรื่องเล่าของสถานที่ต่าง ๆ ที่ไม่ได้มีอยู่ในตำรา ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และทางด้านสังคม	เกร็ดความรู้เพื่อนำมาเชื่อมโยงในการบรรยายประกอบการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง

3) ช่วงระยะความมั่นคงในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง

หลังจากที่มัคคุเทศก์วัดวัง ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง ในช่วงต่าง ๆ มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งได้รับเนื้อหาสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังอย่างยาวนาน จนได้ชื่อว่า เป็นมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นครู เป็นผู้มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับนับถือทั้งในกลุ่มของมัคคุเทศก์วัดวังเอง และในกลุ่มลูกทัวร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เรียกได้ว่าเป็นก้าวเข้าสู่ความเป็นมืออาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความยึดมั่นในวิชาชีพนี้และไม่คิดจะเปลี่ยนตนเองไปทำงานในกลุ่มวิชาชีพอื่น โดยเลือกที่จะเป็นมัคคุเทศก์วัดวังต่อไปทั้งในปัจจุบันและในอนาคต จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับช่วงระยะความมั่นคงในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง มีประเด็นที่สำคัญ 3 ประเด็นได้แก่

3.1) เจื่อนไขความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง สามารถแบ่งได้ 2 ส่วนหลักๆ

ได้แก่ 1) เจื่อนไขที่มาจากบุคคล 2) เจื่อนไขที่มาจากสภาพแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) เจื่อนไขที่มาจากบุคคล

เป็นเจื่อนไขที่เกิดขึ้นจากความรู้สึก ความคิด ที่อยู่ภายใน ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความมั่นคงในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าในตนเอง ว่าสามารถทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติได้ ในแง่ของการสืบทอดประวัติศาสตร์และคุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ไทย และมีการรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ให้บุคคลยอมรับและให้ความเชื่อถือ จนสามารถนำไปเล่าต่อให้ลูกหลานฟังได้

2) เจื่อนไขที่มาจากสภาพแวดล้อม

เป็นเจื่อนไขที่มาจากบริบทที่อยู่รอบตัวของมัคคุเทศก์วัดวัง ทั้งในส่วนที่เป็นกายภาพ และสถานการณ์ต่าง ๆ ประกอบด้วย การได้รับความไว้วางใจจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้พาไปเที่ยวในสถานที่สำคัญของเมืองไทย การได้รับการยอมรับนับถือจากชาวไทยและชาวต่างประเทศ การได้รับการยอมรับจากกลุ่มมัคคุเทศก์ทั้งกลุ่มมัคคุเทศก์ทั่วไป และกลุ่มมัคคุเทศก์วัดวังในประเทศไทย

โดยเจื่อนไขความมั่นคงในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังนั้น สามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Bandura. 1975) ที่กล่าวถึงผลสำเร็จของการกระทำของบุคคลเกิดจากความคาดหวังในความสามารถของตนเอง ว่ามีพอที่จะทำให้การกระทำของตนเองสำเร็จได้ และต้องประกอบกับความคาดหวังในผลลัพธ์ของการกระทำที่เชื่อว่า การกระทำที่สำเร็จนั้นต้องได้รับสิ่งตอบแทนที่คาดหวังไว้ โดยมีมัคคุเทศก์วัดวังมีความเชื่อว่าตนเองมีความสามารถและมีความรู้สึกภูมิใจที่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ถูกต้อง ไปยังบุคคลทั่วไปที่สนใจได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เจื่อนไขที่มาจากสภาพแวดล้อมนั้นก็สอดคล้องกับ ความคาดหวังในผลลัพธ์ของการกระทำด้านสังคม (Social Effects) คือ มีความเชื่อว่าการทำงานของตนเองมีประโยชน์และได้รับการยอมรับในวงกว้าง ทั้งในกลุ่มวิชาชีพของตนเองและบุคคลทั่วไป สอดคล้องกับผลการวิจัย

ของสมพล มาสุปรีดิ์ (2548) ที่ผู้ประกอบวิชาชีพ ตัวตลกมีเงื่อนไขของความมั่นคงในวิชาชีพจากการที่ได้รับการยอมรับจากคนดู มีความสนุกกับงานและมีรายได้ที่ดีอีกด้วย

3.2) ลักษณะความมั่นคงในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ลักษณะความมั่นคงที่มาจากภายใน และ 2) ลักษณะความมั่นคงที่มาจากงานที่ทำ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ลักษณะความมั่นคงที่มาจากภายใน เป็นความรู้สึก ความคิดของ มัคคุเทศก์วัดวังมีอาชีพ ที่มีความภูมิใจที่ได้เป็นผู้ส่งผ่านความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของไทย ให้กับชาวไทยและชาวต่างชาติ ที่เป็นบุคคลระดับผู้นำของประเทศต่างๆ มีความอึดเอนใจที่มีผู้คน ยกย่องว่าเป็นคนสำคัญระดับประเทศ รวมทั้งสิ่งสำคัญคือ มีความรักในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง และ ยังรู้สึกถึงความท้าทายที่ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

2) ลักษณะความมั่นคงที่มาจากงานที่ทำ กล่าวคือ มัคคุเทศก์วัดวังมีอาชีพที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้งานจองล่วงหน้ายาวนานกว่า 1 ปี มีบทบาทในการเป็นครูให้กับ มัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ ทำให้มีการพัฒนาตนเองจากการได้แลกเปลี่ยนข้อมูลทางประวัติศาสตร์กับ นักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่อยู่เสมอ

ทั้งนี้ลักษณะความมั่นคงในวิชาชีพทั้ง 2 ลักษณะ คือ ลักษณะความมั่นคงที่มาจากภายใน และลักษณะความมั่นคงที่มาจากงานที่ทำ เป็นไปตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Role Theory) ที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า ความรู้เรื่องของบทบาทจึงนับเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการกระทำ ระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยทฤษฎีบทบาทจะกล่าวถึงลักษณะของสังคม มนุษย์และลักษณะของปัจเจกชน แล้วชี้ให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างสังคมและมนุษย์นั้นก็คือบทบาทนี้เอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550:169-177) โดยที่มนุษย์แต่ละคนก็จะมีตำแหน่งต่างๆ ที่แน่ชัด มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม มนุษย์ในสังคมต้องเชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ต้องปรับตัว ต้องสวมบทบาทของคนอื่นๆ และประการสุดท้าย มนุษย์ในสังคมต้องอาศัยภาพตัวตน ทักษะในการสวมบทบาทเข้าช่วยเป็นสื่อนำของตนเองในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม ซึ่งจะได้จาก มัคคุเทศก์วัดวัง เองก็เป็นผู้ที่มีบทบาทหลายอย่างในคนๆ เดียวกัน กล่าวคือ บทบาทหลักนั้นคือเป็นผู้นำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แต่ในบทบาทอื่นๆ นั้นมัคคุเทศก์ก็สามารถเป็นทั้งทูตทางวัฒนธรรมเหมือนกับผู้นำหน้าที่การประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ของวัดและวัง ให้แพร่หลายออกสู่สายตาชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นทั้งครู ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้หรือข้อมูลในการท่องเที่ยวที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นทั้งดาราจำเป็นเพราะความสนุกสนานในการท่องเที่ยวจะช่วยเสริมรรถรสของการท่องเที่ยวให้มีความสนุกสนานเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก

3.3) ผลของการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง คือ สิ่งที่มัคคุเทศก์วัดวังได้รับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพมาในหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มัคคุเทศก์วัดวังมีลักษณะเฉพาะและสามารถประกอบวิชาชีพนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนก้าวเข้าสู่ช่วงเวลาของความมั่นคงเชิงวิชาชีพ ที่มีความสามารถทำงานจนเป็นที่ยอมรับทั้งจากตนเอง สังคมทั้งในระดับประเทศ และนานาชาติ โดยผลที่เกิดจากการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1) การทำให้เกิดความเป็นมืออาชีพที่มีลักษณะบางอย่างแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป จากผลการศึกษาพบว่า มัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพต้องประกอบด้วยเงื่อนไขสำคัญทั้งหมด 9 ประการ ได้แก่

- 1.1) มีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้ง
- 1.2) มีความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติและความเป็นมาของวัด และวัง
- 1.3) มีทักษะที่สำคัญในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น ทักษะการใช้ภาษา ทักษะการเล่าเรื่อง ทักษะการพูด ทักษะการคิดวิเคราะห์
- 1.4) มีความรู้สึก รัก และศรัทธาในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง
- 1.5) มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ มีความเชื่อมั่นแต่อ่อนน้อม และนุ่มนวล
- 1.6) มีความสามารถและมีความเข้าใจในหลากหลายภาษา
- 1.7) มีความเข้าใจในอวัจนภาษาต่างๆ เป็นอย่างดี สามารถเลือกที่จะนำมาใช้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม
- 1.8) เป็นผู้ที่มีความใส่ใจในรายละเอียด
- 1.9) เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ

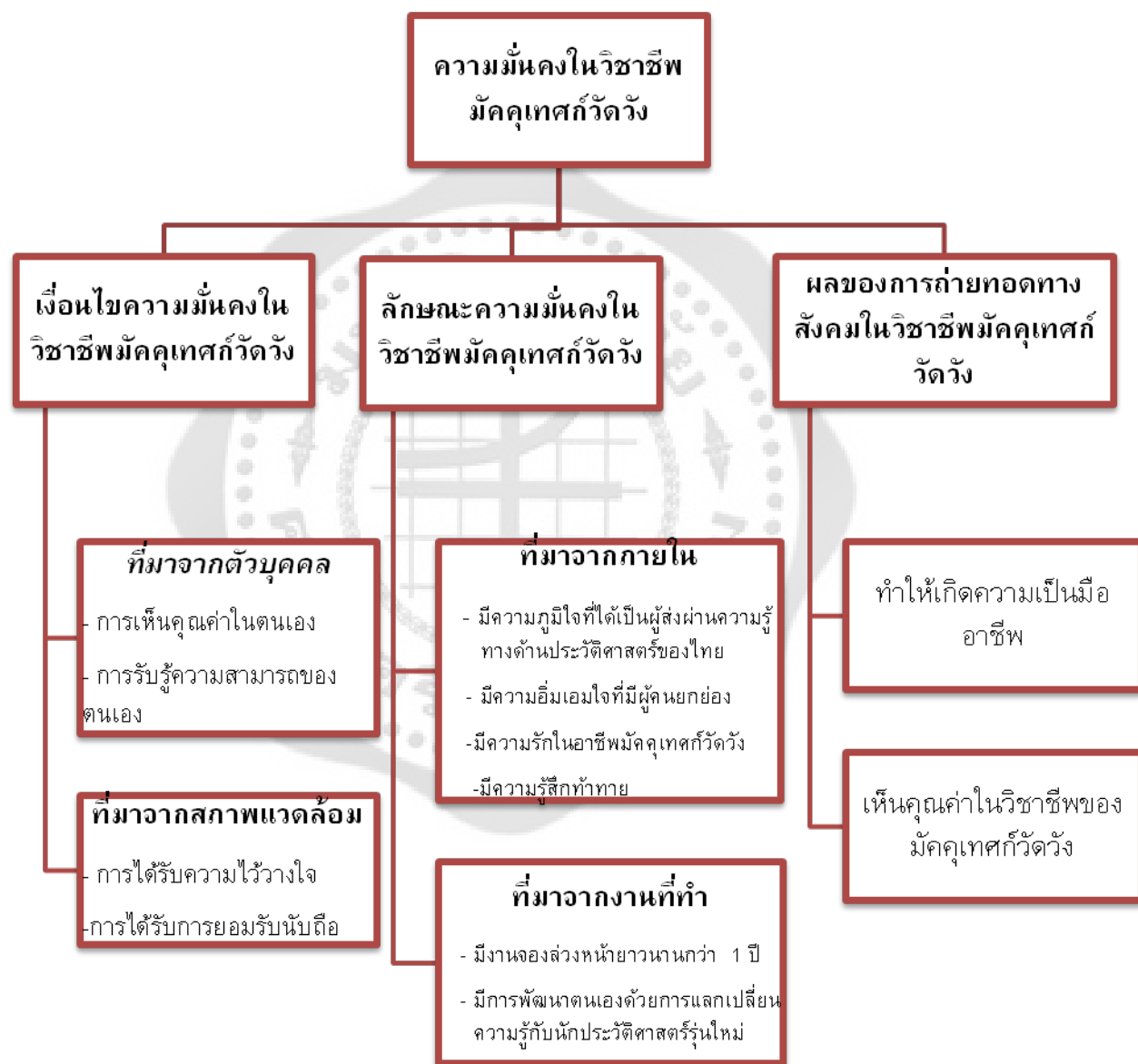
โดยลักษณะของมัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพนั้น สอดคล้องตามที่ พาร์เคย์และ แสตันเพิร์ต (Parka & Stanford. 1992) ที่กล่าวว่ามืออาชีพจะมีความรู้และทักษะแตกต่างจากบุคคลทั่วไปในวิชาชีพ อย่างเห็นได้ชัด มีประสบการณ์มาอย่างยาวนาน มีความสามารถในการบริการ มีวินัย มีความรับผิดชอบ รวมถึงมีมาตรฐานจรรยาบรรณในวิชาชีพ

2) การเห็นคุณค่าในวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง กล่าวคือ มัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพจะมีความเชื่อว่า การเป็นมัคคุเทศก์วัดวังนี้มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดประวัติศาสตร์ของประเทศไทย คุณงามความดีของพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ได้รับทราบเรื่องราวมีความรู้สึก รัก และเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งยังได้รับความไว้วางใจในการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้กับคนไทยและชาวต่างชาติ เปรียบเสมือนการได้เป็นตัวแทนของประเทศในการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของสถานที่สำคัญต่างๆ ให้กับผู้นำ

ประเทศต่างๆ อีกด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้มัคคุเทศก์วัดวังเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งมีค่าเกินกว่าสิ่งใดใด แม้กระทั่งรางวัลที่ได้รับในระดับชาติ หรือระดับนานาชาติก็ตาม

สอดคล้องกับผลการศึกษาของดวงพร ภิญญะพันธ์ (2550) ที่พบว่านักดนตรีเปิดหมวก เกิดความยึดมั่นผูกพันจากความรักและชอบในการเล่นดนตรี รวมถึงเห็นคุณค่าของวิชาชีพในฐานะที่เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติวิชาชีพหนึ่ง

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปความมั่นคงของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังเป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงความสัมพันธ์ของเงื่อนไข ลักษณะ และผลของการถ่ายทอดทางสังคมในวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

2.2 กลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังทั้งในฐานะผู้รับการถ่ายทอดและผู้ถ่ายทอดต่อไปยังมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่

การศึกษาการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังนั้น สิ่งที่สำคัญของการถ่ายทอดจะประกอบด้วย ตัวแทน เนื้อหา และกลวิธี โดยกลวิธีหรือวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพแก่บุคคลนั้น มีรายละเอียดที่แตกต่างจากวิชาชีพอื่นๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาและตัวแทนในการถ่ายทอดทางสังคม โดยกลวิธีต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมให้มัคคุเทศก์วัดวังมีความเป็นมืออาชีพมาจนถึงทุกวันนี้ จากผลการศึกษาพบว่า กลวิธีในการถ่ายทอดเนื้อหาของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังนั้น มีความเหมือนกันทั้งในรุ่นครู และมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ โดยไม่ว่าจะเป็นข้อมูลจากมัคคุเทศก์วัดวังในฐานะผู้รับการถ่ายทอด และในฐานะผู้ถ่ายทอดต่อไป ก็มีคำตอบออกมาในลักษณะเดียวกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นกลวิธีที่สืบทอดต่อกันมา และผู้รับก็ได้ถ่ายทอดด้วยกลวิธีเดียวกัน โดยสามารถสรุปได้ทั้งหมด 4 แบบ ดังนี้

1) การถ่ายทอดทางสังคมเป็นรายบุคคล

เนื่องจากธรรมชาติของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง ที่จะเป็นการทำงานอย่างอิสระ และทำงานคนเดียว การถ่ายทอดจึงเป็นการส่งต่อประสบการณ์เป็นรายบุคคล

2) การถ่ายทอดทางสังคมแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

สำหรับการถ่ายทอดทางสังคมอย่างเป็นทางการ จะเป็นช่วงเริ่มต้นสำหรับมัคคุเทศก์ที่ต้องผ่านการเรียนวิชาพื้นฐานทั้งทฤษฎีและทางปฏิบัติของการเป็นมัคคุเทศก์ ผ่านการบรรยายจากครู ในขณะที่มีการถ่ายทอดทางสังคมแบบไม่เป็นทางการร่วมด้วย โดยจะเห็นได้จากการที่มัคคุเทศก์วัดวังมืออาชีพหลายท่านก็ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมแบบไม่เป็นทางการ ผ่านทางครู รุ่นพี่ หัวหน้างาน และลูกทัวร์ ที่มีการถ่ายทอดแบบให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง การบรรยายในสถานที่จริง เป็นต้น

3) การถ่ายทอดทางสังคมแบบลำดับขั้นตอนและแบบไม่เป็นขั้นตอน

ในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังนั้นจะมีเนื้อหาที่เป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ ที่ร้อยเรียงความเชื่อมโยงกันไว้ โดยครู หรือรุ่นพี่บางคนก็จะสอนด้วยวิธีการบรรยายในสถานที่จริง ให้เห็นตามลำดับขั้นตอน แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีพ่อแม่ ครู รุ่นพี่ หรือลูกทัวร์ ที่มีการถ่ายทอดในแบบไม่เป็นลำดับขั้นตอน กล่าวคือ จะมีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นที่เป็นความรู้ทางประวัติศาสตร์ ปลุกฝังความรักชาติมาตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก ซึ่งเปรียบเหมือนน้ำซึมบ่อทราย ที่ไม่มีการเรียงลำดับขั้นตอนไว้ แต่เป็นการถ่ายทอดที่ทำให้เก็บเกี่ยวความรู้และนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกๆ ขั้นตอนเลยทีเดียว

4) การถ่ายทอดทางสังคมแบบมีตัวแบบและไม่มีตัวแบบ

ในการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวังนี้ จะเห็นได้ชัดว่า มีการถ่ายทอดทางสังคมแบบมีตัวแบบเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ การถ่ายทอดเนื้อหาต่างๆ จะถ่ายทอดผ่านการกระทำในสถานการณ์จริง โดยมัคคุเทศก์รุ่นครูส่วนใหญ่จะเป็นครู หรือรุ่นพี่ในที่ทำงาน ก็จะเป็นผู้ถ่ายทอดด้วยการทำให้ดู มัคคุเทศก์รุ่นใหม่ที่มาเป็นผู้ช่วย ก็จะสังเกตและนำมาปรับใช้กับตนเอง

ในเรื่องของกระบวนการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง บุคลิกภาพ ความรู้ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต่างๆ ในขณะที่การถ่ายทอดแบบไม่เป็นทางการ จะผ่านกลวิธีการเล่าเรื่อง การให้ข้อเสนอแนะ ในเรื่องของการปฏิบัติตัวที่ดีของการเป็นมัคคุเทศก์ ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง เป็นต้น

โดยกลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมทั้ง 4 แบบด้านบนนี้ เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎี ที่ แวน มาเนน และชีน (Van Mannen; & Schein. 1979) ได้ทำการพัฒนาโมเดลการของกลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ ที่องค์กรสามารถนำไปสร้างประสบการณ์ให้กับพนักงาน และเรียนรู้ ค่านิยม บรรทัดฐาน และทักษะในการปฏิบัติงานที่มีทั้งหมด 6 แบบ โดยกลวิธีเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของพนักงานใหม่ในองค์กรซึ่งแต่ละกลวิธีประกอบด้วยมิติที่เป็นคู่ตรงข้ามต่อเนื่องกัน (จรัส อุณหิตวิวัฒน์. 2548: 14-16; อ้างอิงจาก Van Mannen; & Schein.1979) และผลจากการศึกษาครั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของจรัส อุณหิตวิวัฒน์ (2548) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมขององค์กรที่ส่งผลต่อ ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันในองค์กรสำหรับพนักงานสถาบันการเงินพิเศษ พบว่า พนักงานที่ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมแบบตามลำดับขั้นตอนมาก ย่อมมีความผูกพันในองค์กรมาก พนักงานที่ได้รับการถ่ายทอดทางสังคมแบบไม่เป็นทางการมากมีความพึงพอใจในงานมาก และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของวิรัตน์ ปานศิลา (2542) ที่ได้พบว่า บุคลากรด้านสาธารณสุขได้รับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพด้วยกลวิธีทั้งแบบเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ โดยแบบเป็นทางการในด้านเนื้อหาเกี่ยวกับ วิธีการ หรือกระบวนการการทำงาน จากการบอกเล่า สั่งสอน ชี้แนะ หรือการทำตามอย่างจากเพื่อนร่วมงานในวงการสาธารณสุขด้วยกัน มีผลต่อพฤติกรรมการทำงานด้านการปฏิบัติงาน

5.2.3 แนวทางการพัฒนาการทำงานของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย

จากผลการวิจัย พบว่าแนวทางในการพัฒนาการทำงานของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น สามารถแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) การพัฒนาทางด้านความรู้ 2) การพัฒนาทางด้านเจตคติ 3) การพัฒนาทางด้านทักษะ ซึ่งการพัฒนาทั้ง 3 ด้านนี้สามารถทำได้ทุกช่วงของการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพ กล่าวคือ ทำได้ทั้งในช่วงเตรียมเข้าสู่การเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง ช่วงการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง และช่วงความมั่นคงในการเป็นมัคคุเทศก์วัดวังแล้ว เนื่องจาก วิชาชีพมัคคุเทศก์ โดยเฉพาะวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังนั้น ต้องมีการพัฒนาและเรียนรู้ในด้านต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทำหน้าที่มีประสิทธิภาพอย่างมีเสน่ห์ เหมาะสมกับการที่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งผ่านความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญและอยู่กับประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ให้กับชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รับทราบเป็นตำนานเล่าขานสืบไป โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นข้อเสนอหรือทางเลือกหนึ่งสำหรับหน่วยงาน สถาบันการศึกษา บุคคลที่มีความสนใจหรือกำลังตัดสินใจที่จะเรียนและทำงานในวิชาชีพนี้ ได้อย่างประสบความสำเร็จตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันอีกด้วย

แนวทางในการพัฒนาการทำงานของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น ในด้าน 1) การพัฒนาทางด้านความรู้ 2) การพัฒนาทางด้านเจตคติ 3) การพัฒนาทางด้านทักษะ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

ความรู้เป็นสิ่งที่ผู้ทำงานในทุกสาขาอาชีพจะต้องใช้ในการประกอบกิจการงานต่างๆ ซึ่งเป็นความรู้ที่แตกต่างกันไปในแต่ละสาขา เช่น วิศวกร ก็จะต้องมีความรู้ทางฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ แพทย์ก็จะต้องมีความรู้ทางชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ เพื่อนำมาประกอบใช้ในอาชีพของตนเอง มัคคุเทศก์เองก็เป็นอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ในแต่ละสาขาวิชาเพื่อนำมาใช้ในอาชีพของตนเองอย่างถูกต้อง เมื่อมีความรู้พื้นฐานแล้วก็ต้องพัฒนาความรู้ให้กับตนเองให้มากขึ้นโดยเป็นความรู้ที่ทวีมากขึ้นกว่าเดิม

1.1) ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานความรู้ของการเป็นมัคคุเทศก์เนื่องด้วยเป็นอาชีพที่จะต้องอธิบายสถานที่หรือวัตถุตรงหน้าให้มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อยู่ด้วย ความถูกต้องของเนื้อหาทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่ออาชีพมัคคุเทศก์อย่างยิ่ง เพราะเนื้อหาที่ถูกต้องและทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบันส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของมัคคุเทศก์ เพราะลูกค้าที่เข้าร่วมในทัวร์จะได้รับข้อมูลที่ใหม่ล่าสุดเสมอสามารถนำไปถ่ายทอดต่อให้ผู้อื่นได้ด้วย เป็นการช่วยเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมได้ถูกต้อง ซึ่งมัคคุเทศก์ควรหมั่นหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา โดยวิธีการเข้าร่วมงานสัมมนาที่จัดขึ้นโดยสถาบันการศึกษา พร้อมไปกับการหาหนังสือ, งานวิจัยมาอ่านเพื่อพัฒนาความรู้ทางประวัติศาสตร์ต่อไป เมื่อมีคำถามหรือข้อสงสัยจากลูกค้าทัวร์ในกลุ่มทัวร์ของตนเองก็จะต้องกลับมาค้นคว้าหาคำตอบเพิ่มเติมเพื่อใช้เป็นฐานความรู้ในการอธิบายแก่คณะทัวร์คณะต่อไป เพื่อให้ความรู้มีการต่อยอดนั่นเอง อีกทั้งควรเรียนรู้ในการเชื่อมโยงข้อมูลเป็นยุคสมัย โดยอาจใช้วิธีการเล่าเป็น timeline เช่น ในปีพ.ศ.1835 พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทำการสร้างศิลาจารึกหลักที่ 1 ตรงกับปีที่พระเจ้าเม็งรายหรือพญามังรายแห่งอาณาจักรล้านนาทรงสถาปนาเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี พร้อมกันนั้นก็นำประวัติศาสตร์โลกมาเทียบเคียงไปพร้อมกันว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นในโลกขณะนั้น ก็นับว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางประวัติศาสตร์เช่นกัน

1.2) การมีความรู้หลากหลายสาขา มัคคุเทศก์ควรมีความรู้ที่หลากหลายสาขาวิชาไม่เฉพาะแต่เพียงประวัติศาสตร์เท่านั้น โดยเพิ่มความรู้ในสาขาอื่นๆ เช่น จิตรกรรมเพื่อบอกเล่าเทคนิคการเขียนภาพจิตรกรรมต่างๆ, นาฏศิลป์ไทยก็สามารถบอกเล่าเรื่องราวของท่ารำจากภาพจิตรกรรมได้, สถาปัตยกรรมใช้บอกเล่าในเรื่องราวของสถาปัตยกรรมไทย, จีน, ตะวันตกที่ปรากฏพบในวัดและวัง, ประติมากรรมสามารถบอกเล่าเรื่องงานปูนปั้นต่างๆ ที่พบในวัดและวัง เป็นต้น โดยวิธีการที่จะความรู้หลากหลายสาขานี้ก็ต้องทำค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นจะต้องมีความสนใจใคร่รู้ในความรู้มหาสาขาวิชา กล่าวคือ นอกจากมัคคุเทศก์จำเป็นต้องมีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานแล้วนั้น ก็จะต้องเพิ่มความรู้ด้านอื่นๆ ที่

เกี่ยวข้อง อย่างเช่น การอ่านวรรณกรรม ภาษาบาลี-สันสกฤตหรือภาษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมไปกับการศึกษาด้านศิลปะและสถาปัตยกรรมเพื่อให้มีความเกี่ยวเนื่องกับความรู้ที่ต้องใช้ในการบรรยาย

1.3) ความรู้เกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ที่ถูกต้อง เพื่อเตรียมรับและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดได้ เนื่องจากมัคคุเทศก์ถือว่าเป็นผู้ส่งผ่านวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นจึงจำเป็นต้องมีความรู้การเป็นมัคคุเทศก์อย่างถูกต้อง ทั้งยังปลูกฝังให้มัคคุเทศก์มีความภาคภูมิใจในฐานะผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยทำได้โดยการเข้าโครงการอบรมที่เกี่ยวข้องกับมัคคุเทศก์ ซึ่งจะมีการจัดอบรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการได้ตระหนักถึงจริยธรรมของการเป็นมัคคุเทศก์อยู่เสมอ

1.4) รู้และเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะประเทศไทยของเรานั้นได้พึ่งพระบรมโพธิสมภารขององค์พระมหากษัตริย์โดยเสมอมา จึงทำให้เราทุกคนสามารถดำรงชีวิตกันอยู่ได้อย่างร่มเย็นแรมเย็นเช่นทุกวันนี้ พระมหากษัตริย์อันมากล้นจนเกินพรรณนาได้ของสถาบันพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทยนั้นจึงควรค่าแก่การเรียนรู้พร้อมทั้งบอกเล่าต่อให้แก่พสกนิกรโดยถ้วนทั่วกัน การสร้างชาติ สร้างบ้านสร้างเมืองได้อย่างสงบร่มเย็น ย่อมประกอบด้วยวิสัยทัศน์และพระราชวิเทโศบายแห่งองค์พระมหากษัตริย์ สถาปัตยกรรมต่างๆ ที่ถูกรังสรรค์ขึ้นบนแผ่นดินไทยก็ล้วนแล้วแต่มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น ดังนั้นการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นอาจใช้การฟังการบอกเล่าประสบการณ์อันเกี่ยวเนื่องจากพระมหากษัตริย์หรือผู้ที่ทำงานถวายแด่พระบรมวงศานุวงศ์ หรือศึกษาจากสารคดีเฉลิมพระเกียรติต่างๆ พร้อมไปกับการอ่านและศึกษาพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

2) การพัฒนาด้านเจตคติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาชีพมัคคุเทศก์วัดวัง

2.1) มีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย เป็นโครงสร้างพื้นฐานความคิดที่สำคัญมากโครงสร้างหนึ่ง โดยการตระหนักรู้ความสำคัญของชาติ ชาติเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมมวลชนให้เป็นปึกแผ่นขึ้น หากมีความภาคภูมิใจแล้วไซ้ไร คนในชาติก็จะมุ่งมั่นเพื่อผลประโยชน์ของชาติมากกว่าโดยปราศจากประโยชน์แห่งตน ชาติก็สงบร่มเย็น สังคมก็จะน่าอยู่และสงบสุข โดยเจตคติด้านความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทยนั้น พัฒนาได้โดยการสร้างคุณค่าชาตินิยมขึ้นในตนเอง เมื่อมีคุณค่าชาตินิยมแล้วนั้น ความรักและความภาคภูมิใจในชาติก็จะถูกปลูกฝังขึ้นมาพร้อมๆ กัน

2.2) มีความรักในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบันหลักของประเทศไทยคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งดำรงอยู่ตั้งแต่กรุงสุโขทัย จนเป็นราชอาณาจักรไทยอย่างในปัจจุบัน การดำรงอยู่ของสามสถาบันหลักของชาติ เป็นทั้งศูนย์รวมทางจิตใจ ศูนย์รวม

พลังของประชาชน ศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของคนในประเทศ การปลูกฝังความรักในสถาบันหลักของชาติจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องปลูกฝังแก่คนในชาติ โดยวิธีเริ่มต้นอย่างง่าย ๆ ผ่านการเล่าเรื่องเพื่อให้คนในชาติตระหนักถึงคุณค่า เช่น สถาบันชาติ เราจะยึดตรงเคารพธงชาติ เราต้องอธิบายเหตุผลว่าชาตินั้นสำคัญอย่างไร ทำไมเราจึงเคารพธงชาติ ให้เหตุผลกับคนในชาติว่าทำไมจึงต้องมีความเคารพต่อสถาบันชาติ เป็นต้น ในส่วนของสถาบันศาสนา ใช้การบอกเล่าถึงความสำคัญของสถาบันศาสนาซึ่งเป็นแหล่งที่มาของคำสอน ซึ่งทุกศาสนานั้นล้วนแต่สอนให้ทุกคนเป็นคนดีของสังคม ดังนั้นศาสนาจึงเป็นการขัดเกลาจิตใจให้งดงาม และสถาบันพระมหากษัตริย์ สามารถปลูกฝังได้โดยการศึกษาพระราชกรณียกิจ พระราชจริยวัตร พระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ เพื่อเป็นคำสอนเตือนใจแก่ราษฎรและผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงโครงการในพระราชดำริต่างๆ ที่ทรงทำเพื่อราษฎร พร้อมไปกับการศึกษาประวัติศาสตร์ถึงพระราชกรณียกิจที่บูรพกษัตริยาธิราชทรงสร้างบ้านเมืองให้เข้มแข็ง เพื่อสร้างความรักและความภาคภูมิใจ

3) การพัฒนาด้านทักษะในการทำงานของอาชีวมัคคุเทศก์วัดวัง

3.1) ทักษะการสื่อสาร มัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่ต้องใช้ทักษะสื่อสาร ต้องมีทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน เพราะต้องบรรยายด้วยความเข้าใจ ต้องฟังสิ่งที่ลูกทัวร์ถาม ต้องมีการอ่านทบทวนหรือเพื่อเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอพร้อมทั้งต้องมีทักษะในการอ่าน ความคิดความรู้สึกคนที่มาเป็นลูกทัวร์ด้วย และทักษะการเขียนวาดนั้นก็ก็เป็นทักษะสำคัญที่จะทำให้ลูกทัวร์มีความเข้าใจเพิ่มขึ้นได้อีกด้วยโดยการวาดภาพให้ลูกทัวร์เข้าใจ การจะมีทักษะต่าง ๆ ที่กล่าวมาเหล่านั้น อาจจะต้องผ่านการฝึกฝนบ่อยๆ ทั้งการพูด ฟัง อ่าน เขียน และวาด เป็นต้น

3.2) ทักษะการแก้ปัญหา การทำงานในแต่ละอาชีพจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ มัคคุเทศก์ก็เป็นงานหนึ่งที่จะต้องมีการแก้ปัญหาเกิดขึ้น ดังนั้นทักษะการแก้ปัญหาจึงเป็นส่วนสำคัญมากที่มัคคุเทศก์จะต้องมีทุกคนเพื่อให้การทำงานสามารถลุล่วงผ่านไปได้ ทักษะนี้ก็สามารถทำได้จากการฝึกปฏิบัติอยู่เป็นประจำ

3.3) ทักษะการพูดจูงใจคน เป็นทักษะที่มีความสำคัญเพื่อการปลูกฝังหรือให้คนตระหนักในคุณค่าของเป้าหมาย เนื่องจากคนเราย่อมมีประสบการณ์หรือสิ่งที่พบเห็นแตกต่างกัน การพูดจูงใจจึงเป็นส่วนสำคัญในการดึงความคิดของผู้ฟังให้รับฟังและเข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดได้นำเสนอทำได้ด้วยการฝึกปฏิบัติบ่อยๆ นั้นเอง

3.4) ทักษะการคิดวิเคราะห์ เป็นทักษะที่สำคัญของมัคคุเทศก์ในการช่วยให้สามารถอธิบายเรื่องราวได้อย่างเป็นลำดับเพราะเนื้อเรื่องที่ใช้ในการบรรยายนั้นได้ผ่านคิดวิเคราะห์มาแล้ว ทำได้ด้วยการฝึกการวิเคราะห์จากอากัปกริยาของลูกทัวร์ การดูวิดีโอตัวอย่างของมัคคุเทศก์มืออาชีพ การสังเกตวิธีการแก้ปัญหาในขณะที่เป็นผู้ช่วย เป็นต้น

จากแนวทางการพัฒนาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการทำงานของมัคคุเทศก์วัดวังนั้นต้องทำการพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปควบคู่กัน ได้แก่ 1.การพัฒนาด้านความรู้ 2.การพัฒนาด้านเจตคติ 3.การพัฒนาด้านทักษะ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์วัดวังให้ได้มีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับมัคคุเทศก์วัด

วังชันครูที่ได้ทำการสังสมองค์ความรู้และพัฒนาแนวทางทั้ง 3 ด้านดังกล่าวข้างต้นมาตลอดการทำงานจนสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ลูกศิษย์และนักท่องเที่ยวด้อย่างแตกฉาน โดยการพัฒนาที่มีความสำคัญยิ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) มีความเป็นไปได้ว่าชาวต่างประเทศมีความสนใจเข้ามาชื่นชมศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทยมากขึ้น มัคคุเทศก์วัดวังเป็นอาชีพที่มีโอกาสได้พบกับนักท่องเที่ยวต่างชาติเหล่านี้ ก็จะเป็นเหมือนผู้สร้างทัศนคติและภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทยในสายตาชาวต่างชาติ พร้อมกันนั้นในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นตัวแปรสำคัญในความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีเข้ามาแทนที่บุคคล ความรู้ถูกรวบรวมอยู่บนฐานข้อมูล ซึ่งมีทั้งข้อมูลที่ถูกต้องและผิด และประชาชนที่สามารถเข้าถึงข้อมูลจากสื่อสารสนเทศเหล่านี้ก็จะศึกษาหรือจดจำข้อมูลที่ถูกต้องหรือผิดนั้นไปพร้อม ๆ กัน มัคคุเทศก์วัดวังก็ต้องทำการปรับตัวกับสภาพสังคมที่เกิดขึ้นนี้ มัคคุเทศก์วัดวังต้องเข้าถึงสารสนเทศเหล่านี้และเป็นการบอกเสียงบรรยายข้อมูลที่ถูกต้องและเสริมว่าข้อมูลที่ผิดนั้นอยู่ที่จุดใดพร้อมไปสร้างความเข้าใจอันดีและปลูกฝังความรักนิยมนิยมชมชอบในชาติไทยด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า มัคคุเทศก์วัดวังควรมีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ มากกว่า 1 สาขา เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกทัวร์ในปัจจุบันที่มีความสนใจในหลากหลายสาขา มัคคุเทศก์วัดวังจึงควรค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำมาเชื่อมโยงกับความรู้ด้านประวัติศาสตร์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อเพิ่มเสน่ห์ในการบรรยาย การเล่าเรื่อง รวมทั้งต้องพยายามเข้าอบรมสัมมนา การติดตามผู้รู้ เป็นต้น

2. ผู้ที่เป็นมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ ควรฝึกฝนตนเองให้มีทักษะทั้ง 4 คือ ฟัง พูด อ่าน เขียนที่ดี เนื่องจากเป็นทักษะที่สำคัญในการเริ่มต้นของการเป็นมัคคุเทศก์วัดวัง โดยเฉพาะการพูดที่ต้องออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขระวิธี การฝึกฝนสามารถทำได้หลายแบบ ไม่ว่าจะเป็นฝึกฝนหน้ากระจก แล้วไปแสดงบทบาทสมมติให้กับผู้ที่เป็นครู หรือ รุ่นพี่ได้ดู และน้อมรับฟังความคิดเห็นที่จะได้จากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นของเรา

3. ผู้ที่เป็นมัคคุเทศก์วัดวังรุ่นใหม่ อาจจะต้องศึกษาเทคนิคการพูดที่ถูกต้องจากผู้ที่ได้รับรางวัลจากราชบัณฑิตยสภา หรือการเข้าไปขอเป็นศิษย์ เพื่อรับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพจากมัคคุเทศก์วัดวังท่านนั้น

2) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการทำวิจัยทำให้ในครั้งนี้จะพบว่ามีข้อจำกัดมากมาย โดยเฉพาะด้านการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจจะศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม

เชิงวิชาชีพ หรือศึกษาเกี่ยวกับวิชาชีพมัคคุเทศก์ จะได้ศึกษาค้นคว้าต่อไปในอนาคตเพื่อให้เกิดคุณค่าทั้งในทางวิชาการและในทางวิชาชีพต่อไป ข้อเสนอแนะ มีดังต่อไปนี้

1. การได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพของมัคคุเทศก์วัดวัง ทำให้ทราบว่า กว่าจะมาเป็นมัคคุเทศก์นั้นไม่ง่ายเลย โดยเฉพาะการเป็นมัคคุเทศก์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง ที่ต้องมีความรู้มากไปกว่ามัคคุเทศก์สำหรับการนำเที่ยวทั่วไป ดังนั้นการวิจัยในครั้งหน้าอาจจะศึกษากระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเชิงสังคมเกี่ยวกับมัคคุเทศก์เฉพาะทางต่างๆ เช่น มัคคุเทศก์เดินป่า มัคคุเทศก์ทางทะเล มัคคุเทศก์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจจะเข้าสู่อาชีพนี้ เป็นการช่วยสืบทอดความรู้ ส่งผ่านความรู้จากรุ่นสู่รุ่นอีกทางหนึ่งด้วย

2. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการทำงานของวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย ในภาพรวมเนื่องจากการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลมีความยากลำบาก ในการวิจัยครั้งหน้า อาจจะสอบถามแนวทางการพัฒนาที่ระบุอยู่ในแต่ละช่วงระยะเวลาของการประกอบวิชาชีพมัคคุเทศก์วัดวังอย่างละเอียดต่อไป

3. ในการวิจัยครั้งนี้เลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกใช้การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพียงอย่างเดียว ในครั้งต่อไปอาจจะเพิ่มการสนทนากลุ่มเข้ามาด้วย ทั้งนี้ในขั้นตอนการเลือกผู้ให้ข้อมูล น่าจะต้องมีความรัดกุม และค้นหาประวัติของผู้ให้ข้อมูลให้ได้มากที่สุด เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาในเรื่องของการให้ข้อมูลต่อไป

บรรณานุกรม

- กนกวลี กรเศกมณ, กฤติกา สังขวดี, บุญช่วย สารปัญญา, ประสิทธิ์ เพยกลีน, พนอ กาญจนะ.
การสร้างคู่มือแนะแนวการศึกษาและอาชีพตามทฤษฎีการเลือกอาชีพของจอห์น แอล
ฮอลแลนด์ (John L. Holland) ในรูปแบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์. ปรินซ์นิพนธ์ (จิตวิทยา
การแนะแนว). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร
กมลวรรณ คารมปราชญ์. (2553). กระบวนการกล่อมเกลาก่อนการเมืองด้านจริยธรรมของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. ปรินซ์นิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กรมการจัดหางาน. เทคนิคการแนะแนวอาชีพระดับต้น. กรุงเทพมหานคร: กองส่งเสริมการมีงาน
ทำ กระทรวงแรงงาน.
- กรมการท่องเที่ยว. ตัวอย่างบัตรประจำตัวมัคคุเทศก์. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2558 จาก
<http://www.tourism.go.th/home/details/6/189/2218>
- คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. (2525). จดหมายการอนุรักษ์กรุง
รัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร
- งามตา วนินทานนท์. (2545). เอกสารคำสอน วิชา วป 581 การถ่ายทอดทางสังคมกับพัฒนาการ
ของมนุษย์. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนากานต์. (2555). ขยับปาก. ใน นิตยสาร LIPS ฉบับ ปักซ์แรก เดือนกุมภาพันธ์ หน้า 194-199.
- ชฎานันท์ อัครธรรมานนท์. (2546). ทักษะจิตของมัคคุเทศก์ต่อการแสดงบทบาททูตวัฒนธรรม.
ปรินซ์นิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ฐานข้อมูลผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว. (2556). รายงานผู้
ขอรับใบอนุญาตเป็นมัคคุเทศก์รายใหม่ ระหว่างวันที่ 6 เมษายน 2551 ถึงปัจจุบัน. สืบค้น
เมื่อ 24 พฤศจิกายน 2556, จาก
<http://122.155.9.59:8081/stm4/NewReport/report505.jsp>
- ดวงพร ภิญญพันธ์. (2550). โลกของ “นักดนตรี” เปิดหมวก. ปรินซ์นิพนธ์ ศศ.ม. (สังคมวิทยา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2541). พัฒนาการทางอาชีพ: ทฤษฎีทางอาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 5. มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- บุปผา คุมมานนท์. (2528). หลักการมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู

- เบญจมาศ กนกฉันท. (2549). *ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยงที่มีต่อการเข้าชมพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต*. ปรินญาณิพนธ์ วท.ม. (การจัดการนันทนาการ) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ประยุตโต). (2552). *กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารายธรรมโลก*. พิมพ์ครั้งที่ 6/1. สำนักพิมพ์ผลิธัมม์
- พัฒนธันนตรี วาสะศิริ. (2553). *ความมั่นคงทางอาชีพของมัคคุเทศก์อิสระในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ*. สารนิพนธ์ สศ.ม. (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม). กรุงเทพฯ :คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร. (2547). *คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์*. พิมพ์ครั้งที่ 6. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาวิธ กระจ่างจากร. (2554). *จรรยาบรรณอาชีพ เชาว์จัดการอุปสรรค บุคลิกภาพเชาว์จิตอัจฉริยะ ที่มีผลต่อการรับรู้คุณภาพการให้บริการของมัคคุเทศก์ในกรุงเทพมหานคร*. ปรินญาณิพนธ์ สศ.ม. (จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ). กรุงเทพฯ : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิริติ ปานศิลา. (2542). *การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน จิตลักษณะและการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรสาธารณสุขระดับตำบลภาคเหนือของประเทศไทย*. ปรินญาณิพนธ์ วท.ด. (สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิลาสลักษณ์ ชวัลลี และ ปานจักษ์ เหล่ารัตนพงษ์. (2553). *เอกสารประกอบการสอนวิชา วป781 (การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน)*. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สังศรี บุญมาและคณะ. (2552). *คู่มือการให้บริการแนะแนวอาชีพ*. กรุงเทพมหานคร กรมการจัดหางาน กองส่งเสริมการมีงานทำ กระทรวงแรงงาน.
- สมพล มาสุปรีดี. (2548). *“ตัวตลก” : กระบวนการเข้าสู่อาชีพและการดำรงอาชีพ*. ปรินญาณิพนธ์ สศ.ม. (สังคมวิทยา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2556). *อบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ทั่วไป รุ่นที่ 38/2556*. สืบค้นเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2556, จาก <http://www.suas.su.ac.th/>
- อัญชลี นิลสนธิ. (2550). *คุณลักษณะที่เป็นจริงและที่คาดหวังของมัคคุเทศก์ในความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่างชาติ กรณีศึกษาวัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง*. ปรินญาณิพนธ์ วท.ม. (การจัดการนันทนาการ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อลิศร์. *มือหนึ่งฟรีเมียมท้าว สุดยอดท้าววัฒนธรรมร่วมสมัย*. สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2558 จาก http://www.sentangsedtee.com/news_detail.php?rich_id=1298§ion=18&column_id=50..

อ้อมเดือน สดมณีและคณะ. (2543). คำนิยมเกี่ยวกับการทำงาน การถ่ายทอดการทำงาน และ
ลักษณะทางจิตใจของประชาชน. รายงานการวิจัย. ฉบับที่ 78. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Creswel. J.W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. California: Thousand Oaks.

Stake. R.E. (1995). *The art of case study research*. California: Thousand Oaks.

Super, D.E.(1975 July). *How people make and might be helped to make career choices*.

Paperpresented at the CRAC/NICEC Seminar, King's College, Cambridge, England.

Trip Advisor. (2556). 25 จุดหมายปลายทางยอดนิยม – โลก. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2556,
จาก <http://th.tripadvisor.com/TravelersChoice-Destinations-cTop-g1>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพแสดง PDMS-AuNP ที่เงื่อนไขต่างๆบนพื้นผิวกระจกสไลด์

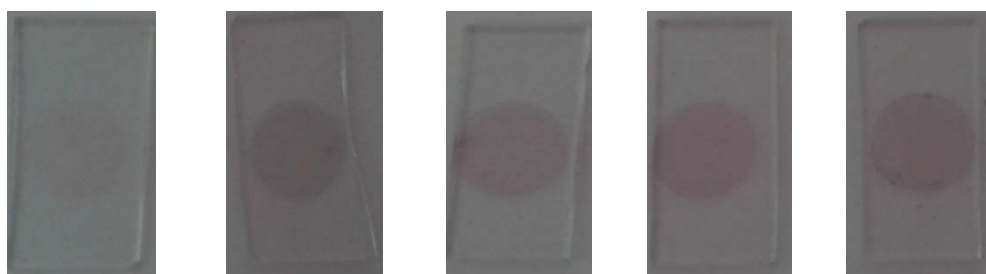
(ก) $\eta = 0.06$ (ข) $\eta = 0.10$ (ค) $\eta = 0.15$ (ง) $\eta = 0.18$ (จ) $\eta = 0.20$

ภาพประกอบ 41 แสดงลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปของ PDMS-AuNP ที่ค่าอัตราส่วนระหว่าง สารเคียวริงเอนและสารมอโนเมอร์ต่างกัน แช่ในสารละลาย HAuCl_4 ความเข้มข้น 20 mg/ml

(ก) 1 mg/ml (ข) 5 mg/ml (ค) 10 mg/ml (ง) 20 mg/ml (จ) 40 mg/ml

ภาพประกอบ 42 แสดงลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปของ PDMS-AuNP ที่ค่าความเข้มข้นของสารละลาย HAuCl_4 ต่างกัน บน 20 % (w/v) PDMS ที่อัตราส่วน $\eta = 0.1$

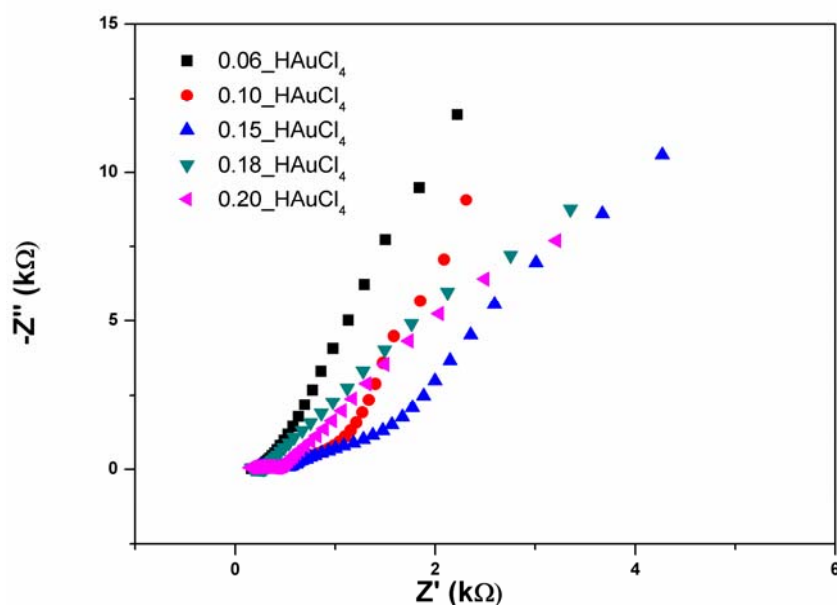

(ก) 2 ชั่วโมง (ข) 5 ชั่วโมง (ค) 8 ชั่วโมง (ง) 12 ชั่วโมง (จ) 24 ชั่วโมง

ภาพประกอบ 43 แสดงลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปของ PDMS-AuNP ที่เวลาต่างกัน แช่ในสารละลาย HAuCl_4 ความเข้มข้น 20 mg/ml บน 20 % (w/v) PDMS ที่อัตราส่วน $\eta = 0.1$

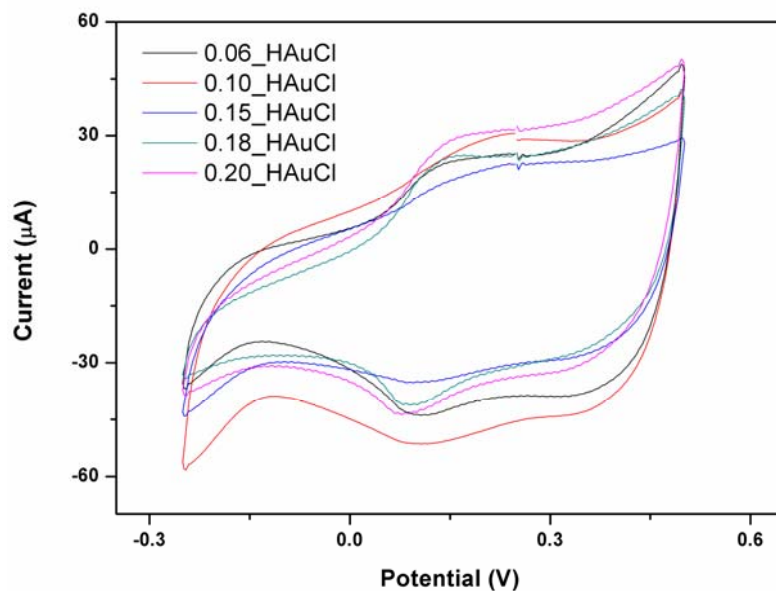
ภาคผนวก ข
ผลการวัดในเชิงเคมีไฟฟ้าของ PDMS-AuNP ที่สังเคราะห์บนพื้นผิวเซนเซอร์ด้วยเทคนิค
CV และเทคนิค EIS ที่ค่า η ต่างกัน

ผลการวัดในเชิงเคมีไฟฟ้าของ PDMS-AuNP ที่ค่า η ต่างกันด้วยเทคนิค EIS

ภาพประกอบ 44 แสดง Nyquist plot ของ PDMS-AuNP ที่ PDMS-AuNP ที่ค่า η ต่างกัน
 แขนในสารละลาย HAuCl₄ ที่ความเข้มข้น 20 mg/ml

ผลการวัดในเชิงเคมีไฟฟ้าของ PDMS-AuNP ที่ค่า η ต่างกันด้วยเทคนิค CV

ภาพประกอบ 45 แสดง Cyclic voltammogram ของ PDMS-AuNP ที่ค่า η ต่างกัน
 แขนในสารละลาย HAuCl₄ ที่ความเข้มข้น 20 mg/ml

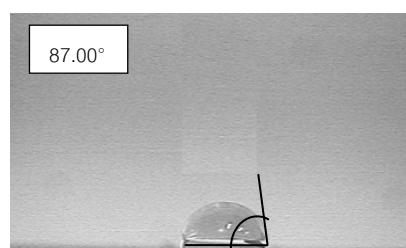
ภาคผนวก ค
ผลการวัดมุมสัมผัสพื้นผิวของ PDMS และ PDMS-AuNP ที่สังเคราะห์บนพื้นผิว
กระจกสไลด์ด้วย Contact Angle

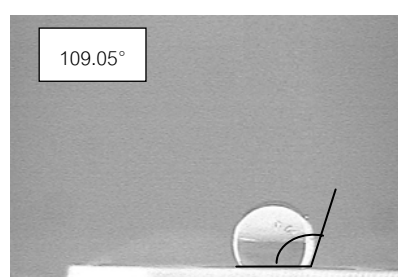
(ก) กระดาษไกลด์
PDMS

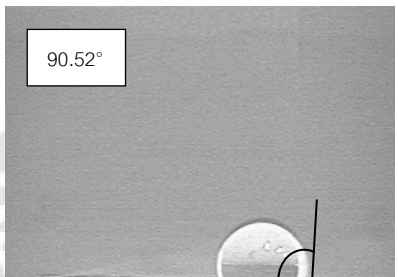
(ข) 0.1% PDMS

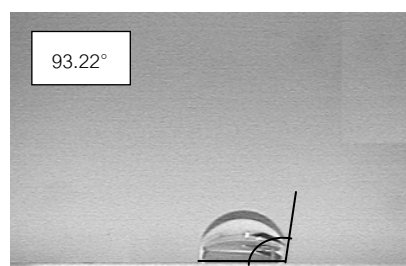
(ค) 0.5%

(ง) 1% PDMS

(จ) 5% PDMS

(ฉ) 10% PDMS

(ช) 15% PDMS

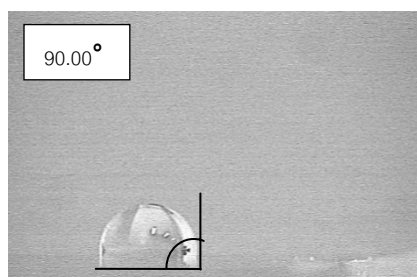

(ซ) 20% PDMS

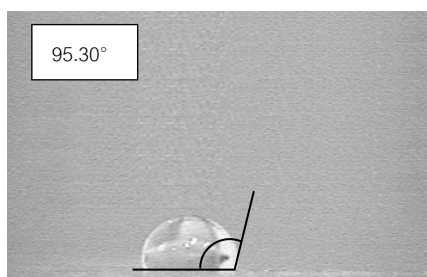
ภาพประกอบ 46 แสดงลักษณะมุมสัมผัสของ PDMS ที่ค่าความเข้มข้นต่างกัน

(ก) กระดาษไกลด์ (ข) 0.1% PDMS (ค) 0.5% PDMS (ง) 1% PDMS

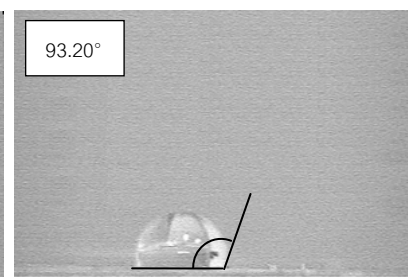
(ข) (จ) 5% PDMS (ฉ) 10% PDMS (ช) 15% PDMS (ซ) 20% PDMS

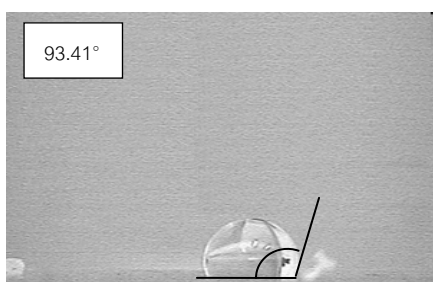
(ก) 0.1% PDMS-AuNP

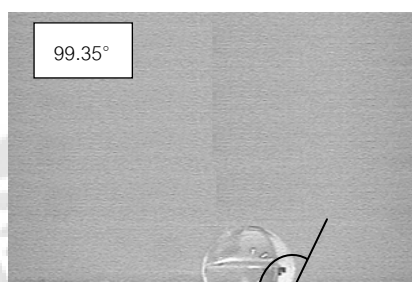
(ข) 0.5% PDMS-AuNP

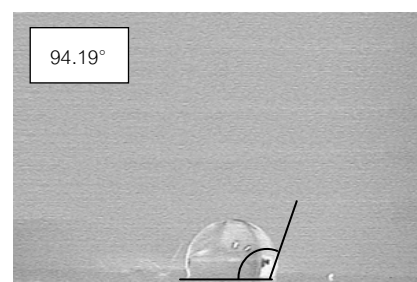
(ค) 1% PDMS-AuNP

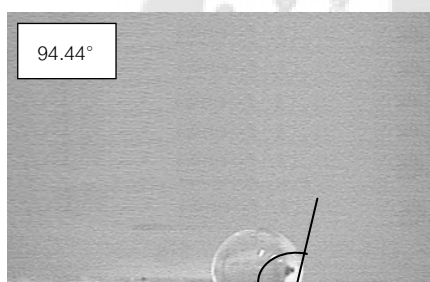
(ง) 5% PDMS-AuNP

(จ) 10% PDMS-AuNP

(ฉ) 15% PDMS-AuNP

(ช) 20% PDMS-AuNP

ภาพประกอบ 47 แสดงลักษณะมุมสัมผัสของ PDMS-AuNP ที่ค่าความเข้มข้นต่างกัน

(ก) 0.1% PDMS (ข) 0.5% PDMS (ค) 1% PDMS (ง) 5% PDMS (จ) 10% PDMS

(ฉ) 15% PDMS (ช) 20% PDMS

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายวัลลภ รุจิขจร
วันเดือนปีเกิด	26 ตุลาคม 2528
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ที่อยู่ปัจจุบัน	295/5 ซ.กิ่งเพชร แขวงถนนเพชรบุรี เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	มัคคุเทศก์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2546	มัธยมศึกษาตอนปลาย จาก โรงเรียนวัดราชบพิธ จังหวัดกรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2551	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2558	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ